

T.C
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

KANUNLAR İHTİLAFI BAĞLAMINDA MÜLTECİ VE VATANSIZLARIN
DURUMU VE VATANDAŞLIK ESASINA GÖRE YETKİLİ HUKUKUN
DEĞERLENDİRİLMESİ

TEZİ YAZAN
Özge DEMİRDELEN

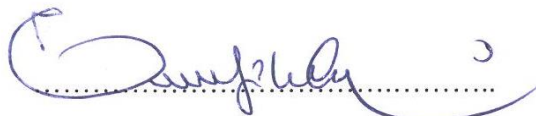
TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. M. Tevfik ODMAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARSUS/MERSİN
HAZİRAN – 2017

T.C
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ' NE

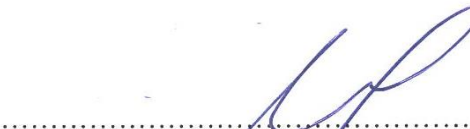
20153008 numaralı öğrencimiz olan **Özge DEMİRDELEN** tarafından hazırlanan “**Kanunlar İhtilafı Bağlamında Mülteci ve Vatansızların Durumu ve Vatandaşlık Esasına Göre Yetkili Hukukun Değerlendirilmesi**” başlıklı bu tez çalışması jürilerimiz tarafından oy birliği ile **Özel Hukuk** Anabilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Üniv. İçi - Tez Danışmanı - Jüri Başkanı: Prof. Dr. Mustafa Tefvik ODMAN

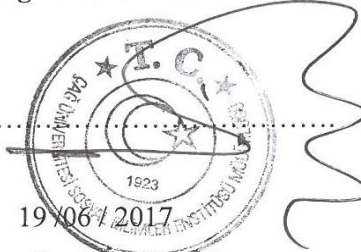
Üniv. İçi - Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Elvin Kerime SİLAHTAROĞLU

Üniv. Dışı - Jüri Üyesi: Doç. Dr. Nedim MERİÇ

(Antalya Akdeniz Üniversitesi)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylıyorum.

Doç. Dr. Murat KOÇ
 Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Adı – Soyadı: Özge DEMİRDELEN

Numarası: 20153008

Öğrencinin

Ana Bilim / Bilim Dalı: ÖZEL HUKUK

Programı: Tezli Yüksek Lisans (x) Doktora ()

Tezin Adı: Kanunlar İhtilafı Bağlamında Mülteci Ve Vatansızların Durumu Ve Vatandaşlık Esasına Göre Yetkili Hukukun Değerlendirilmesi

Bu araştırmanın başlangıcından sonuçlanmasına kadar ki bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde hazırlanarak sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

TEŞEKKÜR

“Kanunlar İhtilafı Bağlamında Mülteci ve Vatansızların Durumu ve Vatandaşlık Esasına Göre Yetkili Hukukun Değerlendirilmesi”nin konu olarak ele alındığı tez çalışmamın tamamlanmasında engin tecrübelerini, değerli vaktini ve ilgi alakasını esirgemeyen değerli danışmanım Prof. Dr. Mustafa Tevfik ODMAN’a, yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve birikimini benden esirgemeyen Çağ Üniversitesi öğretim görevlilerine ve çalışanlarına, yaşamım boyunca her hususta yanımda ve arkamda oldukları gibi yüksek lisans eğitimim boyunca da desteğini bir an olsun esirgemeyen babam Ali DEMİRDELEN’e, annem Hülya DEMİRDELEN’e ve ablam Tuğçe DEMİRDELEN’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Özge DEMİRDELEN

ÖZET

KANUNLAR İHTİLAFI BAĞLAMINDA MÜLTECİ VE VATANSIZLARIN DURUMU VE VATANDAŞLIK ESASINA GÖRE YETKİLİ HUKUKUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Özge DEMİRDELEN

Yüksek Lisans Tezi, Özel Hukuk Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. M. Tevfik ODMAN

(Mersin- Çağ Üniversitesi)

Haziran 2017, 130 sayfa

Çalışma konumuzu “Kanunlar İhtilafı Bağlamında Mülteci ve Vatansızların Durumu ve Vatandaşlık Esasına Göre Yetkili Hukukun Değerlendirilmesi” oluşturmaktadır.

Çalışmanın amacı, vatansızların, uluslararası korumadan yararlananlar ile bu kapsamın dışında bulunan statü sahiplerinin ve fiili bir durum arzedenlerin kanunlar ihtilafı bağlamında vatandaşlık esasına göre yetkili hukukun belirlendiği durumların bu kişiler bakımından hangi hukukun uygulandığı ve uygulanması gerektiği incelenecektir.

Çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde sığınmacı, mülteci ve vatansızların hukuki durumları, ikinci bölümünde kanunlar ihtilafının konusu ve bağlama konusu ile bağlama noktaları ve üçüncü bölümünde vatandaşlık esasına göre vatansızlar ve mültecilerin kanunlar ihtilafı yetkili hukukun değerlendirilmesi konuları alt başlıkları ile açıklanmıştır.

Yapılan çalışmanın sonucunda vatansızların, başka bir devletin korumasını elde edenlerin kanunlar ihtilafı bağlamında vatandaşlık esasına göre yetkili hukukun değerlendirilmesi hakkında bilgi sunulmuş ve kanuni boşlukların doldurulması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Bağlama noktası, kanunlar ihtilafı, milli hukuk, mülteci, uluslararası koruma, vatandaşlık esasına göre yetkili hukuk, vatansız.

ABSTRACT**THE STATE OF REFUGEE AND STATELESS IN THE CONTEXT OF
CONFLICT LAW AND THE ASSESSMENT OF EXECUTIVE LAW
ACCORDING TO THE STATUS OF CITIZENS****Özge DEMİRDELEN****Master Thesis, Department of Private Law****Supervisor: Prof. Dr. M. Tevfik ODMAN****(Mersin- Çağ University)****June 2017, 130 page**

The subject of this thesis constitutes “The State of Refugee and Stateless in the Context of Conflict Law and The Assessment of Executive Law according to the Status of Citizens”.

The purpose of this thesis is examined the stateless, the beneficiaries of international protection, status holders who are not in this scope and the asylum seeker has been established in the context of a dispute over the law in which an actual situation arises is examined to ascertain which law is enforced and required to enforced.

This thesis consists of three parts. In the first part, the law status of the asylum seeker, the refugee and the stateless is examined. In the second part, the subject of the Conflict Law and connecting factor- connecting subject are investigated. In the third part, The State of Refugee and Stateless in the Context of Conflict Law and The Assessment of Executive Law according to the Status of Citizens are explained with sub categories.

In the results of this thesis, the report is presented about The State of Those who have obtained the protection of another state and Stateless in the Context of Conflict Law and The Assessment of Executive Law according to the Status of Citizens. And it is made inferences to require the fulfill of legal void.

Keywords: conflict law, connecting factor, international protect, national law, refugee, the executive law according to the status of citizens, stateless.

İÇİNDEKİLER

KAPAK	i
TEZ İMZA SÜRKÜLERİ	ii
ETİK BEYANI	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SİĞİNMACI, MÜLTECİ VE VATANSIZLARIN HUKUKİ DURUMLARI	5
1.1. Genel Olarak Sığınmacı ve Mülteci.....	5
1.2. Sığınmacı ve Mülteci Kavramı.....	7
1.2.1. Sığınmacı.....	8
1.2.2. Mülteci.....	15
1.2.2.1. Mülteci Statüsünün Saptanmasına Temel Olan Nedenler.....	22
1.2.2.2. Vatandaşı Olunan veya İkamet Edilen Ülke Dışında Olma.....	27
1.2.2.3. Baskı ve Zulme Temel Teşkil Eden Nedenlerin Varlığı.....	29
1.2.2.4. Haklı Bir Nedene Dayalı Olarak Korkunun Bulunması.....	30
1.2.2.5. Ülke Korumasından Yararlanılamaması veya Korku Nedeniyle Yararlanmak İstenilmemesi.....	31
1.3. Mülteci Kavramının Farklı Yorumlanması.....	32
1.3.1. 1951 Tarihli Cenevre Sözleşmesi İle 1967 Protokolü'ne Göre Mülteci....	32
1.3.2. Türk Hukukuna Göre Mülteci.....	33
1.3.2.1. Şartlı Mülteci.....	35
1.3.2.2. İkincil Koruma.....	37
1.3.2.3. Geçici Koruma.....	42
1.4. Vatansızlık.....	45
1.4.1. Kanunlar Çatışması Nedeniyle Ortaya Çıkan Vatansızlık.....	48

1.4.2. İrade Dışı Vatansızlık	48
1.4.3. İklim Mültecileri- Vatansızları	49
1.4.4. İradi Vatansızlık.....	53

İKİNCİ BÖLÜM

2. KANUNLAR İHTİLAFININ KONUSU VE BAĞLAMA KONUSU VE BAĞLAMA NOKTALARI	56
2.1. Kanunlar İhtilafının Konusu	56
2.2. Kanunlar İhtilafının Doğuş Nedenleri ve Kapsamı	57
2.2.1. İhtilafta Özel Hukuk İlişkisi Bulunması	61
2.2.2. İhtilafta Yabancılık Unsuru Bulunması	62
2.2.3. Bağlama Konusu.....	63
2.2.4. Bağlama Noktası.....	64
2.3. Bağlama Noktasının Tayininde Hukuki İlişkinin Esas Alınması	67
2.3.1. Sübjektif Bağlama Noktaları	70
2.3.2. Genel Olarak Objektif Bağlama Noktaları	72
2.3.2.1. Vatandaşlık Bağı.....	73
2.3.2.2. İkametgâh- Yerleşim Yeri	75
2.3.2.3. Mutad Mesken	78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. VATANDAŞLIK ESASINA GÖRE VATANSIZLARVE MÜLTECİLERİN KANUNLAR İHTİLAFI AÇISINDAN YETKİLİ HUKUKUN DEĞERLENDİRİLMESİ	81
3.1. Kanunlar İhtilafı Çerçevesinde Vatansızlar ile Mültecilerin Durumu.....	81
3.1.1. Vatandaşlık Esasına Göre Vatansızlar ve Mülteciler Yönünden Yetkili Hukuk	84
3.1.2. 5718 Sayılı MÖHUK Kapsamında Vatansızlar.....	85
3.1.3. İkametgâh-Yerleşim Yeri, Mutad Mesken, Dava Tarihinde Bulunulan Ülke	90
3.2. MÖHUK Kapsamında Mülteciler.....	90

3.2.1. İkametgah-Yerleşim Yeri, Mutad Mesken, Dava Tarihinde Bulunulan Ülke	92
3.3. Şartlı Mültecilerin Durumu.....	95
3.4. İkincil Koruma Kapsamındakilerin Durumu	97
3.5. Geçici Koruma Kapsamındakilerin Durumu	99
3.6. Sığınmacılar	101

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SONUÇ	102
4.1. Sonuç	102
5. KAYNAKÇA	106
6. ÖZGEÇMİŞ	118

KISALTMALAR

ABÖ	: Afrika Birliği Örgütü
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m	: Adı Geçen Makale
AT	: Avrupa Topluluğu
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBF	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
bkz.	: Bakınız
BM.	: Birleşmiş Milletler
BMA	: Birleşmiş Milletler Anlaşması-
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
EC	: European Community
e.t.	: Erişim tarihi
HAD	: Hukuk Araştırmaları Dergisi
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
ICLQ	: International & Comparative Law Quarterly
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin
İHM	: İnsan Hakları Merkezi
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
m.	: Madde
MHB	: Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni
MSY	: Memleket Siyaset Yönetim
MÜHF	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
RG.	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa

S.	: Sayı
SETA	: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları
TBB Dergisi	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TMK	: Türk Medeni Kanunu
UMÖ	: Uluslararası Mülteci Örgütü
UNCHR	: The United Nations High Commissioner for Refugees
y.a.g.e.	: Yukarıda Adı Geçen Eser
y.a.g.m.	: Yukarıda Adı Geçen Makale
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

Felsefi, siyasi, hukuki, sosyolojik ve benzeri farklı bakış açılarına göre dönem dönem farklı betimlemelerle açıklanmaya çalışılmış olmasına rağmen savaş kavramının uluslararası alanda uzlaşmış bir tanımı bulunmamaktadır. Savaş kavramıyla ilgili ortak bir tanımın bulunmamasının temel nedeni ise, 1945 yılı sonrasındaki yenedünya düzeninin hukuki yönünü bütünüyle oluşturacağı düşünülen Birleşmiş Milletler sisteminde savaşın yasaklanmış olmasıdır¹.

Bütün askeri ya da silahlı çatışmalar savaş olarak nitelendirilemez. Silahlı kuvvetlerin fiili olarak gerçekleştirdiği çatışma ortamı “muhabere” olarak adlandırılmaktadır. Bu sebeple, “kuvvet kullanma” halinin geniş halini “silahlı mücadele” olarak algılamak mümkündür. Kuvvet kullanıma biçiminin en yaygın örneğini silahlı kuvvetlerin bilfiil kullanılması oluşturmaktadır. Bunun yanında günümüzde psikolojik savaş, ekonomik savaş, bilgi savaşı başlıca örneğini oluşturmak üzere, bir devletin başka bir devlet egemenliğine ve toprak bütünlüğüne karşı, askeri güç dışındaki diğer milli güç unsurlarını kullanması da kuvvet kullanma biçimleri arasında bulunmaktadır².

Savaş, kural olarak devlet veya ulus içinde yer alan rakip siyasi güçler arasındaki açık ve ilan edilmiş silahlı çatışmaları ifade etmek üzere kullanılan bir kavramdır³.

İkinci Dünya Savaşı sonrası savaşın önlenmesi ile ilgili çalışmalarda bulunulmuş ve meşru kuvvet kullanma tekeli Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’ne bırakılmıştır. Günümüzde uluslararası hukuk, ulus devletlerin kendi egemenlik alanlarında var olmalarını düzenleyen kurallar bütününden ziyade, evrensel bir hukuk haline gelmiştir⁴.

1945 yılı sonrası, devletler arasında veya ulus içinde rakip olan siyasi güçler arasında gerçekleşen açık ve ilan edilmiş silahlı çatışmaların her ne kadar önlenmesi için çalışmalar yapılmaya başlanmış olsa da, dünya üzerinde geçmişten günümüze bu tür ve türevleri şeklinde çatışmalar, iç karışıklıklar devam etmiştir. Bunun sonucundan

¹ Ali Bilgin Varlık, “Savaşı Tanımlamak: Terminolojik Bir Yaklaşım”, **Avrasya Terim Dergisi**, 2013, 1 (2), s.116, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ejtd/article/viewFile/1007000032/1007000015>, e.t.:21.05.2017.

² **y.a.g.m.**, s.117-118.

³ M. Yasin Aslan, “Savaş Hukukunun Temel Prensipleri”, **TBB Dergisi**, Sayı 79, 2008, s.235, <http://portal.ubap.org.tr/App Themes/Dergi/2008-79-470.pdf>, e.t:08.12.2016.

⁴ **y.a.g.m.**, s.242.

etkilenen, yerlerinden olan insanlar hep olmuştur ve buldukları; vatandaşı oldukları devlet topraklarını terk etme eylemi devam da edecektir.

20 nci yüzyıl öncesine bakıldığında, karşılaştıkları zulüm neticesinde vatandaşı oldukları veya buldukları devlet topraklarını terk etmek zorunda kalan kişilerin korunmasıyla ilgili ahlaki ve sosyal yönden sadece bir sorumluluk üstlenilmiştir. Birinci Dünya Savaşı, Balkan Savaşı ve Rus ihtilali sırasında ve bu olaylar sonrasında devletler ve özellikle Avrupa, kontrolü imkânsız hale gelen milyonlarca kişinin içinde yer aldığı nüfus hareketiyle karşı karşıya kalmıştır. Bu zor durumla yüzleşen devletler bir denetim mekanizması oluşturmak ve belli standartlar belirlemek zorunda kalmışlardır. Hukuki, sosyal ve bireyci yaklaşımların temelinde mülteci kavramı, tanımı ve bu konuyla ilgili çözümlenmelere gidilmiştir⁵.

Kitlesel ve zorunlu nüfus hareketlerinin ilk örneklerinden birisi 17 nci yüzyılda Protestan Huguenotların Fransa'dan sürülmesi ve İngiltere'ye sığınmasıdır. 18 ve 19 uncu yüzyılda ise, Avrupa'da ulus devletlerin güçlenmesi ile birlikte İtalya, Almanya ve Fransa'dan mülteci grupların kitlesel olarak kıta içinde göç etmesi, Güneydoğu Asya olan kitlesel nüfus hareketleri, eski Yugoslavya'nın dağılma süreci, Bosna-Hersek'te silahlı çatışmalarla birlikte gerçekleşen ağır insan hakları ihlalleri ve çoğaltılabilecek örnekler neticesinde geçici koruma kavramı ortaya çıkmış ve bu kavramla ilgili gelişmeler yaşanmıştır⁶.

Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu veya bulunduğu devlet topraklarını terk ederek başka bir devletin korumasından yararlanmak isteyen kişiler ikincil koruma statüsünün doğuşuna sebebiyet vermiştir.

İnsanların karşılaştığı her bir durumun yarattığı sonuç, vatandaşı oldukları veya buldukları yeri değiştirmesi; terk etmesidir. Bu eylemlerin dayanağını oluşturan nedenler sonucunda, söz konusu kişilerin, gittikleri yerlerdeki durum ve statüleri hakkında belirleme yapılmaktadır.

⁵ Mustafa Tevfik Odman, **Mülteci Hukuku**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi- AÜSBF İnsan Hakları Merkezi- İHM Yayınları, No: 15, Ankara, 1995, s.19-20.

⁶ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, "Avrupa' da Geçici Koruma Rejimi Örnekleri", Matsa Basımevi, Araştırma ve Politika Serisi 30, Ankara, Aralık, 2015, s.38-42.

Mülteci, ikincil koruma, geçici koruma gibi kavram tanımlarının ortak noktası, bir sebepten dolayı, gerçek kişilerin vatandaşı oldukları devlet ülkesini veya ikamet ettikleri devlet topraklarını terk ederek, başka bir devlete gitmeleri ve gitmek zorunda kaldıkları devlette “yabancı” statüsünde bulunmalarıdır.

Vatandaşlığın karşıtı olarak yabancılar; yabancı devlet vatandaşları, birden fazla vatandaşlığa sahip olan kişiler, vatansızlar ve mülteciler şeklinde kategorize edilmektedir⁷. Yabancı olmayla ilgili yapılan bu kategorize sonucunda kişilerin buldukları ülke açısından ne tür haklara sahip olacakları, ulusal ve uluslararası alanda hangi statüde muamele görecekları, uluslararası korumadan yararlanma şekilleri gibi konular açığa kavuşturulmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı itibariyle süregelen uluslararası hukukta bazı birey kategorilerini korumaya yönelik özel rejimler oluşturulmuştur⁸. Birey olarak gerçek kişilerin uluslararası hukuk alanında hukuk süjesi olarak kabul görmesi insan haklarının uluslararası boyutta korunması sisteminin kabul edilerek uygulanmasıyla birlikte gelişme göstermiştir⁹. İnsan haklarındaki gelişmelerle birlikte birey kategorilerini koruma noktasında azınlıklar, mülteciler, vatansızlar ile ilgili statü belirlenmesinin ardından bu kişilerin hukuk karşısında durumları uluslararası hukuk çerçevesinde belirlenmeye başlanmış ve ortaya çıkan eksikliklerle duyulan ihtiyaçlar karşısında yeni düzenlemeler yapılmıştır¹⁰.

Ortaya çıkan eksikliklerin giderilmesi ve duyulan ihtiyacın karşılanması bakımından geçici koruma, ikincil koruma ve şartlı mülteci gibi statülere sahip olacak kişilerin durumlarıyla ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Uluslararası hukuk çerçevesinde belirlenmiş ve belirlenmeye başlanmış statüler ele alındığında, vatandaşı olduğu veya ikamet ettiği ülkesini terk etmiş ve başka bir ülkeye sığınmış bir kişinin, uluslararası koruma altında statüsünü elde ettiği veya ulusal mevzuata göre kısa süreli ve geçici olarak kendisine koruma sağlayan ülkeden belli bir sebeple ayrılarak başka bir ülkeye gittiğinde kişisel statüsü, aile hukuku veya taşınır miras hukuku kapsamında bir özel

⁷ Mustafa Tefrik Odman, **Vatansızların Hukuki Durumu ve Türk Hukuku**, Çağ Üniversitesi Yayınları No:15, Birinci Baskı, Adana, Ocak 2011, s. 8.

⁸ Hüseyin Pazarıcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri, II. Kitap**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Basın - Yayın Yüksekokulu Basımevi, Ankara, 1989, s.154-155, <http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/pdf/151.pdf>, e.t.:05.04.2017.

⁹ Yasin Poyraz, “Suriye Vatandaşlarının Geçici Korunması ve Uluslararası Mülteci Hukuku”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 20, Sayı 2, 2012, s.55-56, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/262776>, e.t.:07.04.2017.

¹⁰ **y.a.g.m.**, s.56.

hukuk uyumsuzluğuyla karşılaştığında vatandaşlık esasına göre yapılan hukuk tayininin nasıl yapılacağı hususu gündeme gelmektedir.

Bu tezin birinci bölümünde mülteci ve vatansızların hukuk karşısındaki durumları, uluslararası hukukta nerede buldukları, ilgili hangi düzenlemelerin yer aldığı ve mülteci ve sığınma kavramlarıyla ilgili olan sığınma olgusu ve benzeri konular ele alınacaktır. İkinci bölümde kanunlar ihtilafının ortaya çıkış nedenleri ve kapsamı, kanunlar ihtilafı kurallarının yapısı, kanunlar ihtilafı kurallarından bağlama noktasının tayini ve kapsamı değerlendirilecektir. Üçüncü bölümde kanunlar ihtilafı kuralı olarak bağlama noktasının vatandaşlık esasına bağlandığı hallerin uluslararası korumadan yararlanan mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statülerine sahip olanlarla, uluslararası koruma dışında kalan geçici koruma ve vatansız olan kişilerin durumu ele alınarak, iç hukukta yer alan boşluklar tartışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SİĞİNMACI, MÜLTECİ VE VATANSIZLARIN HUKUKİ DURUMLARI

1.1. Genel Olarak Sığınmacı ve Mülteci

İnsanlık tarihine bakıldığında birbiriyle etkileşim içinde olma, toplum haline gelme, toprak sahibi olma, devlet kurma, farklı görüş ve düşüncelerin, inançların ve birçok etkenin ortaya çıkması ve varlığını sürdürmesi ile birlikte kutuplaşmalar, farklılaşmalar ve çatışmalar insan güvenliğinin olumsuz yönde etkilenmesine neden olmuştur.

İnsan güvenliği, yaşam, vücut ve cinsel dokunulmazlığı başta olmak üzere, temel hak ve özgürlükler; iç siyasi olaylar, tabiat olayları, ülke çapında çatışmalar veya savaş, ülkelerin diğer ülkelerin toprak bütünlüğüne ve siyasi rejimlerine karışması veya dış tehdit unsurları gibi, nedenlerle baskı ve zulme dönüşen tehditlerle karşı karşıya kalabilir.

İnsan güvenliği konusu birçok başlık altında ele alınmasına rağmen, bunlardan birey güvenliği ile toplum güvenliği ve siyasi güvenlik, günümüzde kişiyi en çok tehdit eden sorunlardan biridir¹¹. Öyle ki, bunlar sonucunda insanlar vatandaşlık bağı ile bağlı oldukları devlet ülkesini veya herhangi bir devletle arasında vatandaşlık bağı bulunmayanlar, ikamet ettikleri ülkelerini terk etmek zorunda kalmaktadırlar. Vatandaş oldukları veya ikamet ettikleri ülkelerinden kaçan ve başka bir ülke topraklarına sığınma mecburiyetinde kalan kişilerin, sığınma, uluslararası veya geçici koruma yardımı talep etme hakları, hukuki statüleri ve daha birçok konu hakkında belirlemelerin ve düzenlemelerin yapılmasını gerekli kılmıştır. Bu nedenlerden dolayı, sığınmacılar, mülteciler ve vatansızlarla ilgili konular, gerek uluslararası gerekse ulusal hukukta, uluslararası kamu hukuku ile milletlerarası özel hukukunun konularını oluşturmuşlardır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 Tarihli ve 217 A(III) Sayılı Kararı ile kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin-İHEB. 13 üncü maddesinde¹²;

¹¹ Burak Tangör, "Kuramsal Tartışmalar Işığında İnsan Güvenliği ve Politikaları", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, C. 8, S. 30, 2012, s.61-62, <http://docplayer.biz.tr/9480467-Kuramsal-tartismalar-isiginda-insan-guvenligi-ve-politikalari.html>, erişim tarihi:01.12.2016.

¹² TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, İnsan Hakları Evrensel Beyanname, s.205,

“1. Herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkı vardır.

2. Herkes, kendi ülkesi de dâhil olmak üzere, herhangi bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine yeniden dönmek hakkına sahiptir.” ve 14 üncü maddesinde de;

“1. Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır.

2. Gerçekten siyasal nitelik taşımayan suçlardan veya Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı eylemlerden doğan kovuşturma durumunda bu haktan yararlanılamaz.”

şeklinde düzenlemeye yer verilmiş olup, sığınmayla ilgili doğrudan ve dolaylı olarak bir temel düzenleme getirmiştir. Evrensel nitelik taşıyan bir düzenleme olmasına karşın, ülkesini veya ikamet yerini terk etmek zorunda kalan kişilerin statüleri, hakları ve diğer hususların aydınlatılması gerekmektedir.

Hukuki kavramların doğru kullanılması, hukuki statülerin doğru belirlenmesi, kişilerin hakları, sığındıkları ülkelerin yükümlülükleri, egemenlik alanı kapsamı gibi, konuların doğru tespit edilmesi ve bu tespitlerden sonra konuların açıklanması gerekmektedir. Vatandaşı oldukları veya ikamet ettikleri ülkelerin coğrafi konumu, hangi şartlar altında buldukları yerleri terk ettikleri, herhangi bir devletle aralarında vatandaşlık ilişkisinin olup olmaması gibi, hususların netleştirilmesinin ardından hukuki statüleri ve sahip oldukları haklar ve diğer hususlar belirlenmektedir.

Uluslararası alanda çeşitli nedenlerle ülkelerini terk etmek zorunda kalanlar, belli şartlar altında mülteci olarak ele alınmış olup, durumun özelliklerine göre ve belirli şartlara göre, ikincil koruma, geçici koruma gibi, farklı statü belirlemeleri yapılmıştır. Mültecilerle ilgili evrensel nitelikte temel düzenlemeler, 28 Temmuz 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi-1951 Sözleşmesi¹³- The 1951 Geneva Conventio Relating to the Status of Refugees ve Mültecilerin Hukuk

<http://www.danistay.gov.tr/upload/insanhaklarievrenselbeyannamesi.pdf>, e.t.: 29.01.2017.

¹³ Cenevre’de 28 Temmuz 1951 tarihinde imzaya açılmış ve BM Genel Sekreteri’nce tutulmuştur. BM Avrupa Ofisi’nde 28 Temmuz’dan 31 Ağustos 1951 tarihine kadar ve ardından, BM Örgüt Merkezi’nde 17 Eylül 1951’den 31 Aralık 1952’ye kadar tekrar imzaya açık bulundurulmuştur. Sözleşme metni için bkz. **Sığınma ve Mülteci Konularındaki Uluslararası Belgeler ve Hukuki Metinler**, Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği, Türkiye Temsilciliği, Ankara, 1998, s. 67-87.

Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü-1967 Protokolü¹⁴-The 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees olmakla birlikte, 1928 Tarihli Havana Sığınma Sözleşmesi¹⁵, 1938 Tarihli Montevideo Siyasi Sığınma Sözleşmesi¹⁶, 1954 Tarihli Karakas Diplomatik Sığınma Sözleşmesi¹⁷, 1954 Tarihli Karakas Ülkesel Sığınma Sözleşmesi¹⁸, 1984 Tarihli Cartagena Merkezi ve Güney Amerika Mültecilerle İlgili Bildiri¹⁹, Birleşmiş Milletler 1967 Ülkesel Sığınma Bildirisi²⁰ ve Afrika Birliği Örgütü tarafından kabul edilen Mülteci Sözleşmesi²¹ de önde gelen kaynaklardan kabul edilmektedir. Bu düzenlemeler içinde vatansızların da yer bulunduğunu ve mültecilere benzemekle birlikte, ayrı ve özel bir statüye tabi olduklarını belirtmek yerindedir. Ancak, evrensel niteliği ve Türkiye'nin de taraf olması nedeniyle, tezin inceleme konusu, 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü çerçevesinde yapılacaktır.

1.2.Sığınmacı ve Mülteci Kavramı

Öncelikle, günümüzde aralarında farklılıklar bulunmasına karşın, “sığınma” olgusu ile karıştırılan, birbirleri yerine, zaman zaman aynı anlamlarda kullanılan sığınmacı ve mülteci kavramları ve statülerinin uluslararası düzenlemelerle birlikte

¹⁴ Protokol metni için bkz. **y.a.g.e.**, s.88-91.

¹⁵ Amerikan Ülkeleri Altıncı Uluslararası Konferansı 20 Şubat 1928 Tarihinde imzalanmış ve 21 Mayıs 1929 Tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme için bkz.

<https://www.loc.gov/law/help/us-treaties/bevans/m-ust000002-0714.pdf>,

<http://grberridge.diplomacy.edu/havana-conventions/>, e.t.:30.05.2017.

¹⁶ Amerika Ülkeleri Yedinci Uluslararası Konferansı 26 Aralık 1933 Tarihinde Montevideo'da Politik Sığınma Sözleşmesi'ni imzalamış ve 28 Mart 1935 Tarihinde yürürlüğe girmiştir. 1928 Sözleşmesi'nin 1 inci maddesini değiştirmiştir. Bunun yanında, Sözleşme politik sığınmanın insancıl tarafı üzerinde durmuş ve bu konuda karşılıklılık ilkesinin kabul edilemeyeceğini vurgulamıştır. Ayrıca bkz. Odman, **Mülteci Hukuku**, s.47-48.

¹⁷ Amerika Ülkeleri arasında 28 Mart 1954 Tarihinde Karakas'ta imzalanmış ve 29 Mart 1954 Tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ayrıca bkz. Odman, **Mülteci Hukuku**, s.48.

¹⁸ Amerika Ülkeleri arasında 28 Mart 1954 Tarihinde Karakas'ta imzalanmış ve 29 Aralık 1954 Tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ayrıca bkz. Odman, **Mülteci Hukuku**, s.48.

¹⁹ Deklarasyonu Amerika Birleşik Devletleri Örgütü Genel Kurulu tarafından Amerika Birleşik Devletleri'ne önerilen Cartagena Bildirisi'nin bağlayıcılığı bulunmamakla birlikte bölgenin mülteciler için arzu edilen koruma konusundaki görüşlerini açıkça ifade etmektedir. Bkz., James C Hathaway, **The Rights of Refugees Under International Law**, Cambridge University Press, 2005, s.119; ODMAN, **Mülteci Hukuku**, s.53.

²⁰ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 14 Aralık 1967 Tarihinde 2312 (XXII) sayılı karar ile kabul edilmiştir. Genel Kurul, 19 Aralık 1962 tarihli 1839 (XVII), 20 Aralık 1965 tarihli 2100 (XX) ve 16 Aralık 1966 tarihli 2203 (XXI) sayılı kararları hatırlayarak, 21 Kasım 1959 tarihli 1400 (XIV) sayılı Genel Kurul kararına uygun olarak Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından başlatılan yasa oluşturma çalışmalarını göz önünde tutarak Bildiri'yi kabul etmiştir. Ayrıca bkz.

http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin_ant4.pdf, e.t.:30.05.2017.

²¹ Afrika Birliği Teşkilatı tarafından hazırlanan ve Hükümet Başkanları Kurulu tarafından Addis Ababa'da, Altıncı Olağan Oturumunda 10 Eylül 1969 tarihinde kabul edilmiştir. Ayrıca bkz. Odman, **Mülteci Hukuku**, s.49-51.

tanımlarının yapılarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Birbirine karıştırılan sadece sığınmacı-mülteci kavramları olmayıp; sığınma ve iltica da birbirleri yerine kullanılan iki kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak sığınmacı ve sığınma hakkı, daha sonra iltica ve mülteci kavramlarının açıklaması yapılarak, aralarındaki farklılığın ortaya konulması, öncelikli ele alınması gereken husustur.

1951 Sözleşmesi'nde yer alan “*refugee*” kelimesinin karşılığı “*mülteci*”; 1948 İHEB.de yer verilen “*asylum seeker*” kelimesinin karşılığını da “*sığınmacı*” oluşturmaktadır. Mülteci kavramıyla çeşitli sebeplerden dolayı ülkesini; vatandaşlık bağının bulunduğu devleti terk etmek zorunda bırakılan ve bu devlete geri dönemeyen; dönmek istemeyen kimsenin iltica etme hakkını elde ettikten sonra kazandığı hukuki statü; sığınmacı terimiyle ise, kazanılan bir hukuki statüden ziyade, fiili bir durumdan ve başka bir ülkeye iltica etmek için kısa süreli bir ikamet etme durumu ifade edilmektedir²². Aynı ayrı başlıklar altında bu kavramlarla ilgili bilgiler verilerek açıklama yapılması yerinde olacaktır.

1.2.1.Sığınmacı

26 Haziran 1945 Tarihli Birleşmiş Milletler Anlaşması²³-BMA., insan hakları ve temel özgürlüklerini sadece anmakla yetinmiştir. Bu hak ve özgürlüklerin, neler olduklarını açıklamadığı gibi, içeriklerini belirlememiştir. Bu boşluğu doldurmak amacıyla, **BM. Genel Kurulu, 10 Aralık 1948 Tarihli ve 217 A (11) Sayılı Kararı ile İnsan Hakları Evrensel Bildirisini-İHEB.-Universal Declaration of Human Rights** kabul etmiştir.

İnsanlık tarihinin en saygın insan hakları belgelerinden biri olduğu kabul edilen bu **Bildiri**, hukuken bağlayıcı bir karakter ve niteliğe sahip değildir. Ancak, tarihi, politik ve ahlaki açıdan büyük bir önem taşımaktadır. **Kapani**'nin de ifade ettiği gibi, “**Dünya devletlerinin büyük çoğunluğunun, insan haklarına ve temel hürriyetlerine inançlarını belirtmelerinin ve bu hak ve hürriyetlerini-kendi ülkelerinde ne kadar eksik ve yetersiz bir ölçüde gerçekleştirebilmiş de olsalar-yüksek ideal prensipler**

²² Odman, **Mülteci Hukuku**, s.188-189.

²³ “26 Haziran 1945 tarihinde San Francisco’da imzalanmış ve 110. maddeye uygun olarak 24 Ekim 1945’de yürürlüğe girmiştir. Türkiye Antlaşmayı Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü’ yle birlikte 15 Ağustos 1945’te onaylamıştır. 4801 Sayılı Onay Kanunu 24 Ağustos 1945 tarih ve 6902 Sayılı Resmi Gazete’ de yayınlanmıştır”. Ayrıca bkz.

<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf>, e.t.:21.03.2017.

*olarak kabul etmelerinin manevi önemi küçümsenemez*²⁴.”. Kaldı ki, **İHB. Bağlayıcı olmayan-softlaw kuralları** içerse ve içinde yer alan hak ve özgürlükler, kimi devletler tarafından ulusal hukuklarına geçirilerek düzenlenmemiş olsa dahi, günümüzde bu hak ve özgürlüklerin uluslararası bir yapıla geliş kuralı olarak etkinliğini sürdürdüğünü söylemek yerinde olacaktır.

İHEB.nin içeriği incelendiği zaman, 3 ila 21 inci madde arasında geleneksel haklar denilen haklar arasında, sığınma hakkını da tanıyarak düzenlediği gibi, sığınma hakkı ile doğrudan veya dolaylı olarak ilgili olan pek çok hakkı da düzenlediği görülmektedir.

Bu haklar aşağıdaki şekilde sıralanabilir;

“Madde 9- Hiç kimse keyfi olarak tutulamaz, alıkonamaz veya sürülemez.”

“Madde 13- 1. Herkes, herhangi bir Devletin arazisi dahilinde serbestçe seyrüsefer ve ikamet eylemek hakkına sahiptir.

2. Herkes, kendi memleketi de dahil olduğu halde, herhangi bir memleketi terk etmek ve memleketine tekrar dönmek hakkını haizdir.”

“Madde 14- 1. Herkes zulüm karşısında, başka memleketlere iltica etmek ve bu memleketler tarafından mülteci muamelesi görmek hakkını haizdir.

2. Bu hak, adi bir cürme veya Birleşmiş Milletler prensipleri ve amaçlarına aykırı bir faaliyetlere gerçekten müstenit kovuşturmalar halinde ileri sürülemez.”

“Madde 15- 1. Her ferdin bir vatandaşlığı vardır.

2. Hiç kimse, keyfi olarak vatandaşlığından veya vatandaşlığını değiştirme hakkından mahrum edilemez.”.

Her ne kadar, **Bildiri**'nin **Resmi Gazete**'de yayımlanan **Türkçe** metninde 14/1 maddesinde, “**İltica hakkından**” söz edilmekte ise de, bu orijinal metinde, “**sığınma hakkı**” olarak geçmektedir. Zira, orijinal İngilizce metinde yer alan, “**Everyone has the right to seek and enjoy in other countries asylum from persecution**”²⁵.” ifadesinin

²⁴ Münci Kapani, **Kamu Hürriyetleri**, Yetkin Yayınları, Yedinci Baskı (Tıpkı Basım), Ankara, 1993, s.62-63.

²⁵14 üncü maddenin İngilizce metni için bkz. United Nations High Commissioner for Refugees, **The State of the World's Refugees**, The Challenge of Protection, Penguin Boks, UNCHR, 1993, s. 163.

Türkçe karşılığı, *“Herkes zulüm karşısında, başka memleketlere sığınmak ve bu memleketler tarafından sığınmacı muamelesi görmek hakkını haizdir.”* olup, iltica hakkı ile özellikle hukuki yönden farklı anlamdadır. Kaldı ki, daha sonraki bölümlerde açıklanacağı üzere, 1951 Sözleşmesi’nde de *“sığınma hakkına”* yer verilmeyip, *Bildiri*’nin aksine, *“iltica hakkından”* söz edilmektedir. Her iki hak da, farklı hukuki kurumları içerdiğinden, özellikle uygulama yönünden, bu hususa dikkat edilmesi gerekmektedir. Zira, *sığınma hakkı* ile *sığınmacı* olmak hukuki bir statünün kazanılmasından çok, fiili ve kısa süreli bir durumu, ifade etmesine karşılık, *iltica* ve *mültecilik*, bundan sonraki sığınan kişiye verilen hukuki statüyü ifade etmektedir²⁶.

Aybay-Kibar, *sığınmacıyı*; *“Uyrukluğunda bulunduğu ülke dışında bir ülkede fiilen bulunan ve mülteci olarak kabul edilmesi için devletin yetkili makamlarına ya da Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’ne-BMMYK-UNHCR başvurmuş olup, işlemlerinin tamamlanmasını bekleme durumunda olan kişidir.”* şeklinde tanımlamakta ve *“İHEB.ne göre, (madde 6) herkesin, nerede olursa olsun hukuk kişiliğinin tanınması hakkı vardır, ilkesi uyarınca, sığınmacı da belli haklardan yararlanır”*, şeklinde görüşlerini dile getirmektedirler²⁷.

Afrika Birliği Örgütü tarafından kabul edilen Mülteci Sözleşmesi, 1984 Tarihli Cartegane Merkezi ve Güney Amerika Mültecilerle İlgili Bildiri ve BM 1967 Ülkesel Sığınma Bildirisi’nde belirtildiği gibi bir devlet tarafından, sığınma hakkından yararlanma imkânının sığınma talebinde bulunan bir kişiye tanınması politik olmayan, insani bir harekettir. Sığınma hakkı, İHEB 14 üncü maddesinde, kişiler arasında ayırım gözetilmeksizin, herkese tanınmış ve her devlet tarafından saygı gösterilmesi gereken bir haktır. Uluslararası hukuk tarafından tanımlanmamış bir kavram olmakla beraber sığınılan devlet ülkesinde belirli bir süre, geçici olarak ikamet etme olanağının verilmesi anlamına gelmektedir.

Devlet olarak hangi devletin vatandaşı olursa olsun her insan, vatandaşlık bağına sahip olduğu veya ikamet ettiği devlet ülkesini veya bulunduğu herhangi bir ülkeyi terk etmek ve ülkesine geri dönmek hakkına sahiptir. Bu hak sadece bir devletle arasında vatandaşlık bağı bulunan kişiler için değil, belirli bir devletin vatandaşı olmayan kişiler açısından da söz konusu olan ve İHEB. ile herkese tanınan bir haktır²⁸.

²⁶ Odman, **Mülteci Hukuku**, s.29-30.

²⁷ Rona Aybay/ Esra Dardağan Kibar, **Yabancılar Hukuku**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011.

²⁸ Bkz. İHEB. madde 13/1.

İHEB.nin 14 üncü maddesinde, zulüm nedeniyle herkesin başka ülkelere sığınma isteme ve sığınmadan yararlanma hakkına sahip olduğuna yer verilmiştir. Buna göre, kişilerin zulüm karşısında başka ülkelerden sığınma talep etme ve bu talebin devlet tarafından uygun görülmesiyle birlikte, kabul edilerek sığınmadan yararlanma hakkı vardır. Burada bireysel bir haktan mı yoksa devletlerin inisiyatifine bırakılmış, devletin egemenlik hakkı ile doğrudan bağlantılı olan bir haktan mı bahsedildiğinin belirlenmesi gerekir.

İHEB. nin 3 üncü maddesinde, yaşamının, özgürlüğün ve kişi güvenliğinin herkesin hakkı olduğu; 1966 Tarihli Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi²⁹,nin 6 ncı maddesinde, herkesin doğuştan gelen yaşama hakkının olduğu ve bu hakkın yasalarla korunduğu, 9/1 maddesinde, herkesin kişi özgürlüğü ve güvenlik hakkının varlığı belirtilmiş; 1950 Tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi³⁰,nin 2/1 maddesinde yaşama hakkının, 5/1 maddesinde kişilerin özgürlük ve güvenlik hakkının; 1969 Tarihli Amerikalılar-arası İnsan Hakları Sözleşmesi³¹,nin 4/1 maddesinde yaşama hakkının, 7/1, maddesinde özgürlük ve güvenlik hakkının; 1981 Tarihli Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı³²,nin 4 üncü maddesinde yaşama hakkının, 6 ncı maddesinde özgürlük ve güvenlik hakkının olduğu vurgulanmış ve son olarak da 7 Aralık 2000 tarihinde imzalanan Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı³³,nin 2/1 maddesinde yaşama hakkına, 6 ncı maddesinde de özgürlük ve güvenlik hakkına yer verilmiştir.

²⁹ “3 Şubat 2004 tarihinde New York’da imzalanan, 1 Mart 2006 tarihli ve 5468 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan ekli “Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol” ün ilişik beyanlar ve çekincelerle birlikte onaylanması; Dışişleri Bakanlığı’nın 7 Haziran 2006 tarihli ve HUMŞ/226322 sayılı yazısı üzerine, 31 Mayıs 1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulu’nca 29/6/2006 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 16 Aralık 1966 tarih ve 2200 A (XXI) sayılı Kararıyla kabul edilip imza, onay ve katılıma açılmıştır. İhtiyari Protokol 9. maddeye uygun olarak 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir.”, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/08/20060805-1.htm>, e.t.:12.03.2017.

³⁰ 4 Kasım 1950 tarihinde taraf devletlerce Roma’ da kabul edilen Sözleşmeyi Türkiye 20 Mart 1952 tarihinde imzalamıştır. 6366 Sayılı Onay Kanunu 19 Mart 1954 gün ve 8662 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. Türkiye Sözleşme’yi ihtirazi kayıt ile onaylamıştır. Türkiye’ nin ihtirazi kaydı şu şekildedir: “İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Koruma Sözleşmesine Ek Protokolün ikinci maddesi 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanununun hükümlerini ihlal etmez.”, ayrıca bkz., <http://www.izmirbarosu.org.tr/Upload/files/Sayfalar/merkezler/cmka/aihs.pdf>, e.t.:12.03.2017.

³¹ 22 Kasım 1969 tarihinde San Jose/Kosta Rika’ da kabul edilmiş ve 18 Temmuz 1978 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ayrıca bkz., <https://burakgemalmaz.files.wordpress.com/2015/05/02.pdf>, e.t.:12.03.2017

³² 27 Haziran 1981 tarihinde, **Afrika Birliği Örgütü-ABÖ** Devlet ve Başkanları Meclisi tarafından gerçekleştirilen on sekizinci toplantıda Nairobi, Kenya’ da kabul edilmiş ve 21 Kasım 1986 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ayrıca bkz., <https://burakgemalmaz.files.wordpress.com/2015/05/01-1981-june-27-af-ihhc59f.pdf>, e.t.:12.03.2017.

³³ “3-4 Haziran 1999 tarihlerinde gerçekleştirilen Köln Zirvesinin sonuç bildirgesinde, Avrupa Birliğinin geldiği aşamada, Birlik düzeyinde uygulanan temel hakların, bir Şartta toplanmak suretiyle açıklığa kavuşturulmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Köln Zirvesinin bu direktifi doğrultusunda sürdürülen

Kişiler arasında hiçbir ayırım gözetmeksizin kabul edilen yaşama hakkı, özgürlük ve güvenlik hakkı, tüm bu sözleşmeler ve ulusal hukuklarında, anayasal düzenlemelerle güvence altına alınmış en önemli haklardır. Bu hakların korunması bağlamında, devletlerin ulusal boyutta koruma sağlama yükümlülüğü olduğu gibi, bazı durumlarda devletlerarası boyutunun olduğu da açıktır.

Bu evrensel nitelikteki hükümler karşısında, kişilerin bir yerde zorla tutulmaları, yasal istisnalar dışında mümkün olamayacağı gibi, istedikleri takdirde buldukları yeri terk haklarının olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Bunun yanında, kişilerin temel hakkı olan yaşama haklarının tehlikeye girmesi; kişisel özgürlük ve güvenliklerinin tehdit altında olması durumlarında, ülkelerini veya buldukları toprakları terk ederek başka bir devletin korumasına girmeyi istemek haklarının olduğu da, uluslararası hukuk kuralı olarak kabul edilmektedir. Bir insanın doğuştan ve insan olmasından dolayı sahip olduğu yaşama hakkının tehlikede olması halinde, yasal veya yasal olmayan yollardan, sığınmak için, başka bir devlet ülkesine giren bir kişinin, bu devletten sığınma talep etmesi ve bundan yararlanmak istemesi, güvence altında olan ve temel sayılan insan haklarından kaynaklıdır. Bu nedenlerden, ülkesini terk ederek başka bir devlete sığınmak isteyen; sığınma talebinde bulunan kişi açısından, sığınmadan yararlanma hakkı bireysel bir hak olarak görülebilir. Bu durumda sığınmadan yararlanma hakkının devlet tasarrufuna bırakılmaması gerektiği düşünülebilir.

Sığınma, bir yandan kişinin doğuştan sahip olduğu temel haklarının ihlale uğraması veya uğrama tehlikesine maruz kalması nedeniyle, kendisini söz konusu tehlikeden korumayan ya da koruyamayan menşe ülkesinden kaçma ve kurtulma faaliyetini, diğer bir yandan da kişinin ihtiyaç duyduğu korumanın menşe devletinden farklı bir devlet tarafından sağlanmasını nitелеmektedir. Bu yönüyle sığınma, koruma talep eden kişi açısından kişiyi, korumayı sağlayacak olan açısından sığınılan devleti ilgilendiren bir haktır.

İnsan hakları çerçevesinde sığınma hakkının niteliği irdelenecek olursa, kişiler arasında ayırım gözetmeksizin, herkesin doğuştan sahip olduğu temel insan haklarının ihlali ile karşı karşıya kalan kişi, bu haklarını kullanabilmek; temel ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayabilmek adına sığınma arayışına girmektedir. İnsan haklarının

Çalışmalar, Nice'de 7 Aralık 2000 tarihinde "Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı"nın imzalanmasıyla sonuçlanmıştır.", ayrıca bkz.,

<http://www.eskisehirab.gov.tr/userfiles/files/AVRUPA%20B%C4%B0RL%C4%B0C4%9E%C4%B0%20TEMEL%20HAKLAR%20C5%9EARTI.pdf>, s.3, e.t.:12.03.2017.

korunması ise, tüm dünya devletlerini ilgilendiren, evrensel nitelik taşıyan bir husustur. Bu bakış açısıyla sığınma hakkı kişiye ait ve sığınma sağlanma anlamına gelen bir hak olduğu ve bunun neticesinde sığınma sağlayacak devlete bazı yükümlülükler getirdiği düşünülebilir.

Sığınma hakkının bireysel bir hak olarak ele alındığını düşündüğümüzde, ülke sınırları içine kişinin kabul edilmesi, ülkede ikamet etmesine izin verilmesi, sınır dışı edilememesi gibi bazı yükümlülükler devlete yükümlülük olarak getirilmiş olacaktır³⁴.

Immanuel Kant Ebedi Barış'ın nihai maddelerini sayarken, üçüncü nihai maddede; kozmopolit hukukun, evrensel misafirperverlik şartlarıyla sınırlandırılmasını belirtmiştir³⁵. Kant'a göre, dünya sadece belirli bir millete değil, yeryüzündeki bütün insanlara aittir. Bu nedenle de, evrensel misafirperverlik söz konusu olmalıdır. Kant, misafirlik kavramını; kişinin geldiği ülkede düşmanca bir muameleyle karşılaşmama hakkı olarak değerlendirmiştir. Devletlerin egemenliklerine dayalı olarak yabancıları kabul etmeme hakları vardır. Ancak, sığınmacıların bu şekilde kendi kaderlerine bırakılarak ölüme terke edilmesinin, hukuk dışı ve kabul edilemez bir durum olduğunu ileri sürmektedir³⁶.

Sığınmayı sağlayacak olan devlet açısından değerlendirme yapıldığında sığınma hakkı, kişilerden çok devlete yönelik bir hak olarak düşünülebilir. Bu bakış açısıyla sığınma, devletlerin egemenlik alanlarındaki münhasır yetkisinin içinde yer alacaktır. Buna göre, devletlerin ülke sınırlarına gelen sığınma talebinde bulunan kişileri kabul etme ve onlara sığınma sağlama gibi bir yükümlülüklerinden bahsedilemeyecektir. Yani sığınmanın sağlanması devletlerin takdirindedir³⁷.

Günümüzde de hâkim olan düşünce sığınma hakkı, birey hakkından ziyade devlete yönelik bir haktır. Sığınmanın, devletlerin egemenlik hakkı içinde yer aldığı görüşü kabul edildiğinde, kişileri ülke sınırları içine kabul etme ve sığınma sağlamayla ilgili herhangi bir yükümlülükleri bulunmadığı sonucuna varılmaktadır. Başka bir

³⁴ Neva Öztürk Övünç, "Avrupa Birliği Temel Haklar Şartında Yer Alan Sığınma Hakkının Tahlili", **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 2, 2012, s. 198, <http://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php?recid=14850&pdf=0014840>, e.t.: 12.03.2017.

³⁵ "Cosmopolitan [Law] shall be limited to conditions of universal hospitality." Ayrıca, bkz. Fernando R. Tesón, "The Kantian Theory of International Law", 92 Colum. L. Rev. 53, 1992, s. 57, <http://ir.law.fsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1036&context=articles>, e.t.: 30.11.2016, saat: 23.20.

³⁶ Enver Bozkurt, "Kant'ın Ebedi Barış Üzerine Denemesinin Günümüze Yansıması", **Anayasa Yargısı**, 24, 2007, s. 515-516, http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/bozkurt.pdf, e.t.: 30.11.2016.

³⁷ Öztürk, **a.g.m.**, s.196-199.

anlatımla, sığınma talebinde bulunanlar için, sığınma sağlayıp sağlamama devletlerin takdirine bırakılmıştır³⁸.

İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı'nda sığınmacı, “Irkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için, vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyuşu yoksa önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı³⁹” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ayrıca sığınmacı, “bir ülkeye kabul edildikten sonra mülteci statüsünü kazanmak için başvuruda bulunmuş kişi” olarak tanımlanmış⁴⁰ ve başta “non-refoulement” olarak adlandırılan geri göndermeme ilkesi olmak üzere, temel hakları kullanma, insanca yaşamlarını devam ettirebilmek için asgari standartlardan yararlanma gibi hususların, hukuki statü olarak mülteci statüsünü elde etmek üzere başvuruda bulunmuş, fakat başvurusu karara bağlanmamış kişiler olan sığınmacılar için de sağlanması gerektiği belirtilmiştir⁴¹. Buna göre, sığınmacının başvurusu başvuruda bulunduğu ülke tarafından uluslararası hukuka ve ilgili ulusal hukuka göre değerlendirilip karara bağlandıktan sonra, mülteci statüsü kişi için sığınmacı olduğu olarak kabul edildiği andan itibaren geçerli sayılmaktadır⁴².

Aşağıda ayrı bir başlık altında da yer alacak olan “şartlı mülteci” terimi, sığınmacı yerine kullanılmakta olup⁴³, Avrupa dışında meydana gelen olaylar nedeniyle, başka bir ülkeye iltica etmek üzere, Türkiye’den kısa süreli ikamet izni alan; Türkiye’ye sığınan kişi olarak tanımlanmaktadır⁴⁴.

³⁸ Öztürk, **a.g.m.**, s.198-199.

³⁹ <https://mirekoc.ku.edu.tr/sites/mirekoc.ku.edu.tr/files/LT%C4%B0CA%20VE%20G%C3%96C%3%87%20ULUSAL%20EYLEM%20PLANI.pdf>, e.t.:04.11.2016, saat: 14.20; Bakanlar Kurulu’nda kabul edilerek 25.3.2005’te yürürlüğe konmuştur.

⁴⁰ İbrahim Erdoğan, “Uluslararası Hukukun Temel Hak ve Özgürlük Normları Bağlamında Avrupa İdari Alıkoyma Normları ve Uygulamaları”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası-İÜHFİM**, C. 70, S. 2, 2012, s. 22,

<http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuhfm/article/view/1023019519/1023018569>, e.t.:04.11.2016, saat:14.23.

⁴¹ Ayşe Dicle Ünlü/ Münürcan Atılğan, “6458 Sayılı Kanun Kapsamında Düzenlenen Göç ve İltica Semineri”, Barosu, 16-17 Ocak 2015, s. 5, <http://www.muglabarosu.org.tr/Upload/files/pdf/6458.pdf>, e.t.:15.03.2017.

⁴² Erdoğan, **a.g.m.**, s. 22; Ünlü/Atılğan, **a.g.m.**, s. 5.

⁴³ Aytül Uzun, “Günümüzün Sosyal ve Ekonomik Sorunu Olan Suriyelilerin Mülteci ve Ekonomi Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2015/ 1, s.111, <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2015-1/03.pdf>, e.t.:30.10.2016.

⁴⁴ İbrahim Kaya/Esra Eren Yılmaz, “Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu: Arada Kalanların

Sığınmacılar, haklarında hukuki durumlarını ve hak ve özgürlükleri ile yükümlülüklerini belirleyen gerek uluslararası gerekse ulusal düzenlemeler olmaması nedeniyle, mülteciler gibi belirli haklardan yararlanamamaktadırlar. Ancak, uluslararası hukukun kabul ettiği üzere, bir birey olarak tanınma hakkına, yeterli bir yaşam standardı çerçevesinde, sosyal refah olanaklarından sınırlı bir şekilde de olsa yararlanma, ırk, milliyet ya da din konusunda herhangi bir kısıtlama olmaksızın evlenme hakkına sahip bulunmaktadır. Diğer taraftan, sığınmacıların ülkeye girdiklerinde gözetim altına alınmaları söz konusu olduğunda, bu sığınmacıların adi suçlularla bir arada bulundurulmamasına ilişkin kurallar yanında, gözetim altına alınma koşullarının, onur kırıcı, zalimane veya insanlık dışı muamele boyutunda olmaması için kabul edilen standartlar bulunmaktadır. Mülteci hukuku açısından, sığınmacıların elde ettikleri en önemli hak ise, güvenli bir üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, ülkede ikamet edebilme hakkıdır⁴⁵.

1.2.2.Mülteci

İnsanların, ülkelerinde veya buldukları ülkelerde, baskı, zulüm, şiddet ve benzeri nedenlerden kaynaklanan korku karşısında, bireysel veya kitlesel olarak yer değiştirme hareketlerinin başlamasıyla birlikte, bu kişilere uluslararası toplumun koruma sağlaması gerekliliği ortaya çıkmış ve uzun bir süreç sonunda, bu kişilerle ilgili kurallar ve standartlar oluşturulmaya başlanmıştır. Dünya genelinde geliştirilen ve gerek bölgesel gerekse evrensel nitelikteki uluslararası hukuk tarafından düzenlenen ve kabul edilen bu kurallar ile yapıla geliş kuralları, mülteci hukukunu oluşturmuşlardır.

1921 yılından başlayıp İkinci Dünya Savaşı' na kadar olan dönemle, İkinci Dünya Savaşı sonrası başlayıp günümüze kadar olan döneme bakıldığında sığınmacı ve mülteci ile ilgili sorunlarına çözüm arayışlarının ve yasal olarak korunmaları durumlarının halen devam eden bir süreç olduğu görülmektedir.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında 1921'de Milletler Cemiyeti tarafından Rus ve Ermeni mülteciler için Milletler Cemiyeti Yüksek Komiserliği kurulmuştur. 12 Mayıs 1926 ve 30 Haziran 1928 tarihlerinde Cenevre' de iki sözleşme ve bunları takiben 28

Hakları ve Yükümlülükleri", **Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) Yayınları**, I. Baskı, 2015, s.25,

http://file.setav.org/Files/Pdf/20151230134459_turkiyedeki-suriyelilerin-hukuki-durumu-pdf.pdf,

e.t.:19.06.2016.

⁴⁵ Kaya/Eren Yılmaz, **a.g.e.**, s.25.

Kasım 1933 tarihli **Mültecilerin Milletlerarası Statüleri Hakkındaki Antlaşma** imzalanmıştır⁴⁶.

Avrupalı mültecilerle ilgili olarak, 1947 yılında **Uluslararası Mülteci Örgütü-UMÖ** geçici olarak kurulmuştur. UMÖ mülteci sorunun her safhasıyla alakadar olan ilk uluslararası örgüttür⁴⁷. İkinci Dünya Savaşı döneminde mülteci sorunu sadece Avrupa değil, tüm dünyayı kapsayan bir nitelik kazanmıştır. Ortak bir güvenlik sisteminde buluşulması amacıyla 26 Haziran 1945 tarihinde San Francisco Konferansında **Birleşmiş Milletler Andlaşması-BMA-Constitution of the United Nations** imzalanmış; 22 Ekim 1945 tarihinde yürürlüğe girmiştir⁴⁸. Çok ağır insan hakları ihlallerinin yapılması ile kitlesel yoğun nüfus hareketlerinin yaşanması ve tüm dünyada çok fazla yer değiştirmelerin olmasıyla birlikte, BM, mülteciler ve vatansızlarla ilgili konulara hassasiyetle eğilmiş ve bu bağlamda, başta 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü olmak üzere, 1954 Tarihli Vatansız Kişilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme'yi hayata geçirmiştir⁴⁹. Uluslararası düzeyde mültecileri korumak amacıyla, kimi düzenlemelere gitmek ve mültecilere öncülük etmek ve mültecilerin karşı karşıya kaldığı sorunları çözmek için, BM. Genel Kurulu tarafından, 14 Aralık 1950 Tarihinde **BMMYK** kurulmuştur. **BMMYK**, dünya çapında mültecileri korumak ve mültecilerin sorunlarına çözüm bulmak hedefiyle, uluslararası faaliyetleri koordine etme ve yürütme görevine haiz bir kuruluş olarak oluşturulmuştur⁵⁰.

1951 Sözleşmesi, Sözleşmeye katılan devletler tarafından akdedilerek, 5 Temmuz 1922, 31 Mayıs 1924, 12 Mayıs 1926, 30 Haziran 1938 ve 30 Temmuz 1935 tarihli Anlaşmalar ile 28 Ekim 1933, 10 Şubat 1938 tarihli Sözleşmelerin, 14 Eylül 1939 tarihli Protokolün ve 15 Ekim 1946 tarihli Anlaşmanın yerine geçmiştir⁵¹.

1951 Sözleşmesi'nin 1/A-1 maddesi, Milletler Cemiyeti döneminde, 12 Mayıs 1926 ve 30 Haziran 1928 tarihlerinde Cenevre' de ve bunları takiben 28 Kasım 1933 tarihinde imzalanan 1951 Sözleşmesi'nden önceki tarihli hukuki belge hükümlerine

⁴⁶ Aysel Çelikel / Günseli Öztekin Gelgel, **Yabancılar Hukuku**, Beta yayınları, Yenilenmiş 22. Bası, İstanbul, Nisan 2016, s.20.

⁴⁷ BMMYK, **Dünya Mültecilerinin Durumu**, BMMYK, Türkiye Temsilciliği Yayınları, Ankara, 2001, s.15.

⁴⁸ Ayrıca bkz. <http://www.un.org/en/sections/history/history-united-nations/index.html>, e.t.:28.04.2017.

⁴⁹ 28 Eylül 1954 tarihinde Ekonomik ve Sosyal Konsey' in 26 Nisan 1954 tarih ve 526 A sayılı Kararı uyarınca toplanan Tam Yetkili Temsilciler Konferansı' nda kabul edilmiş; 6 Haziran 1960 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ayrıca bkz., <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141025-5-1.pdf>, e.t.:15.03.2017.

⁵⁰ <http://www.unhcr.org/turkey/home.php?page=52>, e.t.:20.11.2016.

⁵¹ 1951 Sözleşmesi 28/2 maddesine hâle getirmek kaydıyla.

göre⁵² mülteci sayılan sözleşme öncesi mültecilerin durumunu ele almaktadır. Bu hükme göre⁵³,

“İşbu sözleşme açısından ‘mülteci’ terimi:

(1) 12 Mayıs 1926 ve 30 Haziran 1928 tarihli Anlaşmalar veya 28 Ekim 1933 ve 10 Şubat 1938 tarihli Sözleşmeler ve 14 Eylül 1939 tarihli Protokol veya Uluslararası Mülteciler Örgütü Tüzüğü’ne göre mülteci sayılan;

Uluslararası Mülteci Örgütü tarafından faaliyette bulunduğu dönem içinde alınmış mülteci sıfatını vermeme kararları, bu bölümün 2. fıkrasındaki koşullara sahip olan kimselere mülteci sıfatının verilmesine engel değildir...”.

1951 Sözleşmesi öncesi çeşitli hukuki belgelerle mültecilere sağlanan uluslararası korumanın devamını sağlayabilmek için madde hükmünde yer verilmiş bir husustur. Günümüzde büyük ölçüde önemlerini yitirmiş olan bu belgelere göre mülteci sayılarak uluslararası koruma elde eden bir kişi 1951 Sözleşmesi’nin 1/A-1 maddesi uyarınca kendiliğinden mülteci sayılacaktır.

1951 Sözleşmesi’nin 1/A-2 maddesine göre mülteci,

“1 Ocak 1951’ den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs.”

⁵² Adı geçen hukuki belgeler için bkz.

http://www.uhdig.m.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktaraflioz/bm/bm_12.pdf, e.t.:12.05.2017.

⁵³ Ayrıca bkz.,

<http://www.goc.gov.tr/files/files/multec%C4%B1ler%C4%B1nhukuk%C4%B1statusune%C4%B1%C4%B1sk%C4%B1nsozlesme.pdf>, e.t.:12.05.2017.

olarak tanımlanmaktadır. 1 Ocak 1951 tarihinin sınır olarak kabul edilmesinin nedeni, 1951 Sözleşmesi'nin kabulü sırasında devletlerin, o anda mevcut olan ya da o zamana kadar gerçekleşmiş olan olaylardan kaynaklanıp da sonuçlarının sonradan ortaya çıkabilecek mülteci sorunlarıyla yükümlülüklerini sınırlamak istemeleridir⁵⁴. Fakat 1951 Sözleşmesi'nin kabul edilmesinden sonra; yeni mülteci durumlarının ortaya çıkmasıyla birlikte, sözleşmede yer alan sınırlama yüzünden Sözleşme kapsamına girememesi durumunun olabileceği düşünülerek, 1967 Protokolü ile zaman sınırlamasına bakılmaksızın, Sözleşme kapsamına giren bütün mültecilerin eşit hukuki statüden yararlanacakları konusunda taraf devletler anlaşmıştır.

1951 Sözleşmesi 1/B-1 maddesinde “1 Ocak 1951’ den önce meydana gelen olaylar” ibaresinin ne ifade ettiği hükme bağlanmıştır. Buna göre, “1 Ocak 1951’ den önce Avrupa’ da meydana gelen olaylar” veya “1 Ocak 1951’ den önce Avrupa’ da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar” anlamında anlaşılacaktır. Sözleşme’nin tarafı olan her devlet, Sözleşme’yi imzaladığı, onayladığı veya Sözleşme’ye katıldığı anda bu Sözleşme’ye göre üstlendiği yükümlülükler bakımından “1 Ocak 1951’ den önce meydana gelen olaylar” ibaresinin kapsamını belirtecek bir beyanda bulunacaktır⁵⁵.

29 Ağustos 1961 Tarih ve 359 sayılı 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanmış olan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin onaylanması hakkında Kanun’un 1 inci maddesinde Sözleşme’nin ilişik deklarasyonla birlikte onaylandığı belirtilmiştir.

Deklarasyonda Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti’nin, 1951 Sözleşmesi 1/A-1 maddesinde yer alan 12 Mayıs 1926 ve 30 Haziran 1928 düzenlemelerine taraf olmadığı, 30 Haziran 1928 düzenlemesinin kapsamına giren 150 kişinin aslında 29 Haziran 1938 Tarih ve 3527 sayılı Af Kanunu⁵⁶ kapsamına girdiği belirtilmiştir. Bunun sonucunda, 1951 Sözleşmesi 1/A-1 maddesinde yer alan düzenlemelerden bağımsız olarak kabul edilmiştir. 1951 Sözleşmesi 1/B-1 maddesinde yer verilen sözleşmeye taraf devletlerin, Sözleşme’yi imzaladığı, onayladığı veya Sözleşme’ye katıldığı anda bu

⁵⁴ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, **Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller Hakkında Elkitabı, Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü Çerçevesinde**, Şubat 2013, s.6,

<http://www.refworld.org/cgi-bin/txis/vtx/rwmain/opensslpdf.pdf?reldoc=y&docid=55fa66404>, e.t.:07.05.2017.

⁵⁵ 1951 Sözleşmesi 1/B-1 maddesinin “a” şıkkı için ayrıca bkz.

<http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>.

⁵⁶ RG.:16.07.1938, S.:3961, <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3961.pdf>, e.t.:12.05.2017.

Sözleşme'ye göre üstlendiği yükümlülükler bakımından "1 Ocak 1951' den önce meydana gelen olaylar" ibaresinin kapsamını belirtecek bir beyanda bulunacağı hükmüne gereğince, deklarasyonun B maddesi ile, "1 Ocak 1951' den önce meydana gelen olaylar" ibaresinin "1 Ocak 1951' den önce Avrupa' da meydana gelen olaylar" şeklinde anlaşıldığını bildirmiştir⁵⁷.

Günümüzde Türkiye⁵⁸ halen Sözleşme'deki "...Avrupa'da meydana gelen olaylar⁵⁹" sınırlaması ilgili yaptıkları deklarasyon nedeniyle, Avrupa dışındaki ülkelerden gelen kişilere mülteci statüsü vermemektedir⁶⁰.

Mülteci hukukuyla ilgili en önemli kaynaklardan biri olarak sayılan Afrika Birliği Örgütü'nün 10 Eylül 1969 tarihinde kabul ettiği Mülteci Sözleşmesi'nin 1 inci maddesine göre mülteci⁶¹,

"1. Bu Sözleşme'nin amaçları çerçevesinde, "mülteci" terimi, ırk, din, milliyet, siyasi inanç ya da belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti yüzünden zulüm ya da haklı bir temele dayanan zulme uğrama korkusu nedeniyle, vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve, söz konusu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da korkusu nedeniyle yararlanmak istemeyen, ya da, vatandaşlığı olmayan ve bu tür olaylar sonucu daha önce ikamet ettiği ülkenin dışına çıkmış olup, söz konusu

⁵⁷ RG.:05.09.1961, S.10898, ayrıca bkz. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10898.pdf>.

⁵⁸ "Türkiye, Bakanlar Kurulu'nun 1 Temmuz 1968 tarihli kararı ile Protokole katılmıştır.", <http://cenevreofisi.dt.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=203413>, e.t.:12.03.2017.

RG:05.08.1968, S.12968, ayrıca bkz.

http://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/02/MultecilerinHukukiDurumunaDair1967P_rotokolu.pdf, e.t.:12.03.2017.

"Türkiye Sözleşmeyi 24 Ağustos 1951 tarihinde imzalamış ve 29 Ağustos 1961 tarihinde ihtirazi kayıtlı onaylamıştır. 359 Sayılı Onay Kanunu 5 Eylül 1961 gün ve 10898 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Türkiye'nin ihtirazi kaydı şöyledir: "Bu sözleşmenin hiçbir hükmü, mülteciye Türkiye'de Türk uyruklu kimselerin haklarından fazlasını sağladığı şeklinde yorumlanamaz".",

http://www.danistay.gov.tr/upload/multecilerin_hukuki_durumuna_dair_sozlesme.pdf, e.t.:12.03.2017; Resmi Gazete için ayrıca bkz.,

<http://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/MultecilerinHukukiDurumunaDairSozlesme.pdf>, e.t.:12.03.2017.

⁵⁹ Avrupa sözcüğü ile kastedilen Avrupa Konseyi üyesi olan ve Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen diğer ülkelerdir. Bkz. YUKK. 3/1-b maddesi. Ayrıca bkz., http://www.mfa.gov.tr/avrupa-konseyi_.tr.mfa, e.t.:12.03.2017.

⁶⁰ Türkiye dışında coğrafi kısıtlamayı devam ettiren devlet Monako'dur.

⁶¹ Afrika Birliği Örgütü Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen Sözleşme, http://madde14.org/index.php?title=Afrika_Birli%C4%9Fi_%C3%96rg%C3%BCt%C3%BC_M%C3%BClteci_Sorunlar%C4%B1n%C4%B1n_%C3%96zel_Y%C3%B6nlerini_D%C3%BCzenleyen_S%C3%B6zle%C5%9Fme, e.t.:12.03.2017.

ülkeye geri dönemeyen, ya da korkusu nedeniyle dönmek istemeyen kişi anlamına gelecektir.

2. "Mülteci" terimi aynı zamanda, kendi menşe ülkesinin ya da vatandaşı olduğu ülkenin bir bölümünde ya da tümünde, dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği ya da kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar nedeniyle, menşe ülkesi ya da vatandaşı olduğu ülke dışında bir başka yerde sığınma aramak için daimi ikamet ettiği yeri terk etmeye zorlanan herkes için geçerli olacaktır." şeklinde tanımlanmıştır.

1969 Sözleşmesi 1/1 maddesi 1967 Protokolü'ndeki mülteci tanımına paralel olan ve 1951 Sözleşmesi'ndeki tarihi ve coğrafi kısıtlamalar olmayan bir düzenlemeye yer verilmiştir. 1951 Sözleşmesi'nin kapsamında bir kişinin mülteci statüsüne sahip olduğunun tespitinde dikkate alınacak hususlar, ırk, din, tabiiyet, belirli bir toplumsal gruba mensubiyet veya siyasal düşünceye sahip olmadır. Bunlara dayalı olarak baskı ve zulüm altında olmaktan bahsedilmiştir. 1969 Sözleşmesi 1/2 maddesindeki mülteci tanımında ise, dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği ya da kamu düzenini önemli ölçüde bozan olayların neticesinde sığınma aramak için buldukları yeri terk etmek zorunda kalan kişileri kapsamı içine alarak daha genel bir mülteci kabul koşulu belirlenmiştir. 1951 Sözleşmesi'ne nazaran 1969 Sözleşmesi'nin daha geniş kapsama sahip olmasının altında yatan sebep 1969 Sözleşmesi'ne taraf devletlerin içinde buldukları sosyo-ekonomik ve siyasal durumlarla ilgili meselelerin göz önüne alınmasıdır⁶².

Türk hukukuna bakıldığında, mülteci ve sığınmacılarla ilgili ilk kez 14 Eylül 1994 Tarih ve 6169 Sayılı Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik⁶³ düzenleme yapıldığı görülmektedir. Avrupa dışından gelen mülteci sayılarının günden güne artmasıyla

⁶² Mustafa Tevfik Odman, **Çocuk Hakları Bağlamında Çocuk Mülteciler**, Çağ Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Birinci Baskı, 2008, s.55-56.

⁶³ RG.:30.11.1994, S.:22127, ayrıca bkz. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22127.pdf>, e.t.:12.05.2017, saat:15.50; yönetmelikte yapılan değişiklikler için bkz. RG.: 16.01.2006, S.:26062, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/01/20060127-2.htm>, e.t.:12.05.2017.

beraber kendi geçici sığınma sistemini oluşturma ihtiyacının ortaya çıkması sonucunda Avrupa dışından gelenlerle ilgili olarak 1994 İltica Yönetmeliği düzenlenmiştir⁶⁴.

1994 İltica Yönetmeliği 1 inci maddesiyle⁶⁵ “amacını”, 2 nci maddesiyle⁶⁶ “kapsamını” belirlemektedir. Yönetmeliğin 3 üncü maddesi⁶⁷ “tanımlar” başlığı altında, 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü ile diğer kanun, tüzük ve yönetmeliklerdeki tanımları saklı tutarak mülteci, sığınmacı, muharip yabancı ordu mensubu, münferit yabancı, tanımlarına yer vermiştir. Mülteci tanımı, Türkiye’nin coğrafi yönden koyduğu kısıtlama çerçevesinde 1967 Protokolü’ndeki tanıma eş değer bir tanım içermektedir. Coğrafi kısıtlamanın yarattığı sonuçla mülteci tanımı dışında kalan, yani Avrupa dışından gelenlerin durumu ise, sığınmacı olarak tanımlar arasında yer almıştır.

4 Nisan 2013 Tarih ve 6458 Sayılı **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu-YUKK**. kapsamında 1951 Sözleşmesi’nde yapılan mülteci tanımının benimsendiği ve Deklerasyon’da yer verilen coğrafi sınırlamanın devam ettirildiği görülmektedir. Bunun nedeni ise, Türkiye’nin coğrafi, siyasi ve bu gibi önemli nedenler ile coğrafi ve stratejik konum ve durumu dolayısıyla, tüm dünyadan gelen nüfus hareketliliğinin odağında olmasıdır.

⁶⁴ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, “Avrupa’ da Geçici Koruma Rejimi Örnekleri”, Matsa Basımevi, Araştırma ve Politika Serisi 30, Ankara, Aralık, 2015, s.20, <http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54292ce0369dc32358ee2a46/a%20g%20k%20r%20%20kitap.pdf>, e.t.:27.12.2016.

⁶⁵ “Madde 1- Bu Yönetmeliğin amacı; 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi ile Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 31 Ocak 1967 tarihli Protokol gereğince ülkemize münferiden iltica eden veya başka ülkelere iltica etmek üzere ülkemizden ikamet izni talep eden yabancılar ile topluca iltica veya sığınma amacıyla sınırlarımıza gelen yabancılara ve olabilecek nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esasların tesbiti ile görevli kuruluşların belirlenmesidir.”

⁶⁶ “Madde 2- Bu Yönetmelik, yasal veya yasal olmayan yollardan ülkemize gelerek münferiden iltica etmek isteyen veya başka ülkelere iltica etmek üzere ikamet izni talep eden yabancılar ile topluca iltica veya sığınma amacıyla sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara ve olabilecek nüfus hareketlerine karşı alınacak tedbirleri, yapılacak işlemleri, müracaat, karar ve işbirliği yapacak makamlar ile bunların görevlerini ve yabancıların tabi olacakları esasları kapsar.”

⁶⁷ “Mülteci: Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı,

“Sığınmacı: ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı,

Muharip Yabancı Ordu Mensubu: Ülkeye kabul edilen veya ülkede ele geçirilen, mensubu bulunduğu silahlı kuvvetlerin bir üçüncü ülke ile savaş veya silahlı çatışma halinde bulunduğu asker kişiyi, Münferit Yabancı: Tek bir kişi veya anne, baba ve reşit olmayan çocuklardan oluşan bir aileyi, ifade eder.”

YUKK. 61 inci maddeye göre mülteci,

“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişi..” şeklinde ifade edilmektedir.

Anılan hükme bakıldığında, mülteci statüsünü kazanabilmesi için, sığınma talebinde bulunan kişinin bulunduğu devletin vatandaşı olmaması, yani kişinin talepte bulunduğu devlet için yabancı olması ve söz konusu kişinin menşei ülkesine veya vatansız olması halinde de, ikamet ülkesine *ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı*, zulme uğrayacağından korkması nedeniyle, dönememesi veya dönmek istememesi koşulları aranmaktadır. Bu bakımdan, mülteciliğin belirlenmesinde ön koşul olan yabancılık unsuru ile mülteciliğe temel olan nedenlerin tek tek incelenmesi açıklanması gerekmektedir.

1.2.2.1.Mülteci Statüsünün Saptanmasına Temel Olan Nedenler

1951 Sözleşmesi 1/A-1 maddesi mülteciyi *“1 Ocak 1951’ den önce meydana gelen olaylar sonucunda”* tarihi kısıtlamayla birlikte ırk, din, tabiiyet, belli bir toplumsal gruba mensubiyet veya siyasi düşünce nedeniyle, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için ülkeyi terk eden ve oraya geri dönemeyen ya da söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişiler olarak tanımlamıştır.

1 Ocak 1951 tarihinin sınır olarak kabul edilmesinin nedeni ise mülteci başlığı altında daha önce de anlatıldığı üzere, 1951 Sözleşmesi’nin kabulü sırasında devletlerin, o anda mevcut olan ya da o zamana kadar gerçekleşmiş olan olaylardan kaynaklanıp da sonuçlarının sonradan ortaya çıkabilecek mülteci sorunlarıyla

yükümlülüklerini sınırlamak istemeleridir⁶⁸. Fakat 1951 Sözleşmesi'nin kabul edilmesinden sonra; yeni mülteci durumlarının ortaya çıkması, sözleşmede yer alan sınırlama yüzünden Sözleşme kapsamına girememe durumunun ortaya çıkabileceği düşünülerek, 1967 Protokolü ile tarihi kısıtlamaya bakılmaksızın, Sözleşme kapsamına giren bütün mültecilerin eşit hukuki statüden yararlanacakları konusunda taraf devletler anlaşmaya varmışlardır. 1967 Protokolüne taraf olan devletler, tarihi kısıtlamayı dikkate almaksızın 1951 Sözleşmesine göre mülteci statüsünde olan kişilere Sözleşmenin temel hükümlerini uygulama taahhüdünde bulunmuşlardır. Ayrıca, 1951 Sözleşmesi'nin eki ve fakat Sözleşmeden bağımsız olan 1967 Protokolüne, 1951 Sözleşmesi'ne taraf olmayan devletler dahi katılabilmektedir.

Mülteci olarak hukuki statü kazanılmasının esası, 1951 Sözleşmesi'nin düzenlendiği tarihe kadar meydana gelen olayların göz önünde tutularak, sözleşmeye taraf devletlerin yükümlülüklerini belirlemelerini istemelerinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir⁶⁹. Zaman içerisinde yeni gelişmelerin ve yoğun nüfus hareketlerinin yaşanması ve sığınma arayanların sayısında günden güne gerçekleşen artış sonucunda, 1951 Sözleşmesi'nin bu hükmünde değişiklik yapılması gereği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, *1967 Tarihli Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin Protokolü*'nün 1 inci maddesiyle,

“1. İşbu Protokole Taraf Devletler, Sözleşme'nin 2 ila 34 üncü maddelerini aşağıda tanımlanan mültecilere uygulamayı taahhüt ederler.

2. İşbu Protokol bakımından, bu maddenin 3. fıkrasının uygulanması hali dışında, 'mülteci' terimi, Sözleşme'nin 1. maddesinin A 2 kısmında mevcut '1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve' ve 'söz konusu olaylar sonucunda' ifadeleri metinden çıkarılmış addedilerek, Sözleşme'nin 1. maddesinde yer alan tanıma giren her şahıs anlamına gelecektir.

⁶⁸ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, **Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller Hakkında Elkitabı, Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü Çerçevesinde**, s.6.

⁶⁹ Nasih Sarp Ergüven/ Beyza Özturanlı, “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, **AÜHFD**, 62 (4), 2013, s.1017, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1882/19732.pdf>, et.:30.05.2017.

3. *İşbu Protokol, Sözleşme'ye Taraf Devletlerce, Sözleşme'nin 1 (B) (1) (A) hükmüne göre yapılan mevcut duyuruların, madde 1 (B) (2) çerçevesinde genişletilmedikçe, bu Protokol bakımından geçerli olması koşuluyla, Taraf Devletler, işbu Protokolü, hiçbir coğrafi sınırlama yapılmaksızın uygulayacaklardır.*"

şeklinde değişiklik yapılmıştır⁷⁰. Böylece, hiçbir kısıtlama veya sınırlama olmaksızın "1 Ocak 1951' den sonra gerçekleşen olaylar neticesinde" de kişilere belli şartların sağlanmasıyla birlikte, mülteci olarak hukuki statü tanıma yükümlülüğü taraf devletlere getirilmiştir.

Mülteci en basit anlatımıyla kişisel özgürlüğü ya da güvenliği için vatandaşlık bağının bulunduğu veya ikamet ettiği ülkeyi terk ederek sürekli yerleşme amacı olmadan sığınma talebinde bulunduğu ülkeye kabul edilen ve mülteci olarak hukuki statü verilen kişi olarak tanımlanabilir.

1951 Sözleşmesi'nde yer alan tanımdan yola çıkarak mülteci statüsünün tanınmasıyla birlikte uluslararası hukuk bakımından korumaya sahip olunabilmesi için gerekli koşulları şu şekilde sıralamak mümkündür.

- I. Vatandaşı olunan veya ikamet edilen ülke dışında olma,
- II. Baskı ve zulme teşkil eden nedenlerin varlığı,
- III. Haklı bir nedene dayalı olarak korkunun bulunması,
- IV. Ülke korumasından yararlanılamaması veya korku nedeniyle yararlanmak istenilmemesi.

Yukarıda sayılan koşulların sağlanmasının yanında, bulunan bazı etkenlerin neticesinde mülteci statüsünün elde edilmesinin mümkün olmayacağı durumlar da vardır. Bu durumların dayanağını İHEB.nin 14/2 maddesi oluşturmaktadır.

"Gerçekten siyasal nitelik taşımayan suçlardan veya Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı eylemlerden doğan kovuşturma durumunda bu haktan yararlanılamaz."

⁷⁰ Protokol metni için bkz. **Sığınma ve Mülteci Konularındaki Uluslararası Belgeler ve Hukuk Metinleri**, s. 88-91.

İHEB.nin 14/2 maddesi her ne kadar sığınma hakkıyla ilgili bu engeli düzenlemiş olsa da, sığınma, mülteci statüsü elde edilinceye kadar değerlendirme aşamasında bulunulan fiili bir durumdur. Bu açıdan temel dayanağın İHEB.de yer alan ifadenin olduğunu söyleme mümkündür.

1951 Sözleşmesi'nin 1/D-E-F maddelerinde hangi durumların varlığı halinde Sözleşme hükümlerinin uygulanmayacağı ifade edilmiştir.

“D. Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği dışında, diğer bir Birleşmiş Milletler organı veya örgütünden halen koruma veya yardım gören kimselere uygulanmayacaktır.

Durumları, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun konuyla ilgili uygun kararları Çerçevesinde kesin olarak halledilmeden, yararlandıkları bu tür koruma veya yardımlar herhangi bir sebeple sona eren kişiler, işbu Sözleşme'den tamamen yararlanırlar.

E. Bu Sözleşme, ikamet ettiği, ülkenin yetkili makamlarınca o ülke vatandaşlığına sahip olanların sahip buldukları hak ve yükümlülüklerle sahip sayılan bir kişiye uygulanmayacaktır.

F. Bu Sözleşme hükümleri:

(a) barışa karşı suç, savaş suçu veya insanlığa karşı suç gibi suçlar için hükümler koyan uluslararası belgelerde tanımlanan bir suç işlediğine;

(b) mülteci sıfatıyla kabul edildiği ülkeye sığınmadan önce, sığındığı ülkenin dışında ağır bir siyasi olmayan suç işlediğine;

(c) Birleşmiş Milletler'in amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden suçlu olduğuna;dair hakkında ciddi kanaat mevcut olan bir kişi hakkında uygulanmayacaktır.”.

YUKK 64 üncü maddesinde “Uluslararası korumanın haricinde tutulma” başlığı altında kimlerin uluslararası korumadan yararlanamayacağı hüküm altına alınmıştır.

“Madde 64 – 1. Başvuru sahibi;

a) Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği dışında, diğer bir Birleşmiş Milletler organı veya örgütünden hâlen koruma veya yardım görüyorsa,

b) İkamet ettiği ülke yetkili makamlarınca, o ülke vatandaşlarının sahip buldukları hak ve yükümlülüklerle sahip olarak tanınıyorsa,
 c) Sözleşmenin 1 inci maddesinin (F) fıkrasında belirtilen fiillerden suçlu olduğuna dair ciddi kanaat varsa, uluslararası korumadan hariçte tutulur.

2. Birinci fıkranın (a) bendine giren bir kişi hakkındaki koruma veya yardım herhangi bir nedenle sona erdiği zaman, bu kişilerin konumları Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda alınan kararlara istinaden kesin bir çözüme kavuşturulmadığı takdirde, bu kişiler bu Kanunun sağladığı korumadan yararlanabilir.

3. Başvuru sahibinin, uluslararası koruma başvurusu yapmadan önce, Türkiye dışında hangi saikle olursa olsun zalimce eylemler yaptığını düşündürecek nedenler varsa birinci fıkranın (c) bendi kapsamında değerlendirme yapılır.

4. Birinci fıkranın (c) bendi ile üçüncü fıkroda belirtilen suç ya da fiillerin işlenmesine iştirak eden veya bu fiillerin işlenmesini tahrik eden kişi uluslararası korumadan hariçte tutulur.

5. Birinci fıkranın (c) bendi ile üçüncü ve dördüncü fıkralardaki durumlara ek olarak; kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehlike oluşturduğuna dair ciddi emareler bulunan yabancı veya vatansız kişi ile birinci fıkranın (c) bendi kapsamında olmayan, fakat Türkiye’de işlenmesi hâlinde hapis cezası verilmesini gerektiren suç veya suçları daha önce işleyen ve sadece bu suçun cezasını çekmemek için menşe veya ikamet ülkesini terk eden yabancı veya vatansız kişi, ikincil korumadan hariçte tutulur.

6. Başvuru sahibinin uluslararası korumadan hariçte tutulması, hariçte tutma nedenlerinden herhangi birinin diğer aile üyeleri için oluşmaması şartıyla, başvuru sahibinin aile üyelerinin de hariçte tutulmasını gerektirmez.”.

Kişi, şayet vatandaşı olduğu ülkesinde veya vatansız ise, ikamet ettiği ülkede kalmaya devam ettiğinde; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncesi nedeniyle, zulme uğrayacaksa onun için ülkeyi terk etmek kaçınılmaz bir sondur. Vatandaşı olduğu ülkeyi veya ikamet ülkesini terk etmesi ve

oraya geri dönememesi kişi için kaçınılmaz bir son olsa da, onları bu sondan alıp özgürlüğünü ve güvenliğini sağlayıp, koruyacağı yeni bir başlangıcı uluslararası hukuk yapılan düzenlemelerle ve bunlarla beraber devletlere getirdiği yükümlülüklerle gerçekleştirmektedir. Ancak, devletlerin bu kişilere yardımı hem 1951 Sözleşmesi, hem de YUKK de yer alan hususlar neticesinde her durumu kapsamamaktadır.

1.2.2.2.Vatandaşı Olunan veya İkamet Edilen Ülke Dışında Olma

1951 Sözleşmesi mülteci kavramını, "... vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs⁷¹." şeklinde tanımlamıştır. Kişinin haklı nedene dayalı olarak taşıdığı zulüm korkusu, vatandaşlık ilişkisi bulunan devletle ilgili olmalıdır. Bahsi geçen korku vatandaşlığına sahip olduğu devletle bağlantılı değilse, bu durumda kişinin ulusal sınırlar içinde korumadan yararlanamaması gibi bir durum olmayacaktır. Bunu sonucunda da, uluslararası korumanın devreye girmesi mümkün değildir.

Vatandaşlık bir kişi ile belirli bir devlet arasındaki ilişkiyi belirtmektedir. Devletin, kişiye siyasi koruma sağlamasını, ulusal mahkemelerin yetkisini ülke dışına yaymasını ve kişiye hak ve yükümlülükler getiren bir hukuki statü tanınmasını vatandaşlık bağı oluşturur⁷². "... yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs." cümlesinde yer alan "tabiiyet" deyimini belirli bir devletle kişi arasındaki vatandaşlık bağını ifade etmektedir. "Tabiiyeti yoksa" ile "vatansız" kişilerin durumu ele alınmıştır. Vatansız kişilerin herhangi bir devletle vatandaşlık bağı bulunmadığı için bu kişiler açısından ikamet ettiği ülkede meydana gelen haklı sebeplere dayalı taşıdığı zulüm korkusu neticesinde "ikamet ettiği ülke dışında bulunma" unsuru mülteci olması için aranmaktadır.

⁷¹ Sözleşme maddesi için bkz.,

<http://www.goc.gov.tr/files/files/multec%C4%B1ler%C4%B1nhukuk%C4%B1statusune%C4%B1%C4%B1sk%C4%B1nsozlesme.pdf>, e.t.:31.05.2017, saat:23.18.

⁷² Erdoğan Göger, "Çifte Vatandaşlık", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 44, Sayı: 1, 1995, s.127, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/298/2753.pdf>, e.t.:08.05.2017.

Vatandaşlık bir kişi ile belirli bir devlet arasındaki ilişkiyi belirtmekle birlikte bir kişinin birden fazla vatandaşlığı da bulunabilir. 1951 Sözleşmesi 1/A-2 maddesinde birden fazla vatandaşlığa sahip olanlarla ilgili,

“Birden fazla tabiiyeti olan bir kişi hakkındaki "vatandaşı olduğu ülke" ifadesi, tabiiyetini haiz olduğu ,ülkelerden her birini kasteder ve bir kişi, haklı bir sebebe dayalı bir korku olmaksızın, vatandaşı olduğu ,ülkelerden birinin korumasından yararlanmıyorsa, vatandaşı olduğu ,ülkenin korumasından mahrum sayılmayacaktır”⁷³.”

hükmüne göre, birden fazla vatandaşlığı bulunması halinde kişi, vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu devletlerden birinin ulusal korumasından yararlanma imkanına sahipse uluslararası korumanın devreye girmesi mümkün olmayacaktır. Çünkü ulusal koruma, her daim uluslararası himayeden önce gelmektedir⁷⁴.

Bir devlet açısından kişiye mülteci statüsü verilebilmesi, ancak kendi vatandaşı olmayan birisi için söz konusu olabilir. Bireysel özgürlük ve güvenlik açısından, kişinin vatandaşı olduğu veya ikamet ettiği ülkesini terk etmeye mecbur bırakan durumlar karşısında, kişinin ülke sınırları dışına çıkması ve başka bir devletin sınırları içine girmesi gerekmektedir. Zira, kişi kendi ülkesinin korunmasından yararlanamaması nedeniyle, başka bir ülkeye sığınma ihtiyacı hissetmiş ve bu sebeple de yabancı ülkeye gitmiştir. Bu nedenlerden dolayı, mülteci statüsü kazanılmasında öncelikli olarak bakılacak husus, kişinin vatandaşı olduğu veya ikamet ettiği ülke dışında olması koşuludur. Bu koşula, *yabancı olma-alienage* denilmekte ve herhangi bir şekilde üzerinde münakaşa edilemez bir koşul olduğu ve istisnasının bulunmadığı kabul edilmektedir⁷⁵.

İrki, dini, milliyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle, ülkesinde veya ikamet ülkesinde bireysel özgürlüğü ve güvenliği açısından, söz konusu devlet tarafından kişiye koruma sağlanamamaktadır. İşte bu durumlar için

⁷³ Sözleşme maddesi için bkz.,

<http://www.goc.gov.tr/files/files/multec%C4%B1ler%C4%B1nhukuk%C4%B1statusune%C4%B1%C4%B1sk%C4%B1nsozlesme.pdf>, e.t.:31.05.2017.

⁷⁴ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, **Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller Hakkında Elkitabı, Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü Çerçevesinde**, s.23.

⁷⁵ Bkz. **Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugees Status, under the 1951 Convention and the 1967 Protokol relating to the Status of Refugees**, Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Geneva, January 1988. s. 21-22, <http://www.unhcr.org/4d93528a9.pdf>, e.t.:28.05.2017.

kişi, zulme uğrayacağına dair haklı nedenlerle korku içindeyken ulusal nitelikte koruma elde edemediğinde devreye girecek olan uluslararası hukuktur. İHEB, 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü, ulusal nitelikte koruma elde edemeyen kişilere “uluslararası koruma” sağlayan düzenlemelerdir. Vatandaşı olduğu veya ikamet ettiği ülkeyi terk eden kişinin özgürlüğü veya güvenliği için korumanın sağlanması ulusal korumayı aşmış; uluslararası boyuta ulaşmıştır. Eğer vatandaşı olunan veya ikamet edilen ülkeyi terk etmeyip, orada kalmaya devam ederse kişi, bu durumda “ulusal koruma” sınırında faydalanma veya daha doğru ifadeyle korumadan yararlanamama hali devam edecektir. Uluslararası korumanın müdahale etme olanağı ancak ülke sınırının aşılması, “ulusal korumanın söz konusu olamayacağı” artık anlaşıldığı durumda söz konusu olabilecektir. Bu nedendir ki, mülteci açısından yapılan değerlendirmelere benzer hal ve durumlar var olsa dahi, halen vatandaşı olunan veya ikamet edilen ülkede kalmaya devam eden kişi için, uluslararası korumayla tanınan mülteci statüsü bu kişiler açısından mümkün olmayacaktır. Ulusal hukuka tabi kalacaklardır⁷⁶.

1.2.2.3. Baskı ve Zulme Temel Teşkil Eden Nedenlerin Varlığı

Zulüm, bir kimsenin kasıtlı olarak başka bir kimseyi uğrattığı eziyet, dayanılmaz derecede acı verme, işkence; o kimseye herhangi bir şekilde hayatı çekilmez hale getirme olarak tanımlanabilir bir kavramdır. Bu kavram asgari düzeyde, insan haklarının ihlalinin bir göstergesidir⁷⁷. Bir kimsenin mülteci olarak değerlendirilebilmesi için diğer koşulların yanında, devlet korumasının zafiyete uğramasıyla temel insan haklarının sürekli olarak ihlal edilmesi sonucu, haklı nedenlere dayalı olarak zulüm tehlikesi oluşturabilecek bir hal nedeniyle korku içinde başka bir devletin ülkesine kaçması ve yabancı durumunda olması gerekmektedir. Bu durumdaki kişilere iltica hakkı tanınmaktadır⁷⁸.

1951 Sözleşmesi'nin 1. maddesi yer verilen “...yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için...” ifadesi göz önüne alındığında, zulüm kavramının bu düzenlemede yer aldığı, fakat kavramla ilgili herhangi bir tanım

⁷⁶ Ergüven/ Özturanlı, **a.g.m.**, s.1022, Ülke sınırları içinde kalarak yer değiştiren kişilerin hukuki bir statüye sahip olmalarını amaçlayan tek uluslararası belge, 23 Ekim 2009 tarihli, Afrika’da Ülke İçerisinde Yer Değiştirmiş Kişilerin Korunmasına İlişkin Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi’dir (Kampala Sözleşmesi).

⁷⁷ Çiğdem Altınışık/Mehmet Şahin Yıldırım, **Mülteci Haklarının Korunması**, Ankara, Ocak 2002, s.10, <http://www.ankarabarosu.org.tr/Siteler/1940-2010/Kitaplar/pdf/untit2007/multeci.pdf>, e.t.:08.06.2017.

⁷⁸ Odman, **Mülteci Hukuku**, s.99.

yapılmadığı anlaşılmaktadır. Zira, zulüm kavramının içeriğinin çok geniş olması ve olaydan olaya ve kişiden kişiye farklılıklar göstermesi nedeniyle, belirli bir tanımın yapılması mümkün değildir. Bu nedenlerden dolayı, tanım ve çeşit bakımından bir sınırlamaya gidilmeden kişi, olay ve zaman çerçevesinde değerlendirme yapılarak uğranılan söz konusu mağduriyetin zulüm boyutunda olup olmadığının belirlenmesi bakımından, düzenlemede sadece *zulüm* kavramına yer verildiği düşünülmektedir.

Bununla birlikte, 1951 Tarihli Sözleşme'nin 1. maddesinde, zulme uğramaktan haklı sebeplerle korkma nedenleri; ırk, din, tabiiyet, belli bir toplumsal gruba mensubiyet veya siyasi düşünce olarak, kişiye bağlı temel hak ve özgürlüklerle ilgili sebepler olarak gösterilmiştir⁷⁹.

Zulüm temel teşkil eden korku nedenleri tek tek sayılmış, fakat zulmün kimden veya nereden ve ne şekilde meydana geldiği veya getirildiği ile ilgili herhangi bir ayrıntıya Sözleşme'de yer verilmemiştir. Bu korkuyu yaratan, devletin doğrudan kendisi olabileceği gibi, ülkede yaşayan ve devletin desteklediği veya hoşgörüsü karşıladığı kişi veya gruplar da olabilir. Önemli olan, vatandaşlık bağının bulunduğu veya ikamet edilen ülke sınırları içinde, bu şekilde bir zulüm korkusunun olması ve kişinin özgürlüğü ile güvenliğinin korunmasında, ulusal korumanın mevcut olmamasıdır.

1.2.2.4.Haklı Bir Nedene Dayalı Olarak Korkunun Bulunması

1951 Sözleşmesi'nde, “*zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için*” ifadesine yer verilmiş olup, kişinin vatandaşı olduğu veya ikamet ettiği ülkede, baskı veya zulme uğrayacağına dair haklı bir korkunun bulunması, mülteci statüsünün tanınabilmesi için temel unsurdur. Buna göre, iltica talebinde bulunduğu ülke açısından, bu talebinin kabul edilebilmesi için kişinin, ülkeyi haklı nedenlere dayalı olarak terk etmiş olması gerekmektedir⁸⁰. Herkese veya her olaya göre, kendi içinde

⁷⁹ Odman, **Mülteci Hukuku**, s.102.

⁸⁰ “...BMMYK, birinci başvuranın, siyasi görüşü, kişiliği ve siyasi görüşlerine ilişkin sağlam inancı nedeniyle İran'da zulme uğrayacağı korkusunun haklı nedenlere dayandığına karar vermiştir.”, “*Abdolkhani ve Karimnia – Türkiye*” davası için bkz. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İkinci Daire, başvuru numarası: 30471/08, Karar, Strazburg, 22 Eylül 2009, <https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=7&ved=0ahUKEwju74CkopzUAhVIVywkHsfAggQFghUMAY&url=http%3A%2F%2Fhudoc.echr.coe.int%2Fapp%2Fconversion%2Fpdf%3Flibrary%3DCHR%26id%3D001-120402%26filename%3DCASE%2520OF%2520ABDOLKHAN%25u0130%2520AND%2520KAR%25u0130MN%25u0130A%2520v.%2520TURKEY%2520-%2520%2520%255BTurkish%2520Translation%255D%2520summary%2520by%2520the%2520Turkis>

değerlendirmesi yapılacak bu değerlendirme sonucunda, haklı bir nedene dayalı korkunun tespiti halinde, kişi uluslararası korumadan yararlanabilecektir.

Korku; bir tehlikeyle karşı karşıya kalındığında veya bir tehlikenin gerçekleşme halini düşünüldüğünde, bundan kaynaklı olarak kişide beliren kaygı, keder ve endişe şeklinde tanımlanabilir⁸¹. Haklı nedene dayalı bir korkunun tespitinde, esasen hem sübjektif hem de objektif unsur aranmaktadır. Korkunun kimde ne zaman, ne şekilde, hangi durumda olacağı, kişide yaratacağı etki ve ülkeyi terk etmeye kadar varma duygusu, tamamen kişisel bir durumdur. Bu açıdan sübjektifliği; öznelliği söz konusudur⁸². Ancak, kişiye hukuki bir statü tanınması ve bu statünün devamının sağlanması noktasında ise, başvuruda bulunan kişinin kişisel şartlarını ve menşe ülkesindeki durumunu, objektif unsur olarak değerlendirmek gerekir⁸³.

1.2.2.5. Ülke Korumasından Yararlanılamaması veya Korku Nedeniyle Yararlanmak İstenilmemesi

Bir kimsenin sığındığı ve iltica talebinde bulunduğu ülke tarafından mülteci statüsü tanınabilmesi için gerekli olan diğer bir unsur da, ülke korumasından yararlanamama veya korku nedeniyle yararlanmak istenilmemesidir. Irkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncesi nedenleriyle gördüğü veya göreceğini düşündüğü baskı veya zulüm açısından, haklı sebeplerle yaşadığı korku karşısında, kişi ülke korumasından yararlanamadığı için ülkeyi terk etmektedir. Zulmün devlet tarafından gerçekleştirildiği durumlarda, hem kişiyi zulme maruz bırakan hem de zulmü engellemek durumunda olan devlet, her iki tarafta da yer aldığı anda, zulme uğrayan kişinin duyduğu korku nedeniyle, bulunduğu ülkenin korumasından yararlanmak istememesi söz konusu olmaktadır. Bunun yanında, devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen zulüm de olabilmektedir⁸⁴. Bu zulüm karşısında da, zulme uğrayan kişinin ulusal korumanın yeterli olmayacağını ya da hissettiği korku nedeniyle, daha farklı duygu ve düşüncelerle yine ülke korumasından yararlanmak istememesi de mümkün olabilmektedir.

http://www.2520Ministry%2520of%2520Foreign%2520Affairs.pdf&usg=AFQjCNHT_IlyTH1g7i37oIqbtjWzH5tIjw, e.t.:01.06.2017.

⁸¹ Odman, **Mülteci Hukuku**, s.95.

⁸² Ergüven, **a.g.e.**, s.1023.

⁸³ Ergüven, **a.g.e.**, s.1023-1024; Kaçan, Mahmut, "Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Mülteci Statüsü Belirleme Usulü ve İtiraz Yolları", s.10,

<http://web.e-baro.web.tr/uploads/72/batmanbarosu/11.pdf>, e.t.:27.11.2016.

⁸⁴ Ergüven, **a.g.e.**, s.1023.

Kişinin terk ettiği ülkede koruma olsa dahi, gerçekleşmiş veya gerçekleşmesi olası olan zulüm karşısında, ülke sınırları içinde kaldığı sürece yeterli düzeyde, güvenlik ve özgürlüğünün korunamayacağı düşüncesi içinde olması ve bu nedenle korumadan yararlanmak istememesinin de unsur içinde değerlendirilmesi yerindedir. Zira, her kişinin olaylar karşısında verdiği tepkiler, yaşadığı ve içinde bulunduğu duygusal durum, çok farklılıklar gösterebilmektedir. Buna göre, her durumun bir arada değerlendirilmesi ve kişilerin uluslararası korumadan yararlanmasını engellemeden daha kapsayıcı şekilde ele alınması isabetli olmuştur. Çünkü, kişinin yaşadığı korku karşısında o ülkede bulunmak istemeyip sınırları dışına çıkması ve korumayı kabul etmemesi en doğal karşılanacak durumdur.

1.3.Mülteci Kavramının Farklı Yorumlanması

Günümüzde mülteci kavramı, gerek günlük hayatta gerekse de tartışma alanlarında ve medyada her durum ve koşul altında ülkesini terk eden veya terk etmeye zorlanan kişileri ifade etmek için kullanılmaktadır. Söz konusu kişilerin hangi sebeple, ne şekilde, hangi şartlar altında ülkelerini terk ettikleri dikkate alınmadan, tüm bu kişiler için mülteci sıfatı kullanılmaktadır⁸⁵. Oysa, daha açıklandığı üzere, bir kimseye mülteci statüsü tanınabilmesi için belli koşulların sağlanması gerekmektedir. Bunun yanında belirtmek gerekir ki, mülteci statüsünün tanınması uluslararası hukukta belli başlı düzenlemelerle belli bir çerçevesi çizilmiş olsa da, devletler tarafından konulan sınırlamalar veya değişik düzenlemeler ile mülteci statüsü verilmesindeki şartlarda da farklılıklar olabilmektedir.

1.3.1. 1951 Tarihli Cenevre Sözleşmesi İle 1967 Protokolü'ne Göre Mülteci

İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında ağır insan hakları ihlallerinin yaşanmasıyla birlikte, tüm dünyayı kapsayan nüfus hareketleri, BM. açısından mülteci hukukunu en önemli konu haline getirmiştir. Bu nedenle, uluslararası düzeyde mültecileri korumak amacıyla, kimi düzenlemelere gitmek ve mültecilere öncülük etmek ve mültecilerin karşı karşıya kaldığı sorunları çözmek için, BM. Genel Kurulu tarafından, 14 Aralık 1950 Tarihinde **BMMYK** kurulmuştur. **BMMYK.**, dünya çapında mültecileri korumak ve mültecilerin sorunlarına çözüm bulmak hedefiyle, uluslararası faaliyetleri koordine

⁸⁵ Ender Canan Eroğlu/ Ruken Taşkıran, "Sığınma Hakkı ve Mültecilerin Durumu", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 2002/1, s.108, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2002-20021-801>, e.t.:15.10.2016.

etme ve yürütme görevine haiz bir kuruluş olarak oluşturulmuştur. Bunun yanı sıra, **BMMYK**, bireyin isteği doğrultusunda terk ettiği ülkeye dönmesi veya güvenli üçüncü bir ülkeye yerleştirilme durumlarına da olanak sağlamaktadır. **BMMYK**., sadece belli bir devletle arasında vatandaşlık bağı bulunanlar için değil, herhangi bir devletle vatandaşlık bağı olmayan, yani vatansız statüsünde bulunan bireyler için de görev yapmaktadır⁸⁶.

Mülteciler ile ilgili belli bir tanım yapan ve mültecilerin hakları ile yükümlülüklerini belirleyen ilk uluslararası sözleşme, *1951 Sözleşmesi*'dir. Türkiye, *1951 Sözleşmesi*'ni coğrafi sınırlama ile onaylamış ve sonrasında *1967 Protokolü*'ne katılmıştır.

1951 Sözleşmesi, tarihsel ve coğrafi açıdan bazı sınırlamalar getirmiş, fakat mültecilerle ilgili değişen koşullar ve duyulan gereksinim sonucunda, 1967 Protokolü ile bu sınırlamalar kaldırılmıştır. Böylece, 1951 Tarihli Sözleşme sadece sözleşmeye taraf devletler ile sınırlı olmadan dünyanın her yerinde uygulanabilecek evrensel bir niteliğe bürünmüştür⁸⁷. *1951 Sözleşmesi*'ne göre mülteci, “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs⁸⁸” olarak tanımlanmıştır.

1.3.2. Türk Hukukuna Göre Mülteci

Sığınmacıların ve mültecilerin Türkiye'ye girişleri, kabulleri, geri gönderilmeleri, ülkede kaldıkları süre içinde çalışmaları ve yükümlükleri ile ilgili konularda kanun, tüzük ve yönetmeliklerle düzenlemeler yapılmıştır⁸⁹.

14 Haziran 1934 Tarihli ve 2510 Sayılı İskân Kanunu⁹⁰, nun esas amacı göçmenlerle ilgili düzenlemeler yapmak ise de, mültecilerle ilgili hükümlere de yer

⁸⁶ <http://www.unhcr.org/turkey/home.php?page=52>, e.t.:20.11.2016.

⁸⁷ Uzun, **a.g.m.**, s.109-110.

⁸⁸ Sözleşme 1/A-2 maddesi için bkz.,

<http://www.goc.gov.tr/files/files/multec%C4%B1ler%C4%B1nhukuk%C4%B1statusune%C4%B1%C4%B1sk%C4%B1nsozlesme.pdf>, e.t.:31.05.2017.

⁸⁹ Altınışık/Yıldırım, **a.g.e.**, s.35.

⁹⁰ RG:26.09.2006, S: 26301.

vermiştir. İskân Kanunu'nun 3/3 maddesine göre mülteci, “ *Türkiye’ de yerleşmek amacıyla olmayıp bir zorunlulukla geçici oturmak için sığınanlar*” şeklinde tanımlanmıştır.

5 Temmuz 1950 Tarihli ve 5682 Sayılı Pasaport Kanunu ikinci düzenleme olarak yer almış ve 4/4 maddesinde, “*Umumiyetle mültecilerin ve iskân hakkındaki mevzuat dışında olarak yurt tutmak maksadı ile gelen yabancıların pasaportları olsun olmasın Türkiye’ ye kabulleri İçişleri Bakanlığının kararına bağlıdır.*” hükmüyle 2510 Sayılı İskân Kanunu kapsamı dışında kalıp, Türkiye’de yurt edinmek için gelen pasaportlu ya da pasaportsuz yabancıların ülkeye kabulünü düzenlemektedir.

24 Temmuz 1950 Tarihli ve 7564 Sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun üçüncü düzenlemedir. Bu düzenlemeleri takiben, 11 Şubat 1964 Tarihli ve 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu⁹¹, 21 Haziran 1927 Tarihli ve 1111 Sayılı Askerlik Kanunu⁹² düzenlemeler arasında yerini almıştır.

Mülteci hukukuyla ilgili ilk yönetmelik, 1994 İltica Yönetmeliği⁹³ olup, bu Yönetmelik, 1951 Tarihli Sözleşme ile uyum sağlanması için yönetmelik bazında yapılan ilk düzenlemedir⁹⁴.

1951 Tarihli Sözleşme kimi devletler tarafından sınırlama konularak imzalanmıştır. 1967 Protokolü ile “*1 Ocak 1951 tarihinden önceki olaylar*” şeklindeki sınırlamanın kaldırılmasıyla birlikte, sınırlama koyan devletler bunu geri almışlar, ancak Türkiye koyduğu coğrafi sınırlamayı korumaya devam etmiştir.

Türkiye bir süre içinde, hukukunda mültecilerle ilgili başka bir genel düzenleme yapmamıştır. Söz konusu düzenlemelerin uygulama açısından sorunlara neden olması nedeniyle, Avrupa Birliği’ne katılım sürecinde, tek bir mülteci hukuku mevzuatı yaratma çalışmaları başlatmıştır. Bu bağlamda, Günümüzde, mülteciler ile vatansızlar da dahil olmak üzere, tüm yabancıları içerecek şekilde kanun düzeyinde yapılan ilk düzenleme YUKK.’dur. Bu Kanun’un 61. maddesinde mülteci tanımına aşağıdaki şekilde yer verilmiştir:

⁹¹ RG: 22.02.1964, S: 11638.

⁹² RG:12 – 17.07.1927, S: 631 – 635.

⁹³Yönetmelik için bkz. RG: 16.01.2006, S.26062.

⁹⁴Altınışık/Yıldırım, **a.g.e.**, s. 38-39.

“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişi...”

Mültecilerle ilgili tanım bu şekilde olmakla birlikte, Avrupa dışından gelenlerle ilgili olarak farklı statü belirleme yoluna gidilmiştir. YUKK.nun 62. maddesine göre, aynı koşullar altında Türkiye’ye sığınan ve iltica talebinde bulunan kişi, Avrupa ülkelerinden gelmiyorsa, mülteci statüsüne sahip olabilmek için gerekli her şartı ve durumu sağlasa dahi, mülteci statüsünü elde edememekte ve kendisine şartlı mülteci statüsü verilmektedir.

1.3.2.1.Şartlı Mülteci

Yukarıda açıklandığı üzere, YUKK.nun 61. maddesine göre, Türk mevzuatında, Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle çeşitli sebeplerden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korkarak ülkesini terk eden kişiler mülteci statüsünde kabul edilmektedir.

YUKK 3/1-b maddesine göre “Tanımlar” başlığı altında, “Avrupa ülkeleri: Avrupa Konseyi üyesi olan ülkeler ile Bakanlar Kurulunca belirlenecek diğer ülkeleri” hükmüne yer ermiştir. Buna göre, “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar” ifadesinde yer alan “Avrupa ülkeleri” ibaresinden Avrupa Konseyi üyesi olan ülkelerle Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen ülkeler anlaşılmalıdır.

Avrupa ülkeleri dışından gelenlerin de, uluslararası korumadan faydalanabilmesi ve onların herhangi bir korumadan yararlanmasına engel olunamaması amacıyla, hukuki statü farklılığıyla kişilere uluslararası koruma sağlanmaktadır. YUKK.nun 62. maddesine göre, “Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku

nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.” düzenlemesine yer verilmiştir. Bu maddeye göre, 1951 Tarihli Sözleşme’yi, coğrafi bir sınırlama ile kabul eden Türkiye’ye Avrupa dışında meydana gelen olaylar nedeniyle, mülteci tanımında yer alan şartlara sahip olduğunu iddia ederek, üçüncü ülkeye iltica etmek üzere, Türkiye’den uluslararası koruma talebinde bulunan kişiler, şartlı mülteci olarak kabul edilmektedir⁹⁵. Bu bağlamda, üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, Türkiye’ de kalmalarına izin verilmektedir.

Mülteci ile şartlı mülteci⁹⁶ arasındaki farkları şu şekilde tespit etmek mümkündür⁹⁷:

- a. Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle mülteci statüsü; Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar nedeniyle şartlı mülteci statüsü tanınmaktadır.
- b. Şartlı mülteci statüsünü elde edenler, güvenli üçüncü ülkeye yerleştirilmektedir.
- c. Şartlı mülteci statüsü elde edenlere, güvenli üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye’de kalmaları için geçici ikamet izni verilmektedir.

Türkiye’ye, özellikle Ortadoğu, Asya ve Afrika ülkelerinden gelen, mülteci kapsamında değerlendirilen kişiler, Avrupa dışından geldikleri için Türkiye’de mülteci olarak kabul edilmemektedir. Yasal yollarla Türkiye’ye giren bu kişiler, buldukları il valiliklerine, yasal olmayan yollardan gelenler ise Türkiye’ye giriş yaptıkları il valiliklerine en geç 10 gün içinde başvurmak zorundadır. Türkiye, Avrupa dışından

⁹⁵ http://www.goc.gov.tr/icerik3/sartli-multeci_409_546_550, e.t.:20.11.2016.

⁹⁶ Sığınmacı yeni ifadeyle şartlı mülteci.

⁹⁷ Salımya Ganiyeva, “Türk ve Rusya Federasyonu Hukukunda Mülteci ve Sığınmacı Kavramları Arasındaki Ayrım”, **D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 16, Sayı: 2, 2014, Şubat 2016, s.61, http://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2016/02/salimya_ganiyeva.pdf, e.t.:19.09.2016.

gelen yabancıların valiliklere yaptığı başvuruları BMMYK'ya bildirerek, oraya kaydedilmelerini sağlamaktadır⁹⁸.

İran ve Afganistan gibi devletlere bakıldığında, hakim olan katı yönetim politikası, din ve vicdan özgürlüğü ile mezhep ve ideoloji farklılıkların insanları ülkelerini terk etmeye zorladığı görülmektedir. Birçok Ortadoğu ülkesi ve İran ele alındığında, din ve ifade özgürlüğünün yetersizliği ve ideolojik çatışmanın insanları terke ittiği söylenebilir⁹⁹.

1.3.2.2. İkincil Koruma

Türkiye, eski dünya kıtalarının birbirine en çok yaklaştıkları, jeostratejik bir coğrafi konuma sahiptir. Kıtalar arasında kilit nokta teşkil etmesi ve ulaştırma sektöründe olduğu gibi, tarihin her döneminde uluslararası nüfus hareketleri açısından da en önemli bölgelerden biri olmuştur¹⁰⁰. Geçmişten günümüze bakıldığında Türkiye, bu coğrafi konumundan dolayı, kaynak ülke, geçiş yolu ülkesi ve hedef ülke olmak üzere bu üç önemli özelliğe sahip olması nedeniyle, sığınma ve iltica hareketlerinin odağında bulunmuş ve bu durumdan ciddi anlamda etkilenmiştir. Türkiye'nin mülteciler açısından genel durumu ise bir geçiş ülkesi olmasıdır¹⁰¹.

Türkiye'ye yönelik iltica hareketlerinin çoğunluğu İran, Irak, Afganistan, Özbekistan ve Çin vatandaşları tarafından oluşturulmaktadır. Bunun yanında, Sudan, Etiyopya, Somali, Burundi gibi ülke vatandaşları da Türkiye'den iltica talebinde bulunmuştur¹⁰².

Türkiye, sahip olduğu coğrafi konumdan dolayı, iltica hareketlerinde kilit rol üstlenmesi nedeniyle sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlar ortaya çıkmış ve ciddi sıkıntıların yaşanmasına zemin hazırlayan bir durumla karşılaşmıştır. İltica

⁹⁸ Orhan Deniz, **Uluslararası Göçler ve Türkiye'ye Yansıması (Sığınmacılar, Mülteciler ve Yasadışı Göçmenler)**, Çantay, 1. Baskı, İstanbul, Ekim 2009, s.28.

⁹⁹ Deniz, **a.g.e.**, s.18-19.

¹⁰⁰ Deniz, **a.g.e.**, s.134-135.

¹⁰¹ Ceyda Ümit, "Mülteci Hukukuna Genel Bakış ve İltica-Sığınma Konularında Türkiye'deki Uygulama", **Adalet Dergisi**, S.8, Temmuz 2001, s.2,

http://www.yayin.adalet.gov.tr/adaletdergisi/08.sayi/03_veyda_umit_multeci_hukukuna_genel_bakis.pdf, e.t.:20.05.2017, saat:11.29.

¹⁰² Cemil Güner, "İltica Konusunda Türkiye'den Yol Haritası: Ulusal Eylem Plânı", **AÜHFD**, 2007, s.84, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/264/2373.pdf>, e.t.:20.05.2017.

hareketlerinin sebep olduğu bu meseleleri asgari seviyeye indirebilmek adına Türkiye, birçok uluslararası sözleşme ve belgeleri yürürlüğe koymuştur¹⁰³.

1951 Sözleşmesi'nin 42 nci maddesinde, Sözleşme'nin 1, 2, 4, 16, 33 ve 36-46 maddeleri haricindeki maddeleri hakkında taraf devletlerin kısıtlayıcı kayıtlar beyan edebileceğini belirtmiştir. Türkiye coğrafi konumu açısından bulunduğu yeri¹⁰⁴ göz önünde bulundurarak Sözleşmeye ilişik deklarasyonla birlikte coğrafi kısıtlamayla 1951 Sözleşmesi'ni onaylamış, 1967 Protokolü'nde de aynı kısıtlamayı devam etmiştir.

Avrupa ülkelerinden gelerek Türkiye'ye sığınan ve iltica talebinde bulunanlar mülteci olarak kabul edilebilecekler tarafında yer almaktadır. Avrupa ülkeleri dışından gelerek sığınmacı olarak Türkiye'de bulunanlar fakat coğrafi kısıtlama nedeniyle mülteci statüsü elde edemeyecek olanlar ise, insani sebepler dolayısıyla, üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar uluslararası koruma altında bulundurulmaktadır¹⁰⁵. Uluslararası sözleşmeler dışında, iç hukuk açısından 1994 yılına kadar mültecilerin ülkeye giriş-çıkışı, ikameti, çalışmaları, sınır dışı edilmeleri gibi hususlar yabancılar hukuku çerçevesinde değişik konuları içeren kanun, tüzük ve yönetmeliklerde uluslararası hukuk kuralları bakımından ihtiyacı tam olarak karşılayamamıştır. Ortaya çıkan boşluğun doldurulması ise, 1994 Yönetmelik ile sağlanmıştır¹⁰⁶.

¹⁰³ Fahrünnisa Akbatur, "Çocuk Hakları ve Sözleşmesi Işığında Mültecilik ve Çocuklar", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni-MHB**, Yıl 16, S.1-2, 1996, s.6, <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuhmhohb/article/viewFile/1019003133/1019002724>, e.t.:20.05.2017; Altınışik/Yıldırım, **a.g.m.**, s.39; Güner, **a.g.m.**, s.84.

¹⁰⁴ "Coğrafi kısıtlamanın kaldırılması konusu Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve kültürel koşullarına zarar verilmeyecek şekilde çözüm bulunması gereken bir konudur. Zira Türkiye, 1980'li yıllarda tırmanmaya başlayan ve dünya konjonktürünü değiştirecek nitelik taşıyan toplu nüfus hareketlerinden oldukça fazla etkilenen bir ülke olmuştur.

Bu çerçevede;

-1988 yılındaki İran-İrak Savaşı sırasında 51.542,

-1992-1997 yılları arasında eski Yugoslavya'daki iç savaş ve bölünme ve Bosna-Hersek olaylarında 20.000,

-1989 yılı Mayıs-Ağustos ayları arasında Bulgaristan'dan sınır dışı edilen 311.000 civarında ve ayrıca vizeli olmak üzere 34.000 olmak üzere toplam 345.000, -

2 Ağustos 1990 ila 2 Nisan 1991 tarihleri arasında Körfez Krizi ve savaşından önce 7489 sonrasında da 460.000, -1999 yılında Kosova'da meydana gelen olaylar sonrasında 17.746,

-Ülkelerinden sürgün edilerek geniş bir coğrafyaya dağılan Ahıska Türklerinden Türkiye'ye yerleşmek üzere 32.577, kişi olmak üzere toplam 934.354 yabancıya Türkiye'de çalışma hakkını da içeren ikamet izni verilmiş ve bugüne kadar da sürdürülmüştür. Aynı zamanda bu ailelerin Türkiye'de doğan çocukları da aynı haktan yararlandırılmıştır.", ayrıntılı bilgi için bkz.,

¹⁰⁴ BMMYK Türkiye ve Türk İçişleri Bakanlığı, İltica ve Göç Mevzuatı, Ankara, Şubat 2005, s.46-49, http://www.goc.gov.tr/files/files/iltica_goc.pdf, e.t.:10.05.2017.

¹⁰⁵ Kadir Ay, "Bugünkü Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde Yürütülen Uygulamalar ve Karşılaşılan Güçlükler", **Türk Mülteci Hukuku ve Uygulamadaki Gelişmeler, İstanbul Barosu Yayını**, İstanbul, 2004, s.65; Güner, **a.g.m.**, s.85.

¹⁰⁶ Çelikel/Gelgel, **a.g.e.**,

AB ile girilen müzakere sürecinde göç konusu “24 üncü Fasil¹⁰⁷” kapsamında büyük bir öneme sahiptir. Türkiye’nin AB’ ye katılım müzakereleri süresince, Türkiye’nin iltica ve göç mevzuatı ve sisteminin AB müktesebatıyla uyumlu hâle getirilmesi nedeniyle Türkiye, 2001 Katılım Ortaklığı Belgesi’ni imzalamış ve 19 Mayıs 2003 tarihinde bu belgeyi yeniden ele alarak düzenlemiştir¹⁰⁸. Bu bağlamda, “2003 tarihli Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı” doğrultusunda hazırlanan **İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı**, yürürlüğe girmesi gereken hukukî düzenlemeleri, idarî yapılanma ve fizikî alt yapının tamamlanması için alınması gereken tedbirleri ve yatırım projelerini içermektedir. 2007–2013 dönemini kapsayan **Dokuzuncu Kalkınma Planında**, düzensiz göç hareketleriyle etkili bir şekilde mücadele edilebilmesi için, göç ve iltica alanında hukukî ve kurumsal düzenlemelerin yapılması, 2011-2013 **Orta Vadeli Kalkınma Planında** ise, özgürlük ve güvenlik arasındaki hassas dengenin korunarak, düzensiz göç hareketleri, insan ticareti ve kaçakçılığı ile etkin bir şekilde mücadele edilmesi ve sınır güvenliğinin yeniden yapılandırılması ile ilgili çalışmalara devam edilmesi konuları yer almıştır. Anılan plan ve program belgeleri ışığında, Türkiye’nin AB’ye tam üyeliği gerçekleşene kadar, uluslararası koruma sistemimiz ve uygulamalarımızla ilgili hukuki düzenleme, idarî yapılanma ve fizikî alt yapının, AB müktesebatı ve uygulamalarına paralel şekilde tamamlanması ve göç alanında kurumsal yapılanmanın sağlanması gerekmiştir. Tüm bu hususların göz önüne alınmasıyla YUKK hazırlanmıştır¹⁰⁹.

İkincil koruma- subsidiary protection statüsü, AB’nin ortak Avrupa Sığınma Sistemi oluşturulması için temel düzenlemelerinde kabul edilen ve YUKK.nin hazırlanma aşamasında esas alınan bir uluslararası koruma türüdür. Bahsi geçen düzenlemelerden birisi olan, “**Üçüncü Ülke Vatandaşlarının ya da Vatansız Kişilerin Mülteci Olarak ya da Başka Şekilde Uluslararası Korumaya Muhtaç Kişiler Olarak Nitelendirilmeleri ve Statüleri ile Sağlanacak Korumanın Kapsamına İlişkin Asgari Standartlar Hakkında 2004/83/EC sayılı Konsey Yönergesi**”¹¹⁰, ikincil koruma, 1951

¹⁰⁷ 24 üncü fasıl, “Adalet Özgürlük ve Güvenlik”.

¹⁰⁸ Güner, **a.g.m.**, s.86.

¹⁰⁹ Genel gerekçe için ayrıca bkz., <http://www.goc.gov.tr/files/files/GENEL.pdf>.

¹¹⁰ ‘Council Directive 2004/83/EC of 29 April 2004 on Minimum Standards for the Qualification and Status of Third Country Nationals or Stateless Persons as Refugees or as Persons Who Otherwise Need International Protection and the Content of the Protection Granted’, OJ L 304 30.09.2004, s.12-23. 2011’de yeniden düzenlenen söz konusu yeni Yönerge için ayrıca bkz. ‘Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 On Standards for the Qualification of Third Country Nationals or Stateless Persons as Beneficiaries of International Protection, for a Uniform

Sözleşmesi kapsamında mülteci statüsünde kabul edilemeyen fakat uluslararası korumaya muhtaç olan kişiler açısından kabul edilmiş bir statüdür¹¹¹. YUKK.nin 63 üncü maddesi söz konusu Yönerge ile paralel hükümler içermektedir.

YUKK 3/1-r maddesi “Tanımlar” başlığı altında, “*Uluslararası koruma: Mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsünü*” ifade ettiği belirtilmiştir. Buna göre, ikincil koruma, mülteci ve şartlı mülteciler ile birlikte uluslararası koruma niteliğindedir.

İkincil koruma; 1951 Sözleşmesi’nde yapılan mülteci tanımına girmese de, uluslararası koruma ihtiyacı bulunan kişilerin korunması için oluşturulan farklı bir hukuki statü olup, 1951 Sözleşmesi’ndeki mülteci statüsünü tamamlar niteliktedir¹¹².

Mülteci ve şartlı mülteciler açısından “*haklı nedenlere dayanan zulüm korkusu*” ikincil koruma statüsünde uluslararası korumadan yararlanacaklar için aranan bir unsur değildir. Uluslararası veya kendi ülkesi içindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım yapılmaksızın şiddetin var olması nedeniyle, ciddi bir tehditle karşı karşıya kalan kişilerle birlikte işkence, aşağılayıcı veya insanlık dışı muamele ya da ceza görme riski olan ya da ölüm cezası riski altında olanlar açısından tanınan koruma, ikincil korumadır¹¹³.

Türk mevzuatına göre, mülteci veya şartlı mülteci olarak hukuki statü elde edemeyecek olan kişiler açısından statü belirlenmesine de, YUKK.de yer verilmiştir. YUKK.nun 63. maddesine göre, bu kişilerin, terk ettikleri ülkeye geri gönderildikleri takdirde, ölüm cezasıyla karşılaşması veya işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalması veyahut uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle, şahsına yönelik ciddi tehdit olması söz konusu ise, vatandaşı olduğu veya ikamet ettiği ülke korumasından faydalanamıyor veya faydalanmak istemiyorsa, bu durumda statü belirleme işlemleri sonrasında, bu kişilere ikincil koruma statüsü verilecektir.

Status for Refugees or for Persons Eligible for Subsidiary Protection, and for the Content of the Protection Granted (recast)’, OJ L337 20.12.2011, s.9-26.

¹¹¹ 2004/83/EC 2/1-e-f-g maddesi için bkz.,

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004L0083:en:HTML>, e.t.:20.05.2017.

¹¹² BMMYK, “Uluslararası Mülteci Hukuku Kapsamında Uluslararası Koruma”, Kasım 2014, s.19, <http://web.e-baro.web.tr/uploads/73/Multeci%20hukukunda%20uluslararasi%20koruma.pdf>,

e.t.:04.10.2016.

¹¹³ BMMYK, “Uluslararası Mülteci Hukuku Kapsamında Uluslararası Koruma”, s.19.

1951 Sözleşmesi'ndeki mülteci statüsünü tamamlar nitelikte olan ikincil koruma, bizim hukukumuzda YUKK ile ilk kez yer almış olmakla birlikte, Türkiye'nin taraf olduğu bazı milletlerarası andlaşmalarda da ikincil korumaya ilişkin hükümlere yer verilmiştir: 1951 Sözleşmesi 33 üncü madde¹¹⁴, AIHS 3 üncü maddesi¹¹⁵, İşkenceye ve Diğer Zalimane Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi¹¹⁶ 3 üncü maddesi¹¹⁷, Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi¹¹⁸ 3 üncü maddesi¹¹⁹, Sınırötesi Organize Suçlara İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi¹²⁰ 16 ncı maddesi¹²¹.

¹¹⁴ “Madde 33- 1. Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade ("refouler") etmeyecektir. 2. Bununla beraber, bulunduğu ülkenin güvenliği için tehlikeli sayılması yolunda ciddi sebepler bulunan veya özellikle ciddi bir adi suçtan dolayı kesinleşmiş bir hükümle mahkûm olduğu için söz konusu ülkenin halkı açısından bir tehlike oluşturmaya devam eden bir mülteci, işbu hükümden yararlanmayı talep edemez.”

¹¹⁵ “Madde 3- Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz.”

¹¹⁶ “Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1984 tarih ve 39/46 sayılı Kararıyla kabul edilip imza, onay ve katılıma açılmıştır. Sözleşme 27(1). maddeye uygun olarak 26 Haziran 1987 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Sözleşmeyi 25 Ocak 1988 tarihinde imzalamış ve 21 Nisan 1988 tarihinde bir beyan ve bir ihtirazi kayıtlarla onaylamıştır. 3441 Sayılı Onay Kanunu 29 Nisan 1988 gün ve 19799 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.”

http://www.danistay.gov.tr/upload/iskence_ve_diger_zalimane_gayri_insani_veya_kucultucu_muamele_veya_cezaya_karsi_sozlesme.pdf, e.t.:14.05.2017, saat:17.35.

¹¹⁷ “Madde 3- 1. Hiçbir Taraf Devlet bir şahsı, işkenceye tabi tutulacağı tehlikesinde olduğuna dair esaslı sebeplerin bulunduğu kanaatini uyandıran başka devlete geri göndermeyecek, sınır dışı etmeyecek veya iade etmeyecektir.

2. Bu gibi esaslı sebeplerin bulunup bulunmadığını tayin maksadıyla, yetkili merciler, söz konusu devlette mümkün olduğu kadar sistemli biçimde yaygın, açık seçik ve kitleyi insan hakları ihlalleri bulunup bulunmadığı dahil tüm ilgili hususları göz önünde tutacaktır.”

¹¹⁸ 18 Kasım 1959 tarih ve 7376 Sayılı Kanun ile onaylanmıştır. RG:26.11.1959, S:10365,

<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10365.pdf>, e.t.:14.05.2017.

¹¹⁹ “Madde 3- Siyasî Suçlar

1. İade talebine sebep olan suç kendisinden iade talep edilen tarafça siyasî bir suç veya böyle bir suç ile murtabit fiil olarak telâkki edildiği takdirde suçlu iade edilmeyecek.

2. Kendisinden iade talep edilen taraf, âdi bir suç için vâki iade talebinin bir şahsı ırk, din, milliyet veya siyasî kanaat cihetinden takip veya cezalandırmak gayesiyle yapıldığına veya bu şahsın vaziyetinin bu sebeplerden biri dolayısı ile ağırlaşabileceğine dair ciddi sebepler mevcut olduğuna kanaat hâsıl ettiği takdirde de aynı kaide tatbik edilecektir.

3. İşbu Sözleşmenin tatbikatı bakımından, bir Devlet Reisinin veya ailesi efradından birinin hayatına kasıt siyasî bir suç sayılmayacaktır.

4. İşbu madde Âkid Tarafların çok taraflı mahiyette olarak imzalamış oldukları herhangi başka milletlerarası sözleşmelerle yükledikleri veya yükleyecekleri taahhütlere tesir etmeyecektir.”

¹²⁰ 30 Ocak 2003 tarih ve 4800 Sayılı Kanun ile onaylanmıştır,

<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4800.html>, e.t.:14.05.2017.

¹²¹ Madde 16/14, “Eğer talepte bulunulan Taraf Devlet, talebin, bir kişiyi cinsiyeti, ırkı, dini, vatandaşlığı, etnik kökeni veya siyasi görüşleri nedeniyle yargılamak veya cezalandırmak için yapıldığına veya bu nedenlerden herhangi biri bakımından, talebe uymanın anılan kişinin durumuna hâlel getireceğine inanmak için ciddi nedenlerin varlığına kanaat getirirse, bu Sözleşmedeki hiçbir hüküm, iadeye ilişkin bir zorunluluk getirdiği biçiminde yorumlanmayacaktır.”

1.3.2.3.Geçici Koruma

Savaş, silâhli çatışmalar gibi olaylardan kaynaklı olarak ağır insan hakları ihlallerinin yaşanmasının ardından bir ülkeden ya da belli bir coğrafi bölgeden başka bir bölgeye ani ve öngörülemez şekilde çok sayıda kişinin sığınma aradığı durum olan kitlesel akınlarda, bireysel olarak başvurunun veya değerlendirmenin yapılamaması halinde geçici ve esnek bir sistem olarak geçici koruma ortaya çıkmıştır¹²².

Geçici koruma ile ilgili devletler kendilerine özgü durumları çerçevesinde bu mekanizmayı geliştirmiştir. Avustralya'ya bakıldığında geçici koruma, göçmenler ve iklim değişikliğinin yarattığı doğal afetler neticesinde yerinden olmuş kişiler için tanınan bir statü; ABD'de ise halen Amerika topraklarında bulunan, menşe ülkesinde henüz sona ermemiş olan silahlı çatışmalar, çevresel afetlerin geçici etkileri ve diğer sıra dışı ve sürekli olmayan sebeplerden dolayı ülkesine geri döndüğünde kişisel güvenliği ciddi boyutta tehdit altında bulunacak olan yabancı ülkenin vatandaşlarına tanınan ülke çapında bir tanımlama olarak yer almaktadır¹²³.

AB ülkelerinde geçici koruma statüsü, sığınma başvurusunun değerlendirilme aşamasında ve AB topraklarına kitlesel olarak akın eden yerinden edilmiş kişilerin durumları olmak üzere iki şekilde anlaşılmaktadır¹²⁴.

AB sığınma mevzuatında geçici korumanın hukuki dayanağı “Yurdundan Ayrılmaya Zorlanmış Kimselerin Kitlesel Sığınma Durumunda Geçici Koruma Sağlamak İçin Asgari Standartlar Hakkında ve Üye Devletler Arasında Bu Tür İnsanları Ülkeye Kabul Etmesi ve Sonrasında Bunun Sonuçlarına Katlanmasına İlişkin Olarak 20 Temmuz 2001 tarihli ve 2001/55/EC (AT) sayılı Avrupa Konseyi Yönergesi”dir. 2001/55/EC (AT) sayılı Yönerge'nin “Bölüm I”, “Genel Koşullar” başlığı altında 2/a

¹²² Jari Pirjola, “Temporary Protection as a Future Model”, *Nordic Journal of International Law*, Vol:64, 1995, s.425,

<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/nordic64&div=32&id=&page=>, e.t.:23.05.2017, saat:10.21; Doğa Elçin, “Türkiye’de Bulunan Suriyelilere Uygulanan Geçici Koruma Statüsü 2001/55 Sayılı Avrupa Konseyi Yönergesi İle Geçici Koruma Yönetmeliği Arasındaki Benzerlik ve Farklılıklar”, *TBB Dergisi 2016 (124)*, s.10-22, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2016-124-1570>, e.t.:10.05.2017.

¹²³ Amerika Birleşik Devletleri Göç ve Vatandaşlık Kanunu, 244.bölüm Geçici koruma Statüsü Tanınması Bölümü. Şimdiye dek Amerika’da bulunan Haiti, El Salvador, Honduras, Nikaragua, Somali, Sudan, Güney Sudan, Suriye ülke vatandaşlarına geçici koruma sağlanmıştır.

<http://www.uscis.gov/portal/site/uscis/menuitem.5af9bb95919f35e66f614176543f6d1a/?>; T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, **Avrupa Birliğinde Geçici Koruma**, http://www.goc.gov.tr/icerik3/avrupa-birliginde-gecici-koruma_409_558_1096, e.t.:10.05.2017.

¹²⁴ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, **Avrupa Birliğinde Geçici Koruma**.

maddesinde geçici koruma kavramının tanımı yapılmıştır¹²⁵. Bu tanıma göre, üçüncü ülkelerden gelip, kendi ülkelerine geri dönemeyen yurdundan ayrılmaya zorlanmış kişilerin kitlesel olarak ya da yakın bir “kitlesel sığınma¹²⁶” tehlikesi durumunda, acil ve geçici olarak sağlanan bir korumadır. Bu korumanın süresi bir yıl olarak belirlenmiştir¹²⁷.

Mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma hukuki statülerinde kabul edilmeyen, ancak ülkesel korumadan faydalanmanın talep edilmesi bireysel boyutta olmayıp, kitlesel boyutta olan yabancıların sahip olacağı statüyü ifade etmektedir. Vatandaşı olduğu veya ikamet ettiği ülkesini terk etmeye zorlanmış olan ve bu ülkeye geri dönemeyen, acilen ve geçici olarak koruma bulma amacıyla, ülke sınırlarına gelen veya ülke sınırlarını geçen fakat hakkında bireysel olarak uluslararası koruma sağlanamayan kişiler geçici koruma altına alınabilmektedirler. Bu durumda olan kişilerle ilgili olarak, Türk mevzuatında ayrı bir hukuki statü belirlemesi yapılmıştır¹²⁸.

YUKK.nun 91. maddesine göre, verilecek olan geçici koruma aşağıdaki şekilde belirlenmiştir¹²⁹:

¹²⁵ “Madde 2-Bu Yönerge'nin amaçları bakımından:

(a) ‘geçici koruma’ üçüncü ülkelerden gelen ve kendi ülkelerine geri dönemeyen yurdundan ayrılmaya zorlanmış kimselerin kitlesel sığınması ya da yakın bir kitlesel sığınma tehlikesi durumunda, özellikle de sığınma sisteminin bu akınlara, etkili işleyişi olumsuz biçimde etkilenmeksizin başa çıkamayacağına dair bir riskin bulunması durumunda, ilgili kişilerin ve koruma talep eden diğer kimselerin menfaatleri doğrultusunda bu tür kişilere acil ve geçici koruma sağlanması anlamına gelir”.

¹²⁶ “Madde 2-Bu Yönerge'nin amaçları bakımından:

d. ‘kitlesel sığınma’ yurdundan ayrılmaya zorlanmış, özel bir ülke ya da coğrafi alandan gelen çok sayıda kişinin, ulaşmaları ister kendiliğinden ister yardım sonucu olsun örneğin bir tahliye programı aracılığı ile- Topluluğa ulaşması anlamına gelir”.

¹²⁷ “Madde 4- 1. 6. Maddeye hâle getirmeksizin geçici korumanın süresi bir yıl olacaktır. 6 (1) (b) sayılı Maddenin koşulları nedeni ile sona erdirildiği durumlar haricinde, bu süre en fazla bir yıllık bir müddet için altı aylık periyotlar halinde otomatik olarak uzatılabilir.

2. Geçici koruma için sebeplerin devam etmesi durumunda, Konsey nitelikli çoğunluk ile, bir Üye Devlet tarafından Konsey’e öneri sunması için kendisine yöneltilen herhangi bir talebi de inceleyecek olan Komisyon tarafından sunulan bir öneri üzerine, işbu geçici koruma süresini bir yıla kadar uzatma kararı alabilir.”.

¹²⁸ Avrupa Birliği (AB) açısından geçici koruma kavramı ilk olarak 1900 yıllarının başlarında Yugoslavya krizine neden olan kitlesel sığınma hareketleriyle ortaya çıkmıştır. 20 Temmuz 2001 Tarih ve 2001/55/EC Sayılı Konsey Yönergesi bu ihtiyacı karşılamak üzere Avrupa Birliği Konseyi tarafından kabul edilmiştir. Ayrıca bkz., Bülent Çiçekli, **Yabancılar ve Mülteciler Hukuku**, Ankara, Seçkin, Güncellenmiş 6. Baskı, s. 207-208.

¹²⁹ 22 Ekim 2014 Tarihli ve 29153 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan, 13 Ekim 2014 Tarihli ve 2014/6883 Sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği 3/1-f maddesine göre geçici koruma, “Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan korumayı” ifade etmektedir.

“1. Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.

2. Bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir”.

YUKK.nun 91 inci maddesine göre geçici koruma verilebilmesi için sınırlara gelen hareketin kaynağında bulunması gereken üç temel husus, kitlesel olarak ülkeden ayrılmaya zorlanmış olmaları, ayrılmaya zorlandıkları ülkeye geri dönememeleri, acil ve geçici koruma ihtiyacı içinde olmalarıdır. Geçici korumayı sağlayacak devlet olan Türkiye açısından geçici korumayla ilgili yerine getirmesi gereken üç temel unsur ise, açık sınır politikası ile ülke topraklarına kabul, geri göndermeme ilkesi, sınırlarına gelen kişilerin temel ve acil ihtiyaçlarını karşılamasıdır¹³⁰. Geçici Koruma Yönetmeliği’nin 9/1 maddesi uyarınca geçici koruma kararı İçişleri Bakanlığı’nın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından alınmaktadır¹³¹.

Uluslararası koruma kapsamında yer almayan geçici koruma sahipleri açısından da “geri göndermeme ilkesinin” varlığından söz etmek gerekir. Gerek Geçici Koruma Yönetmeliği 6 ncı maddesi¹³², gerek YUKK 4 üncü maddesi¹³³ geri gönderme yasağına yer vermiştir.

Günümüzde, Türkiye’ye Suriye’den gelenlerin yoğun kitlesel nüfus hareketlerinin olması sonucunda, böyle bir ek düzenlemenin yapılması gereği

¹³⁰ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, **Geçici Korumanın Unsurları**.

¹³¹ “Madde 9- 1 Geçici koruma kararı, Bakanlığın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından alınır.

2. Kanununun 105 inci maddesinin üçüncü fıkrasına istinaden geçici korumanın yöntemi ve uygulanmasına dair usul ve esaslar Kurul tarafından belirlenir ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından uygulanır.”.

¹³² “Madde 6- Bu Yönetmelik kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez.”.

¹³³ “Madde 4- Bu Kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez.”.

duyulmuştur. Avrupa ülkesi olmayan Suriye’de meydana gelen olaylar nedeniyle, maddede belirtilen sebeplerle ülkelerini terk ederek Türkiye’ye sığınan bu kişilere, mülteci statüsü verilmesi mümkün olamamaktadır. Avrupa dışında meydana gelen olaylar nedeniyle, gelmiş olsalar da kitlesel olarak bir ülke sınırlarına gelme veya geçme halinin söz konusu olması sebebiyle, şartlı mülteci ve ikincil koruma sağlama mümkün olmadığı durumlarda ve kitlesel nüfus hareketleri söz konusu olduğunda, geçici koruma altına alma değerlendirilmesi yapılacak ve bunun sonucunda, geçici koruma statüsü verilecektir.

1.4. Vatansızlık

George Jellinek, devlet kuramında devletin unsurlarını; insan, toprak ve egemenlik olmak üzere belirlemiştir. Günümüzde de devletin bu üç unsurdan oluştuğu kabul edilmektedir. Buna göre, “*devlet, belirli bir insan topluluğunun, belirli bir toprak parçası üzerinde egemen olmasıyla oluşan, hukuki kişiliğe sahip devamlı bir teşkilattir*”¹³⁴.

İnsan topluluğu olarak adlandırılan unsur, devletin millet unsurudur. Bir bütün olarak devletin milletini oluşturan kişilerin, devletle aralarında bulunan hukuki bağlılık, vatandaşlık olarak ifade edilir. Bu bakımdan, vatandaşlık bir kişinin belli bir devlete ait bulunduğunu, devletle kişi arasındaki bağlılığını gösteren, kişinin devlete sadakat yükümlülüğünü belirten ve kişi ile devlet arasındaki hukuki ilişkinin temel dayanağını oluşturan bir kavramdır¹³⁵.

Hukukta vatandaşlığın çift yönü olup, bir tarafı ulusal hukuku, diğer tarafı ise, uluslararası hukuku ilgilendirmektedir. Uluslararası hukuk bakımından, her şeyden önce, devletlerin vatandaşlarını diplomatik koruma görevi bulunmakta olup, bu yönüyle vatandaşlık uluslararası hukukunun konusunu oluşturmaktadır.

Vatandaşlığın karşıtı olarak yabancılar; yabancı devlet vatandaşları, birden fazla vatandaşlığa sahip olan kişiler, vatansızlar ve mülteciler şeklinde kategorize

¹³⁴ Kemal Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Esasları**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Güncelleştirilmiş, Düzeltilmiş ve Genişletilmiş İkinci Baskı, Bursa, Eylül 2011, s.133-135.

¹³⁵ Ergin Nomer, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, Filiz Kitabevi, 20. Bası, İstanbul, 2014, s. 1-25. 25 Mart 1999 Tarihinde Strazburg’da yapılan olağanüstü Genel Kurul toplantısında kabul edilen ve 14 Eylül 1999 Tarihinde Lizbon’da imzalanan Vatandaşlık Belgesi Verilmesine İlişkin Sözleşme’nin 1. maddesine göre vatandaşlık, “...bir şahıs ile bir Devlet arasındaki hukuki bağı belirler ve kişinin etnik kökenini göstermez” şeklinde tanımlanmıştır.

edilmektedir. Vatansızlar, mültecilere benzemekle birlikte, özel durumları nedeniyle, mültecilerle diğer yabancılara göre, farklı bir hukuki statüye sahip bulunmaktadır¹³⁶.

1954 Sözleşmesi'nin 1. maddesinde vatansız kişi, “*kendi yasalarının işleyişi içinde hiçbir Devlet tarafından vatandaş olarak sayılmayan bir kişi*” şeklinde tanımlanmıştır¹³⁷. Bu tanımda, “*de jure*”, yani hukuki vatansız kişiler konu edilmektedir¹³⁸. Bunun yanında, siyasi nedenlerden dolayı kişinin devlet korumasını kabul etmemesi veya devletin o kişiyi korumayı reddetmesi hallerinde ortaya çıkan “*de facto*” vatansız kişiler de, söz konusu olabilmektedir¹³⁹.

Vatansızlık statüsünün tanınması ve güvenli bir hukuki statünün sağlanması bakımından, 1954 Sözleşmesi vatansız kişilere sunulan haklardan yararlanma imkânının sağlanması yoluyla, vatansız kişilerin insan haklarına olan saygının iyileştirilmesinde önemli ve etken bir rol oynamaktadır¹⁴⁰.

Vatansızlık kavramının, en az vatandaşlık ve milliyet kadar geçmişi vardır. Bölgesel değişikliklerin olması ve özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrası gelişen siyasi ve sosyal krizler sonucunda vatansızlık, eşi benzeri görülmemiş boyutlara ulaşmıştır. İlk başta bir milyondan fazla Rus ve Ermeni, sonra da İtalya'daki mevcut faşist rejim nedeniyle, on binlerce İtalyan ülkelerinden kaçmak zorunda kalmışlardır. Nazi Almanya'sından Yahudiler ile ve daha birçok Avrupa ülkesinden vatandaşların ülkelerini terke etmesi, örnek verilebilir¹⁴¹.

Vatandaşlığın hangi esasa dayalı olarak kazanılacağını veya kaybedileceğini devletler kendi hukuk kuralları altında belirler¹⁴². Ancak, modern vatandaşlık hukukuna göre, bu belirleme yapılırken devletlerin bazı ilkeleri temel alması gerekmektedir. Bu

¹³⁶ Odman, **Vatansızların Hukuki Durumu ve Türk Hukuku**, s. 8.

¹³⁷ http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin127.pdf, e.t.: 23.11.2016.

¹³⁸ The UN Refugee Agency, *Vatansız Kişilerin Korunmasına İlişkin El Kitabı*, *Vatansız Kişilerin Statüsüne Dair 1954 Sözleşmesi Kapsamında*, UNCHR, Cenevre, s. 5.

<http://www.refworld.org/cgi-bin/tehis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=55fa66844>, e.t.: 23.11.2016.

¹³⁹ Ergül Ergül, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde Sınır Dışı Etme ve Geri Verme*, Temmuz 2015, s. 27-28,

<https://books.google.com.tr/books?id=LsVCgAAQBAJ&pg=PA27&lpg=PA27&dq=de+facto+vatanda%C5%9F1%C4%B1k&source=bl&ots=ZCwg9OTzG&sig=m3ZLYCEdoBcM7hpUAs5kSH8RMEY&hl=tr&sa=X&ved=0ahUKEwj0ns6ktr7QAhXiB8AKHRt0CIEQ6AEIjAB#v=onepage&q=de%20facto%20vatanda%C5%9F1%C4%B1k&f=false>, e.t.:23.11.2016.

¹⁴⁰ **Vatansız Kişilerin Korunmasına İlişkin El Kitabı**, s. 6.

¹⁴¹ United Nations, “A Study of Statelessness”, *Lake Success - New York*, E/1112/E/1112/Add.1, August 1949, s.3, <http://www.unhcr.org/3ae68c2d0.pdf>, e.t.:29.11.2016.

¹⁴² Bir devlet vatandaşlığın kazanılma şeklini, kan bağı (jus sanguinis), doğum yeri (jus soli) veya karma sistem olarak belirleyebilir. Ayrıntılı bilgi için bkz.,ODMAN, **Vatansızların Hukuki Durumu ve Türk Hukuku.**, s.8-9.

ilkeler, “herkes vatandaşlık hakkına sahiptir”, “vatansızlıktan kaçınılmalıdır” ve “hiç kimse keyfi olarak vatandaşlığından mahrum edilemez” ilkeleridir¹⁴³. Bu ilkelerdeki temel amaç, hiç kimsenin belirli bir devletle arasında vatandaşlık bağı bulunmamasının, yani vatansızlık hallerinin asgari düzeye indirilmesini sağlamaya çalışmak ve vatansızlığın önüne geçmektir.

Türk hukukunda, **29 Mayıs 2009 Tarihli ve 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu-TVK**¹⁴⁴ “İkinci Bölüm”, “Türk Vatandaşlığının Kazanılması” başlığı altında düzenleme yapılmıştır. TVK.nın 5 inci maddesi uyarınca, Türk vatandaşlığı “doğumla” veya “sonradan” kazanılmaktadır. Doğum olayı ile Türk vatandaşlığının kazanılması, kan bağı (jus sanguinis) ya da doğum yeri olmak üzere iki esasa göre mümkündür. TVK 7/1 maddesine göre, Türkiye topraklarında veya toprakları dışında Türk ana veya babadan evlilik birliği içinde doğan çocuk Türk vatandaşlığını doğum olayı ile kan bağı esasına göre, asli olarak kazanmış olacaktır. “Evlilik birliği dışında” doğum olayının gerçekleşmesini iki halde ele almak gerekir. Öyle ki, Türk anadan doğan bir çocuğun ana ile olan soybağının kurulması anadan çocuğun doğmasıyla gerçekleşmektedir. “Evlilik birliği dışında” Türk babadan olan çocuğun Türk vatandaşlığını kazanması ise, TVK 7/3 madde hükmüne göre, soybağının kurulması için gerekli usul ve esasların yerine getirilmesine bağlıdır. Türk vatandaşlığının sonradan kazanılması ise, yetkili makam kararı ve Türk vatandaşlığından izin alarak çıkan ana ve/veya babalarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybetmiş çocukların seçme hakkını kullanması şeklinde mümkündür.

Kişinin, bir devletin vatandaşlığını kazanma koşullarını sağlamadığı durumlarda ortaya çıkan statü, vatansızlıktır. Vatansız birinden kişinin doğması veya devletin kişiyi vatandaşlıktan çıkarması veyahut milletlerarası hukukta devletin halefiyeti söz konusu olduğunda, vatandaşlık hakkını elde etmek için gereken süreye uyulmaması gibi, vatandaşlığın kaybı ya da çeşitli devletlere ait vatandaşlık kanunlarının menfi çatışması ile vatansızlık halinin ortaya çıkması olabilmektedir¹⁴⁵.

¹⁴³ Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi, Alper Can Aykaç, (Çeviren), **TBB Dergisi**, Sayı 77, 2008, s. 361-362, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2008-77-445>, e.t.: 22.11.2016.

¹⁴⁴ RG:12.06.2009, S:27256.

¹⁴⁵ Nomer, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, s.42.

1.4.1. Kanunlar Çatışması Nedeniyle Ortaya Çıkan Vatansızlık

Vatandaşlığın kazanılması, kan bağı-nesil esasına, doğum yeri esasına veya her iki esasın birlikte uygulanması suretiyle, karma sistem esasına göre belirlenebilmektedir. Vatandaşlığın kazanılması ile ilgili bu belirleme, her devletin kendi hukuk kuralları altında düzenleyeceği konudur. Bu sistemlerden doğum yeri esasını kabul eden (A) devletin vatandaşı olan (X)'in, kan bağı-nesil esasını kabul eden (B) devletine gitmesi ve burada doğum yapması halinde, (X) kişisi vatandaşı olduğu devlette çocuğunu dünyaya getirmediği için, çocuğu (A) devletin vatandaşlığını kazanamayacaktır. Her ne kadar, doğum (B) devletinde vuku bulmuşsa da, (B) devletinde de vatandaşlık kazanılması kan bağı-nesil esasına tabi olduğundan, (X) bu devletin vatandaşlığını kazanamayacak ve vatansız olacaktır. Bu durumda, kanunların menfi çatışmasından ortaya çıkan vatansızlık statüsü söz konusu olmaktadır.

1.4.2. İrade Dışı Vatansızlık

Kişinin nesebinden, yani ana veya babasından kan bağı esasına dayalı olarak doğum sebebiyle, irade dışı olarak vatandaşlık kazanamaması mümkündür. Buna göre, vatansız ana ve babanın soyundan gelip, kan bağı esasına dayalı bir devletin sınırları içinde kişinin dünyaya gelmesi söz konusu olduğunda, kişi ne toprak esasına dayalı olarak, ne de kan bağı esasına bağlı olarak vatandaşlık kazanmış olacaktır¹⁴⁶. Yine, toprak esasına dayalı olarak vatandaşlığın kazanıldığı bir devletin vatandaşı olan kişilerin, kan bağı esasını kabul eden bir devlette doğum olayını gerçekleştirmeleri halinde, doğan çocuk yine vatansız kişi statüsüne haiz olacaktır.

Kişilerin, yabancı ülkede uzun süre oturup, vatandaşı oldukları ülke ile bağlarını kesmeleri, sadece başka bir ülkeye vatandaşlık bağı ile bağlı kalmak isteyerek, vatandaşı olduğu devletin vatandaşlığından çıkıp, süresinde diğer devletin vatandaşlığına geçememeleri veya vatandaşı olduğu devletin vatandaşlığından çıkartılıp, başka bir devletin vatandaşlığına geçememeleri veyahut bir devletin vatandaşlığını kazanıp, daha sonra bu vatandaşlığın iptal edilmesiyle vatandaşlıklarını kaybetmeleri, irade dışı vatansızlık hallerindedir¹⁴⁷.

¹⁴⁶ Vatansızlık statüsünü önlemek için Türk hukukunda üç şartın gerçekleşmesi ile birlikte doğum yeri Türkiye olan çocuğun Türk vatandaşlığını kazanması mümkündür. Türkiye’ de doğmuş olmak, çocuğun doğumla ana ve babasından vatandaşlık kazanamaması, çocuğun doğumla vatandaşlık kazanamaması şartları var olduğunda çocuk Türk vatandaşlığını kazanmış olacaktır.

¹⁴⁷ Odman, **Vatansızların Hukuki Durumu ve Türk Hukuku**, s. 10

Devlet, kendisini oluşturan insan topluluğunu belirleme konusunda, münhasır yetkiye sahiptir. Kişinin vatandaşı olduğu devlete karşı sadakat yükümlülüğü olduğuna göre, bu yükümlülüğü yerine getirmeyen, bu borca aykırı eylemlerde bulunan kişileri devletin münhasır yetkisine dayanarak vatandaşlıktan çıkarması mümkündür.

Bir diğer irade dışı vatansızlık hali ise, kişinin vatandaşı olduğu devletin ortadan kalkması veya arazi terk ve ilhakından dolayı vatandaşlığın kaybedilmesidir¹⁴⁸.

Yukarıda sayılan irade dışı vatansızlık halleri, *hukuki-de jure vatansızlık* halleri olup, bunların yanında, siyasi veya yasal nedenlerden dolayı vatandaşı olduğu devletin o kişiye koruma sağlamayı reddetmesi ve vatandaşlıktan kişiyi çıkarması durumunda, *de facto vatansızlık* hali söz konusu olacaktır. Bu durumda, kişinin vatandaşlıktan çıkma konusunda bir istemi; iradesi bulunmamakta ve kişi devleti tarafından vatandaşlıktan çıkartılmaktadır. Şayet, kişi başka bir devletin vatandaşlığına sahip değilse veya başka bir devletin vatandaşlığını elde etme sürecinde ise, o dönem içinde ya da başka bir devletin vatandaşlığını da kazanamazsa bundan sonraki süreçte, *de facto vatansız kişi* olacaktır.

Siyasal sebeplerden dolayı, özellikle olağanüstü durumlarda, devlet vatandaşının sahip olduğu siyasi düşünce, inandığı din veya kökeninin dayandığı ırk nedeniyle, devletin kendi iç ve dış politikası çerçevesinde, vatandaşını vatandaşlıktan çıkarması söz konusu olabilmektedir. Nazım Hikmet ve Cem Karaca'nın, Türk vatandaşlığından çıkarılması buna verilebilecek yakın tarih örnekleridir. Vatandaşlıktan çıkarılan kişiler, devlet korumasından artık yararlanamayacak durumda kalmış olup, devlet himayesinden faydalanma imkânları ortadan kalkmıştır. Yine, *Nasyonel Sosyalizm Dönemi*'nde, 1933-1945 yıllarında, çoğunluğu Yahudilerden olan *Alman* vatandaşları vatandaşlıktan çıkarılarak, Türkiye'ye sığınmıştır¹⁴⁹. Buradaki vatandaşlıktan çıkarma da, irade dışı vatansızlıktan çıkarılmaya tarihten bir örnektir.

1.4.3. İklim Mültecileri- Vatansızları

İnsanlarla birlikte diğer tüm canlıların besin, barınma, üreme ve birbirleriyle etkileşim halinde olduğu ortam açısından çevre kavramı; fiziksel, biyolojik, ekonomik

¹⁴⁸ **y.a.g.e.**, s.10-11.

¹⁴⁹ Yeşim Mutlu, Emrah Kırımsoy ve Antakyalıoğlu, "Bulanık Mekanlarda Kalanlar", Gündem Çocuk Derneği, Suriyeli Mülteci Çocuklar ve Vatansızlık Riski Araştırma Raporu, Ankara, 2016 Mart, s. 13, <http://www.gundemcocuk.org/belgeler/yayinlarimiz/kitaplar/Suriyeli-Multeci-Cocuklar-Ve-Vatansizlik-Riski-Raporu.pdf>, e.t.: 27.11.2016.

ve sosyal olmak üzere, bütün ilişkilerden oluşmaktadır. Bu ilişkiler bütününden oluşan çevre ile ilgili sorunlar, insan ve insan dışı etkenlerden oluşmaktadır. Ancak, gün geçtikçe daha iyi görülmektedir ki, çevresel sorunların çoğunluğu insan faktörü odaklıdır¹⁵⁰.

İlk kez 1869 yılında *Massachusetts Halk Sağlığı Kurumu* tarafından bir sorunsal olarak, çevre ele alınmıştır. Başlangıçta temiz hava, toprak ve su ihtiyacı olarak soruna vurgu yapılmıştır. İlerleyen zaman içerisinde, çevresel sorunlar bir olgu olarak kabul edilmiş ve bu sorunların farklı boyutlarının olduğu da tespit edilmiştir. Hava, toprak, su kirliliği olarak başlangıçta yer alan bu sorun, daha sonra bilimsel ve teknolojik gelişmelere paralel olarak, gürültü kirliliği, nükleer kirlilik, elektromanyetik kirlilik gibi, yeni kirlilik alanları şeklinde ortaya çıkmıştır¹⁵¹.

Çevre sorunları dönem dönem farklı şekillerde de ortaya çıkmasına karşın, 1950’li yılların öncesinde, *yerel nitelikli sorunlar* olarak ele alınmıştır. Zaman içerisinde ise, bu sorunlar *küresel sorun* olarak tespit edilmiştir. Sorunların küresel boyuta ulaşmasıyla ele alınmasıyla birlikte, farkındalığın yaratılması ve duyarlılığın oluşmasında artış olmuştur. Çölleşme, küresel boyutta açlık, asit yağmurları ve toprak erozyonu gibi sorunların, 1970’li yıllarda ciddi ciddi boyutlara ulaşması; 1980’li yıllarda da biyo-çeşitliliğin azalışa geçmesi, ozon tabakasının delinmesi ve iklim değişikliği gibi, yeni sorunların ortaya çıkmasıyla birlikte, çevre sorunlarına bakış açısı değişmiştir¹⁵².

Sözü edilen bu çevresel sorunlara bağlı olarak, değişik şekil ve türlerde toplumsal ve siyasal olaylar da gerçekleşmektedir. Bu çevresel sorunların ortaya çıkardığı olayların en önemlilerinden biri de, yoğun nüfus hareketleri olarak, *ekolojik mültecilik*, *çevresel mültecilik* veya *iklim mültecileri* olarak adlandırılan mültecilik türünün, literatüre girmiş olmasıdır. Farklı kavram ve tanımlar içinde yer alan bu sorun, ekolojik olarak yıkımın gerçekleşmesine dayalı bir coğrafyadan, başka coğrafyaya kitleler halinde nüfus hareketliliğinin olduğu günümüzde yaygın olan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁵³.

¹⁵⁰ Ahmet Mutlu, İbrahim İrdem ve Berna Üre, “Ekolojik Mültecilik”, **Memleket Siyaset Yönetim (MSY)**, Cilt 10, Sayı 23, Ocak 2015, s. 80, <http://www.msydergi.com/uploads/dergi/209.pdf>, e.t.: 30.10.2016.

¹⁵¹ Mutlu, İrdem ve Üre, **a.g.m.**, s.80.

¹⁵² Mutlu, İrdem ve Üre, **a.g.m.**, s. 80-81.

¹⁵³ Mutlu, İrdem ve Üre, **a.g.m.**, s. 81.

Günümüz dünyasında olan ve gelecekte de çok daha büyük rakamlara ulaşması tahmin edilen *çevresel mülteciler, iklim mültecileri veya vatansızları*, irade dışı vatansız kişi statüsünün bir türü olarak ilk kez 1984 yılında *International Institute for Environment and Development Briefing Belgesi*'nde kullanılmıştır¹⁵⁴.

Küresel ısınma nedeniyle, dünyanın ikliminde günden güne gerçekleşen değişimler sonucunda, deniz seviyesinin artması, su seviyesinin yükselmesi, iklim değişikliği yüzünden toprakların verimsiz hale gelmesi, kuraklığın yaşanması veya sular altında kalması ve ekinlerin donması nedenleriyle, nüfus hareketliliğinin yaşandığı görülmekte olup, yakın gelecekte bu hareketliliğin artarak devam edeceği beklenmektedir¹⁵⁵.

Küresel ısınmanın yarattığı sonuç, ülkelerinde topraksız kaldığından dolayı, başka devlet topraklarına giden ve vatandaşı oldukları ülke topraklarına dönme imkânları olmayanların, *irade dışı-fili vatansız statüsüne* düştükleri düşünülmektedir. Gerçekte, vatandaşlıklarını kaybetme gibi, bir durum söz konusu olmamakla birlikte, söz konusu nedenlerle başka bir ülkeye sığınma durumları da mevcut olmaktadır¹⁵⁶. Mültecilerin anlatıldığı bölümde kimlerin, hangi şartlar altında mülteci olarak kabul edilecekleri konusunun, ulusal ve uluslararası düzenlemelerle belirlendiği açıklanmıştır. Söz konusu düzenlemeler dışında, bu kişilere, mülteci statüsü verilmesi mümkün değildir. İklimsel nedenlerden dolayı, devlet vatandaşlığından çıkma isteği-iradesi olmaksızın, ülkelerini terk edip başka bir devlete sığındıkları ve kendi ülkelerine dönme imkânlarının da olmadığı görülmektedir. Bu nedenlerden dolayı bu kişiler, iklimsel mülteciler-vatansızlar olarak, irade dışı vatansızların bir türü olarak kabul edilmektedirler.

İklim mültecileri-vatansızları, vatandaşı oldukları ülke topraklarını, ırk, din, tabiiyet, belli bir toplumsal gruba mensubiyet veya siyasi düşünceler sebebiyle zulme uğrayacağından korktukları için vatandaşı oldukları ülke dışında bulunma ve ülke korumasından yararlanamama veya yararlanmak istememe hali içinde değillerdir. Bu kişiler vatandaşı oldukları ülkeleri doğal, ekonomik ve sosyal nedenlerden dolayı terk etmektedir. Küresel ısınma sonucu meydana gelen afetler, kuraklık, kıtlık, toprak verimsizliği gibi etkenler doğal nedeni, güvenlik, sağlık gibi durumların tehlikede olması sosyal nedeni, iş olanağı, doğal kaynakların kaybı ekonomik nedeni

¹⁵⁴ Odman, *Vatansızların Hukuki Durumu ve Türk Hukuku*, s. 25-26.

¹⁵⁵ *y.a.g.e.*, s. 26.

¹⁵⁶ *y.a.g.e.*, s. 27.

oluşturmaktadır. Mültecilerde siyasi nedenlerden dolayı bir zulme uğrama korkusu ve bu korku neticesinde oluşan ülke korumasından yararlanamama veya yararlanmak istememe İklim mültecileri-vatansızları için pek söz konusu değildir. İklim mültecileri-vatansızları, siyasi nedenler dışındaki iklimsel sebepler ve bunların doğurduğu sonuçlar neticesinde kendilerine uygun yaşam koşullarının olduğu yerlere giderek hayatlarını devam ettirmek istemektedirler. İklim mültecileri-vatansızlarının, ne vatandaşı oldukları ülkenin vatandaşlığından çıkmaları, ne de çıkarılmaları durumu yoktur. Ancak onları vatansız statüsüne geçirebilecek durumlar ortaya çıkabilir. Bunlardan birisi, iklim değişikliğinin yarattığı bir sonuç olarak deniz seviyesinin yükselmesi ile birlikte ülke topraklarının sular altında kalmasıdır. Devleti oluşturan üç unsurdan biri belirli bir toprak parçasıdır. Bu belirli bir toprak parçasının bütünüyle yok olması devletin de ortadan kalkması demektir. Böylesi bir durumda olmayan bir devletin vatandaşlığı da söz konusu olamayacağından bu kişiler vatansız statüsüne geçmiş olabileceklerdir¹⁵⁷. Yine bir devletin bütün ülke topraklarının vatandaşları tarafından terk edilmesi, başka ülkeler tarafından ülke topraklarının ilhak edilerek devlet egemenliğinin değişmesi, gerçekleşecek doğal afetler sonucunda devlet topraklarının, sınırların kayması, başka ülke topraklarıyla birleşmesi gibi durumların ortaya çıkması halinde de yine vatansızlık gibi durumların meydana gelmesi mümkündür. Olması muhtemel olan bu ve bunların dışında olabilecek hallerin dışında İklim mültecileri-vatansızların vatansızlık statüsündeki bir yabancı olarak değerlendirilmeleri mümkün değildir. Bu nedenlerden dolayı hem mülteci hem de vatansız kelimelerinden soyutlanarak bu kişilerin ayrı olarak statü ve durumlarının belirlenmesi gerektiği düşüncesine sahip olunmaktadır.

Bir zorunluluk halinin varlığı neticesinde ülke topraklarını zorunlu olarak terk eden iklim mültecilerinin başka devletin topraklarına gitmeleri ve gittikleri devletten koruma talep etmeleri esasen “sığınma” olarak adlandırılan fiili durumdur. Ancak ne var ki, hukuksal metinlerin ve doktrinsel görüşlerin sığınma ile ilgili yaptıkları tanımların ve açıklamaların ışığında iklim mültecilerinin “sığınmacı” olarak değerlendirilmeleri mümkün olmamaktadır.

Sığınma, ırk, din, siyasi düşünce gibi siyasi nedenler, işkence veya kötü muamele ya da ölüm cezası veyahut savaş gibi durumlardan dolayı bir baskı, zulüm görülmesi sonucunda temel hakların ihlali ile karşı karşıya kalınmasından dolayı başka

¹⁵⁷ Mutlu, İrdem ve Üre, **a.g.m.**, s.97-98.

bir devlet korunmasından yararlanmak istenilmesidir. İklim mültecileri açısından ise, sayılan nedenler yüzünden görülen ne bir baskı, ne de bir zulüm vardır.

İklim mültecileri, küresel ısınmanın yarattığı sonuç yüzünden kıtlık, kuraklık, çölleşme, susuzluk, deniz seviyesinde yükselme, yerleşim yeri-toprak kaybı, sel, deprem gibi doğal nedenler yüzünden eğitim, kültürel faaliyet, beslenme gibi sosyal hayatının ve istihdam sağlayamama, geçim sıkıntısı içinde olma gibi ekonomik hayatının etkilenmesiyle birlikte yaşamlarına devam edememektedirler. Yaşamlarına devam edebilmeleri için yaşayacakları bir toprak parçasına, geçimlerini sağlayabilmeleri için işe, sağlıklı bir hayat sürebilmeleri için yeterli besin ve suya, güvende olabilmeleri için fazla risk taşımayan alanlara vb. birçok şeye insanların ihtiyacı vardır. Doğal nedenlerin sonucunda sosyal ve ekonomik hayatları etkilenmekte ve aslında doğal, sosyal ve ekonomik nedenler neticesinde yaşamla mücadele noktasına gelen İklim mültecileri, başka bir çareleri kalmayıp, zorunlu olarak başka ülkeye giderek koruma talebinde bulunmaktadırlar. Doğal faktörlerin yanında insan etkeninin de fazlaca yer aldığı küresel ısınma neticesinde, adeta doğadan gelen bir zulme maruz kalınmakta; doğal olaylar sebebiyle insan hakları ihlal edilmekte ve kişilerin yaşamı, özgürlüğü ve güvenliği tehdit altında bulunmaktadır. Hem sığınmanın, sığınma hakkının, hem de zulüm teriminin yeniden ele alınması ve değişen dünya düzeniyle birlikte ortaya çıkan yeni durumların; ihtiyaçların karşılanması gerekmektedir.

1.4.4. İradi Vatansızlık

Bir kişi kan bağı veya doğum yeri esasına göre, bir devletin vatandaşlığını kazanmış olup, kendi özgür iradesi ile elde etmediği bu vatandaşlıktan, sosyal veya siyasal nedenlerden dolayı artık vatandaşı olduğu devletin korumasından yararlanmamak, yargı sistemine tabi olmamak, ona sadakat borcu altında bulunmamak ve bu sebeplerden ötürü o devletin vatandaşlığından kendi iradesiyle çıkmak isteyebilir.

Başka bir devletin vatandaşlığını elde etmeyen veya başka bir devletin de vatandaşlığını elde etmek istemeyen kişi, vatandaşı olduğu devlet vatandaşlığından çıktığında, iradi vatandaşlık durumu söz konusu olur.

Uluslararası hukukta ve temel olarak kabul edilen ilkeler ışığında kişilerin, isteyerek de olsa vatansız kalmaması koşuluyla, vatandaşlıktan çıkmaya izin verileceği

şeklinde düzenlemelerde yer almaktadır¹⁵⁸. Buna karşın, kimi devletlerin ulusal hukuklarında herhangi bir devletten vatandaşlık kazanmadan, vatandaşlıktan çıkamayacaklarına dair hükümlere yer vermedikleri de görülmektedir. Bu şekilde, düzenlemeleri olan devletlerin vatandaşları, söz konusu vatandaşlıktan çıkma durumunda, vatansız kalabilmektedirler¹⁵⁹.

5901 Sayılı TVK. “Üçüncü Bölüm”, “Türk Vatandaşlığının Kaybı” başlığı altında düzenleme yapılmıştır. 5901 Sayılı TVK 23 üncü maddesi Türk vatandaşlığının kaybı hallerini yetkili makam kararı ve seçme hakkının kullanılması olarak belirlemiştir. 24 üncü madde uyarınca, yetkili makam kararı ile vatandaşlığının kaybı, çıkma veya kaybettirme ya da vatandaşlığa alınmanın iptali ile gerçekleşmektedir. Türk vatandaşlığından çıkmak isteyen kişiler açısından bazı koşulların sağlanması gerekmektedir.

“Madde 25 – 1. Türk vatandaşlığından çıkmak için izin isteyen kişilere aşağıdaki şartları taşımaları halinde Bakanlıkça çıkma izni veya çıkma belgesi verilebilir.

- a. Ergin ve ayırt etme gücüne sahip olmak.*
- b. Yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanmış olmak veya kazanacağına ilişkin inandırıcı belirtiler bulunmak.*
- c. Herhangi bir suç veya askerlik hizmeti nedeniyle aranan kişilerden olmamak.*
- ç. Hakkında herhangi bir mali ve cezai tahdit bulunmamak.”.*

5901 Sayılı TVK 25/1-b madde hükmü gereği, Türk vatandaşlığını çıkma izni ile kaybetme hali, kişinin yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanmış olması veya kazanacağına dair inandırıcı emarelerin bulunmasına bağlıdır. Bu hükmün amacı vatansızlık durumunun ortaya çıkmaması; vatandaşlıktan çıkmak isteyen kişinin vatansız kalmasının önüne geçilmek istenmesidir. Buna göre, Türk vatandaşlığından çıkmak isteyen bir kişinin kazanmış olduğu başka bir devlet vatandaşlığı yoksa veya başka bir devlet vatandaşlığını kazanacağına dair inandırıcı bir belirti bulunmuyorsa,

¹⁵⁸ Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi, Strazburg 6.11.1997, Avrupa Konseyi, Avrupa Anlaşma Serisi-No. 166., 1997 Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi 4 üncü madde, “...b. vatansızlıktan kaçınılmalıdır”, 8 inci madde, “...1. Her Taraf Devlet, ilgilin kişinin bu yüzden vatansız kalmaması kaydıyla, vatandaşlıktan çıkmasına izin verir.”.

¹⁵⁹ Odman, **Vatansızların Hukuki Durumu ve Türk Hukuku**, s. 28.

kişinin vatansız kalmaması bakımından İşleri Bakanlığı tarafından Türk vatandaşlığından çıkma iznini alamayacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KANUNLAR İHTİLAFININ KONUSU VE BAĞLAMA KONUSU VE BAĞLAMA NOKTALARI

2.1. Kanunlar İhtilafının Konusu

Vatandaşı olduğu ülkesini maruz kaldığı zulüm nedeniyle terk etmiş ve başka bir ülkeye sığınmış bir kişinin mülteci statüsünü kazandığı ülkeden seyahat amaçlı ayrılarak başka bir ülkeye gittiğini ve seyahat sırasında haksız fiile uğradığından dolayı dava açtığı acaba vatandaşlık bağının bulunduğu ülke hukukuna göre mi, yoksa sığındığı veya seyahat ettiği ülkede olay gerçekleştiğinden o ülke hukukuna göre mi uyuşmazlık çözümlenecektir?

Birden fazla vatandaşlığa sahip olan bir kişinin karşılaştığı uyuşmazlıkla ilgili olarak dava aşamasına geldiğinde uyuşmazlığın çözümü vatandaşlık esasına göre mi belirlenecektir? Eğer vatandaşlığa göre belirlenecekse bu durumda hangi vatandaşlık, ne kapsamda seçilecektir? Vatandaşlık esas alınmayacaksa esas alınacak hukuk hangisidir? Esas alınacak hukuk neye göre belirlenecektir?

Öncelikli olarak dikkat edilmesi gereken uyuşmazlıklarda özel hukuk ilişkisinin bulunmasıdır. Bir diğer husus ise, hâkimin önüne gelen uyuşmazlıkta yabancılık unsurunun bulunuyor olmasıdır.

Yabancılık unsuru, uyuşmazlık konusu olayın taraflarının yabancı olması; ikametgâhlarının yabancı bir ülkede bulunması veya devamlı olarak yabancı bir ülkede oturması, uyuşmazlığın konusunu teşkil eden “şey”in yabancı ülkede bulunması, uyuşmazlığa konu olan hukuki işlemin yabancı ülkede ifa edilmesi, uyuşmazlığın konusu sözleşmenin yabancı bir ülkede akdedilmesi veya uyuşmazlığın konu sözleşmeye taraf iradelerinin yabancı bir ülke hukukunun uygulanması yönünde olması ya da uyuşmazlığa konu olan haksız fiilin yabancı ülkede meydana gelmesi olarak örneklendirilebilir¹⁶⁰.

Özel hukuk ilişkisine dayalı olan ve içinde yabancılık unsuru bulunduran uyuşmazlıklar kanunlar ihtilafının konusunu oluşturmaktadır. Buna göre, kanunlar

¹⁶⁰ Aysel Çelikel/ Bahadır Erdem, **Milletlerarası Özel Hukuk**, Beta, İstanbul, Yenilenmiş 14. Bası, s.8-9.

ihtilafı kurallarıyla beraber hukuk tayini yapılarak uyumsuzluk çözüme kavuşturulacaktır.

2.2. Kanunlar İhtilafının Doğuş Nedenleri ve Kapsamı

Vatansızlık başlığı altında daha önce açıklandığı üzere devlet, “insan, toprak ve egemenlik¹⁶¹” unsurlarından oluşan, hukuki kişiliğe haiz, devamlı bir teşkilattir. Devletin “egemenlik¹⁶²” unsuru, dış egemenlik ve iç egemenlik olarak iki anlamda ifade edilmektedir¹⁶³. Buna göre, devletin dış egemenliği uluslararası ilişkiler açısından söz konusudur. Devletlerin egemen eşitliği prensibi ve bir devletin iç ilişkilerine diğer devletlerin karışmama ilkesi, dış egemenliğin bir sonucudur. Uluslararası hukukun temel ilkelerinden biri olan egemen eşitlik ilkesi¹⁶⁴, uluslararası hukukun asıl kişisi olan ve olması gereken devletlerin, eşit düzeyde uluslararası hukuki kişiliğinin bulunması anlamındadır¹⁶⁵. Devletler ekonomik, siyasal ve benzeri konular bakımından ne kadar farklılığa sahip olursa olsun mutlak eşitlikten yararlanırlar. Bu açıdan eşit hak ve yükümlülükler sahiptirler. Uluslararası toplumda eşit üyeliğe haizdirler¹⁶⁶. Bir devletin iç ilişkilerine diğer devletlerin karışmama ilkesi ise, hangi nedenden dolayı olursa olsun, doğrudan veya dolaylı olarak, hiçbir devletin diğer bir devletin iç veya dış ilişkilerine müdahalede bulunamamasıdır. Bu nedendir ki, devletin hukuki kişiliğine ya da devletin siyasal, ekonomik ve benzeri unsurlarına yönelik yapılan herhangi bir

¹⁶¹ Pazarıcı, **a.g.e.**, s.20, <http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/pdf/151.pdf>, e.t.:13.10.2016, saat:10.15, “Devletin, hukuksal açıdan başka bir dış ya da üstün iktidara bağlı olmadan ve yalnızca uluslararası hukuk kuralları ya da kendi kabul ettiği bağlantılarıyla sınırlanan, serbestçe karar verme yetkisi”.

¹⁶² Modern anlamda egemenliğin kavram haline getirilmesi ve niteliklerinin ortaya konulması 1576 yılında yayımlanan “Devletin Altı Kitabı” adlı eseriyle Jean Bodin tarafından gerçekleştirilmiştir. Bodin, kamu hukuku ve siyaset bilimi bakımından bu kavramı tanımlayarak teori haline dönüştüren ilk düşünür olarak görülmektedir. Ayrıca bkz., Ergin Ergül, “Jean Bodin’ in Devlet Teorisi Üzerindeki Osmanlı Etkisi”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XX, 2016, s.304-306, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/20_1_10.pdf, e.t.:14.12.2016.

¹⁶³ M. Aydoğan Özman, “Devletlerin Egemenliği ve Milletlerarası Teşekküller”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 21, Sayı 1-4, 1964, s.59, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/338/3469.pdf>, <http://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php>, e.t.:14.12.2016, saat:12.24.

¹⁶⁴ Melda Sur, “Birleşmiş Milletler Örgütünün Gelişimi ve Geleceği”, s.2539, <http://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2014/01/10-Melda-SUR.pdf>, e.t.:14.12.2016.

¹⁶⁵ Malcolm N. Shaw, **International Law**, Cambridge: Cambridge University Press, 2003, 5. Bası, s.242, http://pc-freak.net/international_university_college_files/Cambridge%20University%20Press%20-%20Malcolm%20N.%20Shaw%20-%20International%20Law.%205th%20Edition.pdf, e.t.:14.12.2016.

¹⁶⁶ Ayrıca bkz., Birleşmiş Milletler Antlaşması Doğrultusunda Devletlerarasında Dostça İlişkiler ve İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Konusundaki Bildirge ve Eki, [http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/2625\(XXV\)_24_Ekim_1970.pdf](http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/2625(XXV)_24_Ekim_1970.pdf), e.t.:14.12.2016.

müdahale şekli veya müdahaleye teşebbüs uluslararası hukukun ihlalini oluşturmaktadır¹⁶⁷.

Devletin iç egemenliği iki anlam içermektedir: Devlet iktidarının kendisi ve devlet iktidarının nitelikleri. Devlet iktidarının nitelikleri, devlet iktidarının en üstün, sınırsız, bölünmez ve devredilmez olması gibi anlamları ifade etmektedir. Yani devlet iktidarından çok onun niteliklerinden bahsetmektedir¹⁶⁸. Devlet iktidarının kendisi anlamında iç egemenlik ise, her devletin ulusal hukukunu yapması, gerekli düzenlemeleri getirmesi, savaş veya barış ilan etmesi, yargılama yapması gibi yetkilere sahip bulunmasıdır. Devletin ülkesindeki bu ve diğer hususlarda düzenleme yapma noktasında tek otorite devlet iktidarındır¹⁶⁹.

Hukuk kuralları koyma yetkisi, bir devletin egemenlik sahasında devlet iktidarının tek otorite olduğu alanlardan birisidir. Buna göre, devletin egemenlik alanı sahasında bir başka devletin hukuk kurallarının uygulanması düşünülemeyecektir. Bu sebeple, ülkede bulunan vatandaş veya yabancı, herkes ayırım gözetilmeden devletin koyduğu hukuk kurallarıyla bağlıdır. Ülke hukukunun uygulanması, *ülkesellik-mülkiyetlik-yersellik* ilkesidir. Ancak devletlerin egemenlik hakları kapsamının adaletsiz sonuçlara yol açmaması için hem kamu hukuku hem de özel hukuk alanında *ülkesellik ilkesi*, *şahsiyetlik-kişisel ilkesi*¹⁷⁰ ile birlikte yumuşatılmaktadır. Özellikle milletlerarası özel hukukta ve yabancılık unsuru içeren uyuşmazlıkların konusunu oluşturan hukuki ilişkilere ve olaylara hangi devlet hukukunun uygulanacağını tespiti açısından şahsiyetlik ilkesinin uygulanarak çözümlenme yoluna gidilmesi söz konusu olmaktadır¹⁷¹.

¹⁶⁷ Ayrıca bkz., Birleşmiş Milletler Antlaşması Doğrultusunda Devletlerarasında Dostça İlişkiler ve İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Konusundaki Bildirge ve Eki.

¹⁶⁸ Münci Kapani, **Politika Bilimine Giriş**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1988, s.58' den aktaran, Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Esasları**, s.164.

¹⁶⁹ Selman ÖĞÜT, "Egemen Eşitlik Prensibine Modern Uluslararası Hukuk Açısından Bir İstisna Hali Olarak Yaklaşma", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (MÜHF-HAD)**, C. 19, S. 3, s.149,

https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwiYv4mQvPQAhVrKMAKHWMlAxgQFggcMAA&url=http%3A%2F%2Fdergi.marmara.edu.tr%2Fmaruhad%2Fissue%2Fdownload%2F5000001574%2F5000000687&usq=AFQjCNHbxJoom3B974ifWU5C_OwRzqCmEA&bvm=bv.141320020.d.bGg&cad=rja, e.t.:14.12.2016.

¹⁷⁰ Yasaların şahsiyeti ilkesi, hukuki ilişkinin tarafı olan kişi açısından vatandaşlık bağı ile veya diğer hukuki sebeplerle bağlı ülke yasasının söz konusu hukuki ilişkiye uygulanmasını gerektiren ilkedir. Ayrıca bkz., Elif Cenkeri, "Uluslararası Düzeyde Yasa Çakışmaları", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 12, Özel S., 2010, (Basım Yılı: 2012), s.194.

¹⁷¹ Ş. Ertan Çomaklı,, "Hukukun Temel Kavramları", s.9-10, <http://atauzem.atauni.edu.tr/dosya/ortak/materyal/Hukukun%20Temel%20Kavramlar%C4%B1-%C3%9Cnite%202.pdf>, e.t:13.12.2016.

Dünya üzerinde birçok ülkenin var olduğu ve bundan sonra da olacağı düşünüldüğünde, anlatılanların ışığında her devletin de kendi ulusal hukuk sistemine sahip olması kaçınılmazdır. Bu açıdan, egemenlik ilkesinin varlığı ileri sürülerek herhangi bir devletin, diğer devletlerin hukuk sistemlerini yok sayması mümkün değildir¹⁷². Bazı özel durumların varlığıyla beraber bir devletin, başka bir devletle ilgili kurallar ve düzenlemeleri kendi ülkesinde uygulaması söz konusu olabilmektedir¹⁷³.

Her hukuki ihtilafın sadece ulusal hukuk kuralları ile çözüme kavuşturulamayacağı düşüncesi zaman içerisinde benimsenmiş olduğundan farklı kavram ve hukuk alanları doğmuştur. Milletlerarası özel hukuk, yabancı unsur taşıyan olay, ilişki ve uyuşmazlıklara uygulanacak prensip ve kurallar anlamında bir terim olarak kullanılmaya *Amerikalı Hukukçu Joseph Story* ile başlamıştır¹⁷⁴. Milletlerarası özel hukuk terimi, hem *Anglo- Amerikan Hukuku*' nda hem de *Kıta Avrupası Hukuku*' nda yerleşmiş olan "*Private International Law, Internationales Privatrecht, Droit International Prive*" terimlerinin karşılığını oluşturmaktadır¹⁷⁵.

Story milletlerarası özel hukuk terimi ve kanunlar ihtilafı ile ilgili kuramını açıklamadan evvel şu üç kuralı kabul etmiştir¹⁷⁶:

- “1)Her devletin mülki egemenliği (*Territorial sovereignty of every nation*),
- 2)Egemenliğin mülki sınırları(*Territorial limits of sovereignty*),
- 3)Bir devletin kanunlarının diğerleri tarafından tanınması (*Recognition of the Laws of one State by an other*)”.

Story tarafından, bu üç kuram, devlet, egemenlik ve bir devlete ait kanunların başka bir devlet egemenliğinin sınırları içinde de uygulanabilirliğinin başlıklar halinde kısaca sunulmasından ibarettir.

¹⁷² Cenkeri, *a.g.e.*, s.193,

<http://hukuk.deu.edu.tr/dosyalar/dergiler/dergimiz-12-ozel/1-mali/6-elifcenkeri.pdf>, e.t.:13.12.2016.

¹⁷³ Tolga Şirin, “Kanunlar İhtilafı ve Anayasa Yargısı”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Sayı:22, Temmuz 2015, s.363, <http://www.taa.gov.tr/yayin/turkiye-adalet-akademisi-dergisi-sayi-22/>, e.t.:20.05.2017.

¹⁷⁴ Yılmaz Altuğ, “Anglo—Amerikan Âleminin İlk Önemli Devletler Hususi Hukukçusu Joseph Story”, *İÜHFİM*, Cilt 24, Sayı 1-4, 1959, s.67-68, <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuhfm/article/view/1023004389/1023003983>, e.t.:13.12.2016, saat:12.33; *Story*, ilk kez *Commentaries on the Conflict of Laws* adlı eserinde bu terimi kullanmıştır.

¹⁷⁵ Çelikel/ Erdem, *a.g.e.*, s.19.

¹⁷⁶ Altuğ, *a.g.e.*, s.67.

Gün geçtikçe kıtalararası mesafenin azaldığı ve her dünya devletinin birbiriyle giderek bağ oluşturduğu ve yakınlaştığı dünyada, yabancılık unsuru taşıyan birçok özel hukuk ilişkisinin doğduğu, kabul edilmektedir. Ancak bunlarla ilgili sorun içinde yabancı unsur barındıran bu özel hukuk ilişkilerinden doğan uyuşmazlıklara uygulanacak, devletlerarası yürürlükte bulunan, maddi hukuk normları yoktur. Bu nedenle, yabancı unsurlu özel hukuk ilişkilerinin tabi olacağı ülke hukukunun tayini için kanunlar ihtilafı kuralları ortaya çıkmıştır¹⁷⁷. Kanunlar ihtilafı, bir devlette mahkemelerin, yabancı bir devletin yasama organı tarafından çıkarılan yabancı kanunun ne zaman ve ne şekilde uygulanacağıyla ilgilenmektedir¹⁷⁸.

Kanunlar ihtilafı kuralları ile uyuşmazlığın çözüme ulaştırılabilmesi için özel hukuk ilişkisinin yabancı unsur içermesi gerekir. Yabancı unsuru içinde barındıran uyuşmazlık, hangi ülke hukukuyla ilgili bir yabancı unsur taşıyor ise o hukuk düzeni ile bağlantılı hale gelmektedir. Yabancı unsurlu, ilişki, olay veya uyuşmazlıklarda; diğer bir devletin egemenlik yetkisini zedelememek ve adaletsizliğe yol açmamak için dava hangi devlet mahkemesinde açılmış olursa olsun, o devletin hukuk kurallarının değil, en yakın ilişki içinde bulunduğu ilgili olan, yabancı unsurun bağlantılı olduğu devletin hukuk kuralları uygulanacaktır. Bu açıdan kanunlar ihtilafı, uyuşmazlığa uygulanacak hukukun tespitini yapacak olan hukuk kuralları olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁷⁹.

Kanunlar ihtilafı kurallarında, yabancılık unsuru taşıyan hukuki ilişkiye, olaya veya uyuşmazlığa uygulanacak hukukun tespiti bakımından, iki unsura ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlar, bağlama konusu ve bağlama noktasıdır. Bağlama konusu, hâkimin önüne çözümlenmek üzere gelen hukuki ilişkideki uyuşmazlık konusudur. Bağlama noktası ise, yabancılık unsuru içeren uyuşmazlık konusu hukuki ilişkiyi, hangi devletin hukukuna bağlayarak çözümlenmesi gerektiğini gösteren maddi vakialardır¹⁸⁰. Bu nedendir ki, kanunlar ihtilafı kuralları, istisnalar dışında gösterici nitelikteki kurallardan oluşmaktadır.

¹⁷⁷ Cemal Şanlı, Emre Esen ve İnci Figanmeşe- Ataman, **Milletlerarası Özel Hukuk**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2016, 5. Bası, s.5.

¹⁷⁸ Şirin, **a.g.e.**, s.363.

¹⁷⁹ Mesut Aygün, “Yabancılık Unsurunun Mahiyeti ve Yargılamadaki Rolü”, **D.E.Ü Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 16, Özel Sayı, 2014, Basım Yılı: 2015, ss.1028-1029, <http://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2015/09/MESUT-AYG%C3%9CN.pdf>, e.t.:15.12.2016.

¹⁸⁰ Çelikel/Erdem, **a.g.e.**, s.61-62.

2.2.1. İhtilafıta Özel Hukuk İlişkisi Bulunması

Kanunlar ihtilafı, yabancı unsur içeren hayat ilişkilerinden doğan uyuşmazlıkların çözülmesinde hangi kuralların uygulanacağını tespit etmek için unsur ve kurallar belirleyen bir hukuktur.

Kanunlar ihtilafı kurallarının uygulanabilmesi için bazı hususların hâkimin önüne gelen uyuşmazlıkta var olması gerekmektedir.

Kanunlar ihtilafı ile ilgili söylenen her şey yabancı unsur içeren özel hukuk ilişkisiyle ilgilidir. Bunun için uyuşmazlığın yabancı unsur içermesi yeterli değildir. Önemli olan yabancı unsur içeren uyuşmazlığın kişilerin özel hukuk ilişkileriyle ilgili olan hususlardır.

27.11.2007 tarihli ve 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun¹⁸¹-5718 Sayılı MÖHUK kapsamına bakıldığında da görülecektir ki, kanunlar ihtilafı kuralları özel hukuk ilişkilerinden ibarettir. 5718 Sayılı MÖHUK 9 uncu madde ehliyet, 10 uncu madde vesayet, kısıtlılık ve kayyım, 11 inci madde gaiplik veya ölmüş sayılma, 12 nci madde nişanlılık, 13 üncü madde evlilik ve genel hükümleri, 14 üncü madde boşanma ve ayrılık, 15 inci madde evlilik malları, 16 ncı madde soybağının kurulması, 17 nci madde soybağının hükümleri, 18 inci 24 üncü madde sözleşmeden doğan borç ilişkilerinde uygulanacak hukuk, 25 inci madde taşınmazlara ilişkin sözleşmeler, 26 ncı madde tüketici sözleşmeleri, 27 nci madde iş sözleşmeleri, 28 inci madde fikri mülkiyet haklarına ilişkin sözleşmeler, 29 uncu madde eşyanın taşınmasına ilişkin sözleşmeler, 30 uncu madde temsil yetkisi, 32 ncı madde sözleşmeden doğan ilişkinin varlığı ve maddi geçerliliği, 33 üncü madde ifanın gerçekleştirilme biçimi ve tedbirler, 34 üncü madde haksız fiiller, 35 inci madde kişilik haklarının ihlalinde sorumluluk, 36 ncı madde imalatçının sözleşme dışı sorumluluğu, 37 nci madde haksız rekabet, 38 inci madde rekabetin engellenmesi, 39 uncu madde sebepsiz zenginleşme olmak üzere özel hukuk ilişkilerine dayalı düzenlemelere yer verilmiştir. Sadece 5718 Sayılı MÖHUK kapsamında olmamakla birlikte kanunlar ihtilafına ilişkin düzenlemeler başka düzenlemelerde de hüküm altına alınmıştır. Burada önemli olan nokta özel hukuk ilişkilerinin ihtilaf konusu teşkil ettiğinin bilinmesidir.

¹⁸¹ RG.: 12.12.2007, S.:26728.

2.2.2. İhtilafıta Yabancılık Unsuru Bulunması

Bir devletin egemenlik kudreti, ülke sınırları içindeki veya ülke sınırları dışındaki vatandaşlarına etkide bulunacak bir kapsamdadır. Kendi vatandaşlarına emir verme ve dış ilişkiler noktasında o devleti bağlayıcı işlemlerde bulunma gücüne bu şekilde sahip olmaktadır¹⁸². Devlet, yasama, yürütme ve yargı organlarıyla birlikte düzenlediği kuralları ve bu kuralların uygulanma şeklini egemenlik kudreti çerçevesinde kendisi belirlemektedir. Devletler hukuku bakımından, devletin kendi kurallarını belirlemesi ve yetkisine dayanarak fiilen uygulaması bazı durumlarda diğer devletlerin hukuk kurallarıyla çatışmaya yol açabilmektedir. Birden çok hukuk düzeninin uygulama açısından karşı karşıya geldiği durumlarda sonuç olarak yetkili olan hukukun seçilmesi ve ona göre uyumsuzluğun çözümlenmesi gerekmektedir¹⁸³. Kanunlar ihtilafı karşısında yapılması gereken, hâkimin kendi hukuku yerine, yabancı unsur tespit ederek, bağlama kuralları yardımıyla çatışan hukuk kurallarından yetkili olan yabancı hukuku uygulamaktır. Bu şekilde bireysel menfaate öncelik tanıyarak, en sıkı ilişki içinde olunan devlet hukukunun uygulanması ve en adil şekilde çözüme ulaşılması amaçlanmaktadır¹⁸⁴.

Şimdiye kadar yapılan açıklamalar karşısında, öncelikli olarak *yabancı unsurun* ne olduğuna değinmek gerekmektedir.

Devlet açısından egemenlik sınırları içinde, kendi vatandaşları tarafından yapılan işlemler haricinde olaya herhangi bir şekilde, devletle bağlantılı olmayan bir unsurun girmesiyle birlikte, kanunların çatışması gündeme gelmektedir. Örneğin, Türk vatandaşı A ile Türk vatandaşı B' nin Türkiye' de evlenme akdi yapmasında vatandaşlıkta veya evlenmek için aranan şartlarda veya evliliğin genel hükümlerinde, herhangi bir yabancı unsur bulunmamaktadır. Dolayısıyla, evlenme ile konular Türk Hukukuna tabidir. Ancak, bir İspanyol bir vatandaş ile bir İtalyan bir vatandaşının Türkiye' de evlenmek istemeleri halinde, her iki kişinin vatandaşlığı, Türkiye açısından yabancı unsur oluşturmaktadır. Buna göre, yabancı unsur, hukuku uygulayacak hâkim devleti açısından egemenlik yetkisini kullanmayı bir nevi sınırlandıran; başka bir devlet açısından ise, genişleten, bir unsur olarak tanımlanabilmektedir.

¹⁸² Kemal Erol, **Rekabet Kurallarının Ülke Dışı Uygulanması**, Rekabet Kurumu, s.2, <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FAkademik%2B%25c3%2587a1%25c4%25b1%25c5%259fmalar%2Ftez85.pdf>, e.t.:30.12.2016.

¹⁸³ Kamu düzenine aykırılık, doğrudan uygulanan kurallar istisna halleridir.

¹⁸⁴ Erol, **a.g.e.**, s.13.

Kanunlar ihtilafının varlık nedenini oluşturan yabancı unsur, uyuşmazlıkta bulunduğu takdirde yargılama faaliyeti açısından Türk milletlerarası usul hukuku sahasına; uyuşmazlığın çözümü için uygulanacak hukuk bakımından ise Türk kanunlar ihtilâfi hukuku sahasına girilerek karara bağlanacaktır¹⁸⁵.

2.2.3. Bağlama Konusu

Yabancı unsur içeren özel hukuk ilişkilerindeki uyuşmazlıkların çözümünde uygulanacak hukukun belirlenmesi, kanunlar ihtilafı kuralları ile mümkündür. Hâkim önüne gelen uyuşmazlığın konusunu, yani yabancılık unsuru içeren hukuki ihtilafın kendisini belirler. Bundan sonra, uyuşmazlığın belirli bir devletin hukukuna bağlanarak çözümlenmesini sağlayan, bağlanma noktası belirlenir¹⁸⁶. Bu bakımdan, bağlama konusu yabancı unsurlu hukuki uyuşmazlıktaki hayat ilişkisini belirleyen unsurdur.

Hayat ilişkisi nazarında evlenmenin sona ermesi, bir kişinin ölümü örnek olarak gösterilebilmektedir. Ölüm ve gaiplik hallerinin yanında boşanma da evliliği sona erdiren nedenler arasında yer almaktadır¹⁸⁷. Boşanmanın tarafları, şekil ve esas yönünden evlenmenin tabi olduğu hukuka göre geçerli bir evlilik yapmışlarsa, boşanma davasını açma imkânına sahiptirler. 5718 Sayılı MÖHUK madde 14/1' e göre¹⁸⁸, boşanma sebepleri ve hükümleri eşlerin milli hukukuna tabidir. Tarafların müşterek milli hukuku yoksa müşterek mutad mesken hukuku, bulunmadığı takdirde Türk hukuku uygulanacaktır. Bu durumda boşanma hayat ilişkisini, yani bağlama konusunu oluşturmaktadır.

Bir kişinin ölümünün ardından, ölen kimsenin yani murisin mallarının kime intikal edeceğini gösteren ve hukuki kurala bağlayan alan miras hukukudur¹⁸⁹. Miras

¹⁸⁵ Aygün, **a.g.m.**, s.1025.

¹⁸⁶ 5718 Sayılı MÖHUK madde 1, “1. Yabancılık unsuru taşıyan özel hukuka ilişkin işlem ve ilişkilerde uygulanacak hukuk, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, yabancı kararların tanınması ve tenfizi bu Kanunla düzenlenmiştir.”,

5718 Sayılı MÖHUK madde 2, “1. Hâkim, Türk kanunlar ihtilafı kurallarını ve bu kurallara göre yetkili olan yabancı hukuku re’sen uygular. Hâkim, yetkili yabancı hukukun muhtevasının tespitinde tarafların yardımını isteyebilir.”

¹⁸⁷ 22 Kasım 2001 Tarih ve 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu madde 131, “Gaipliğine karar verilen kişinin eşi, mahkemece evliliğin feshine karar verilmedikçe yeniden evlenemez. Kaybolanın eşi evliliğin feshini, gaiplik başvurusuyla birlikte veya ayrıca açacağı bir dava ile isteyebilir. Ayrı bir dava ile evliliğin feshi, davacının yerleşim yeri mahkemesinden istenir.”

¹⁸⁸ MÖHUK madde 14, “1. Boşanma ve ayrılık sebepleri ve hükümleri, eşlerin müşterek milli hukukuna tâbidir. Tarafların ayrı vatandaşlıkta olmaları hâlinde müşterek mutad mesken hukuku, bulunmadığı takdirde Türk hukuku uygulanır.”

¹⁸⁹ Zahit İmre/Hasan Erman, **Miras Hukuku**, DER yayınları, Gözden Geçirilmiş 10. Basım, İstanbul, 2014, s.9.

hukuku, ölüm olayının gerçekleşmesi nedeniyle genel olarak mamelek ile ilgili hak ve özel hukuktan doğan bazı ilişki ve mükellefiyetlerinin tamamının veya bir kısmının hayatta kalan gerçek veya tüzel kişilere kanun hükmü veya ölmeden evvel kişinin kendi iradesiyle intikalini düzenleyen kuralların tümünü oluşturmaktadır. Her geçen gün milletlerarası ilişkilerin gelişmesiyle beraber iş ve yatırımların vatandaşlığına sahip olunan devlet ülkesinden farklı bir ülke veya ülkelere taşınması veya dağıtılması ya da farklı bir ülkede kişilerin yaşamına devam etmesi oldukça sık karşılaşılan bir durum haline gelmiştir. Bir kimsenin ölümü halinde karşılaşılan yabancı unsur taşıyan, miras ile ilgili meselelerin çözümü açısından uygulanacak hukuku tespiti de önem taşımaktadır. 5718 Sayılı MÖHUK 20/1 maddesi mirasın ölen kişinin milli hukukuna tabi olduğunu hükme bağlamıştır. Buna göre, miras hayat ilişkisini yani bağlama konusunu oluşturmaktadır¹⁹⁰.

2.2.4. Bağlama Noktası

Somut olayda bağlama konusunu belirli bir hukuk düzenine bağlayan unsur, ilgili hukuk düzeni ile olay arasındaki ilişkidir. Söz konusu hayat ilişkisinde yer alan kişiler, konular veya fiiller ile belirli bir hukuk alanı arasındaki ilişki dikkate alınır. Ele alınan olay yani bağlama noktası menfaatlerin önemine göre belirlenir¹⁹¹.

Kanunlar ihtilafı kuralının ikincisi olan bağlama noktası, bağlama konusunun belirli bir devlet hukukuna bağlanarak, yabancı unsur içeren uyuşmazlığın çözümüne imkân sağlayan maddi vakialardır. Böylece, yabancı unsurlu bir olay, ilişki ve uyuşmazlıkta, bağlama noktası sayesinde, bağlama konusu bir devlet hukukuna bağlanır ve uyuşmazlık bu şekilde çözümlenir¹⁹². Bağlanma noktaları, hukuki ilişkinin niteliğine göre veya objektif veya sübjektif olarak bir sıralamaya tabi tutulabilir.

¹⁹⁰ 5718 Sayılı MÖHUK madde 20, “1. Miras ölenin millî hukukuna tâbidir. Türkiye’de bulunan taşınmazlar hakkında Türk hukuku uygulanır.

2. Mirasın açılması sebeplerine, iktisabına ve taksimine ilişkin hükümler terekenin bulunduğu ülke hukukuna tâbidir.

3. Türkiye’de bulunan mirasçısız tereke Devlete kalır.

4. Ölüme bağlı tasarrufun şekline 7 nci madde hükmü uygulanır. Ölenin millî hukukuna uygun şekilde yapılan ölüme bağlı tasarruflar da geçerlidir.”

5. Ölüme bağlı tasarruf ehliyeti, tasarrufta bulunanın, tasarrufun yapıldığı andaki millî hukukuna tâbidir.

¹⁹¹ Ergin Nomer/ Cemal Şanlı, **Devletler Hususi Hukuku**, Beta, Yenilenmiş 16. Bası, İstanbul, Mayıs 2008, s.109.

¹⁹² Çelikel/Erdem, **a.g.e.**, s. 61.

Hukuki ilişkinin niteliği esas alınarak yapılan bağlama noktası tasnifinde, bağlama noktası yabancı unsurlu ilişki, olay ve uyumsuzluğun ilgili olduğu hukuki ilişkinin tabii bulunduğu hukuki kategoriye göre saptanır. Dolayısıyla, her hukuk sisteminde her hukuki ilişki farklı hukuki kategoriler içerisinde değerlendirilmektedir. Bu ilişkiler, örneğin bizim hukukumuzda olduğu gibi medeni hukuk ve kapsamında aile hukuku, borçlar hukuku gibi farklı kategoriler içinde yer almakta ve bağlama noktaları da buna göre belirlenmektedir.

Bağlama konusunu oluşturan hayat ilişkisinin taraflarından birisinin şahsı itibariyle önem arz eden, bağlama noktasının kişinin vatandaşlık esasına ya da ikametgâh-yerleşim yerine (bulunmadığı takdirde mutad meskene) göre belirlendiği durumlarda, bu konuları düzenleyen maddi hukuk kuralları kişisel statüdür. Maddi hukuk kuralları her devlette farklılık göstermektedir. Örneğin, fiil ehliyeti bizim hukukumuzda kişisel statü kurallarının uygulanacağı alanda yer aldığından milli hukuka tabidir¹⁹³; Amerika Birleşik Devletlerinde ise genel olarak akdin yapıldığı yer hukukuna tabidir¹⁹⁴.

Kişisel statü ile ilgili belirsizlik diğer devlet hukukları dikkate alındığında da görülmektedir. Alman hukukunda “*personalstatut*” kavramı olarak yer alan kişisel statü kavramı, bir kişinin, bir tüzel kişinin veya başka bir şahıs birliğinin tüm kişisel hukuki ilişkileri için uygulanan hukuk düzenini ifade etmektedir. İngiliz hukukunda yer alan “*personal status*” terimi ise, fiil ehliyeti açısından tam veya sınırlı ehliyetli olmak, müflis olmak, medeni ve siyasi hakların kaybedilmesi sonucunun ortaya çıkmasına neden olan vatan haini olmak gibi bir gerçek kişinin veya bir tüzel kişinin hal ve durumlarının belirtilmesi için kullanılmaktadır. Fransız hukukundaki “*statut personnel*” kavramı bazen “*personalstatut*”, bazen de “*personal status*” kavramlarını ifade etmektedir¹⁹⁵.

Kişisel statü ile ilgili günümüzde mevcut olan iki farklı anlayış bulunmakta olup, kişisel statüyü ortaya çıkarmak üzere kişiye bağlanmayı gerektiren ilişki aynı değildir. Bağlanmayı gerektiren ilişki de iki çeşittir. Bunlardan birisi vatandaşlık, diğeri ise ikametgâh- yerleşim yeridir¹⁹⁶.

¹⁹³ 5718 Sayılı MÖHUK 9 uncu madde.

¹⁹⁴ Nomer/ Şanlı, **Devletler Hususi Hukuku**, s.113-114.

¹⁹⁵ NEUHAUS Dier- Grundbegriffe des internationalen Privatrechts 1976 (1962) [Grundbegriffe], s.201'den aktaran Nomer/ Şanlı, **Devletler Hususi Hukuku**, s.114.

¹⁹⁶ Nomer/ Şanlı, **Devletler Hususi Hukuku**, s.115.

Miras hukuku, eşler arasındaki mal rejimi veya anne babanın çocuğunun malları üzerindeki haklarında olduğu gibi mal varlığının sahibinin kişisel statüye bağlanması genel olarak kabul edilmiştir. Türk hukukunda da kişiyi doğrudan doğruya ilgilendiren hayat ilişkileri ile taşınır mirası prensip olarak kişisel statüye bağlanmıştır¹⁹⁷.

Kişisel statü ile ilgili problemlerde kişi menfaatinin ağır basması sonucunda kişisel statü ya vatandaşlığa ya da ikametgâh-yerleşim yerine veya mutad meskene bağlanmaktadır.

Kişiler, vatandaşlık ilişkisi içinde oldukları devlet ülkesinden farklı bir ülkede yaşamlarını devam ettirebilmektedirler. Bu nedenle kendi ülkesinden uzakta bir yerde yaşamına devam eden kişinin kendi milli hukukunu çok iyi bildiği, yaşamını bu hukukun kurallarına göre devam ettirdiğini söylemek pek mümkün değildir. Örneğin, Avrupa'ya çalışmak için giden Türk işçileri ve bu kişilerin o ülkede doğmuş Türk çocukları. Hayat ilişkisi içinde değerlendirildiğinde, bu kişilerin Türk hukuku ile yakından ilgi içinde oldukları kabul edilemeyecektir¹⁹⁸. Aynı şekilde, vatansız ve mülteciler için de milli hukukun esas bağlama noktası olarak görülmesi vatansızlar için imkânsızlık halini, mülteciler için daha farklı sorunların ortaya çıkmasına neden olacaktır. Ülkede çok fazla yabancı bulunması durumlarının karşısında vatandaşlık yerine *işlem güvenliği ve düzen menfaati* gereği ikametgâh-yerleşim yerini bağlama noktasını kabul etmek daha makuldür. Örneğin, yabancı akınına uğrayan İsviçre'nin, muhaciri ülkesine kabul eden devletlerin ikametgâh-yerleşim yeri hukukunu benimsemesini doğal karşılamak gerekir¹⁹⁹.

Milletlerarası özel hukukta kişisel statünün esas bağlama noktası vatandaşlıktır. Yani kişinin arasında vatandaşlık ilişkisi bulunduğu devletin hukuku, milli hukuktur. Bağlama noktasının vatandaşlık olarak tercih edilmesindeki temel neden, kişilerin menfaatinin ağır gelmesinin²⁰⁰ yanı sıra, hangi devletle arasında vatandaşlık ilişkisinin bulunduğu tespitinin ikametgâh-yerleşim yeri ve mutad meskene göre daha kolay olup, devamlılık²⁰¹ arz etmesidir. Bu şekilde öngörülebilirliğin ve hukuki açıdan bir kesinliğin varlığı mevcuttur²⁰².

¹⁹⁷ Nomer/ Şanlı, **Devletler Hususi Hukuku**, s.115-116.

¹⁹⁸ Vahit Doğan, **Milletlerarası Özel Hukuk**, Savaş yayınevi, Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Şubat 2016, Ankara, s.172.

¹⁹⁹ Nomer/ Şanlı, **Devletler Hususi Hukuku**, s.116.

²⁰⁰ Doğan, **a.g.e.**, s.170 vd.

²⁰¹ Şanlı, Esen ve Ataman/ Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 30; Doğan, **a.g.e.**, s. 171.

²⁰² Doğan, **a.g.e.**, s. 171.

Kişilerin yer değiştirme hareketinin günden güne artması, vatandaşlık bağlarının bulunduğu devlet ülkesi dışında yaşamsal faaliyetlerine devam etmeleri, aralarında vatandaşlık ilişkisinin bulunduğu devletten çok gittikleri devletle sıkı ilişki içinde olmaları sonucunu doğurmaktadır. Bu da milli hukuk yerine, hayatlarını sürdürdükleri yerle bağlantılarının olması sebebiyle, kişiye en yakın irtibatlı olduğu devlet hukuku olarak mutad mesken hukukunun uygulanmasına sebebiyet vermektedir²⁰³. Özellikle Avrupa Birliği'nin aile ve miras hukuku alanındaki kanunlar ihtilâfi hukuku düzenlemelerinde bağlama noktası olarak vatandaşlık bağlama noktasının mutad mesken hukukuna göre yardımcı bağlama noktası olarak bir yer edindiği görülmektedir²⁰⁴.

Kişisel statü ile kişinin şahıs itibariyle bağlı olduğu hukuk anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, kişisel statü bağlama noktaları, milli hukuk, ikametgâh hukuku ve mutad mesken hukukudur. Milli hukuk, esas bağlama noktası; ikametgâh hukuku-yerleşim yeri hukuku ve mutad mesken hukuku ise, tamamlayıcı bağlama noktalarıdır²⁰⁵. Bağlama noktalarının objektif açıdan ayrımı yapıldığında, vatandaşlık bağı, yerleşim yeri, mutad mesken, işlemin yapıldığı yer, fiilin işlendiği yer, zarar yeri, en yakın irtibat halinde olan hukuk, malın bulunduğu yer hukuku şeklinde bağlanma noktalarını, subjektif bağlama noktaları ise, taraf iradesi ile seçilen ve tabi olunan bağlanma noktalarını ifade etmektedir²⁰⁶.

2.3. Bağlama Noktasının Tayininde Hukuki İlişkinin Esas Alınması

Kanunlar ihtilafı kuralları, bir devletin yargı sisteminde, o devletin bir mahkemesinde kendi hukuk kurallarının veya bir başka ilgili devletin hukuk kurallarının uyumsuzluğa uygulanıp uygulanmayacağına ışık tutar²⁰⁷. Yani bağlama kuralları, uyumsuzluğun çözümüne uygulanacak hukuku belirler; maddi hukuk normları gibi uyumsuzluğu doğrudan doğruya çözüme kavuşturamazlar²⁰⁸.

²⁰³ Özçelik, **a.g.m.**, s.115.

²⁰⁴ Özçelik, **a.g.m.**, s.114-115.

²⁰⁵ Çelikel/Erdem, **a.g.e.**, s. 64-66.

²⁰⁶ Çelikel/Erdem, **a.g.e.**, s. 68-70.

²⁰⁷ Robert C Lawrence/ III Elisa Shevlin Rizzo, "Basic Conflict of Laws Principles", s.3-4, http://apps.americanbar.org/abastore/products/books/abstracts/5430661_chap1_abs.pdf, e.t.:22.12.2016.

²⁰⁸ Gülören Tekinalp, **Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları**, Arıkan, Güncelleştirilmiş 9. Bası, Denizli, 2006, s.17.

Kanunlar ihtilafi kurallarından bağlama konusu tespiti yapıldıktan sonra hangi devlet hukukunun uygulanacağını belirlemek gerekir. Bağlama noktası ilk olarak hukuki ilişkinin niteliği esas alınarak tayin edilir.

Hâkimin önüne çözümlenmesi için getirilen hukuki ilişkinin hangi hukuki kavram olduğu ve hangi hukuk kurallarının kategorisi içinde yer aldığı öncelikle belirlenmelidir. Bunun nedeni, kişiler hukuku, borçlar hukuku, aile hukuku gibi farklı hukuk alanlarına farklı bağlama noktalarının tayin edilmiş olmasıdır²⁰⁹.

Örneğin, 5718 Sayılı MÖHUK.nun 10 uncu maddesi, vesayet, kısıtlılık ve kayyımlik ile ilgili,

“1. Vesâyet veya kısıtlılık kararı verilmesi veya sona erdirilmesi sebepleri, hakkında vesâyet veya kısıtlılık kararının verilmesi veya sona erdirilmesi istenen kişinin millî hukukuna tâbidir.”

5718 Sayılı MÖHUK.nun 11 inci maddesinde gaiplik veya ölmüş sayılma ile ilgili,

“ 1. Gaiplik veya ölmüş sayılma kararı, hakkında karar verilecek kişinin millî hukukuna tâbidir.” şeklinde düzenlemeye yer verilmiştir.

Kişiler hukukuyla ilgili bu ve benzer konularda bağlama noktaları *milli hukuk* olarak belirlenmiştir.

Yine, 5718 Sayılı MÖHUK.nun 13 üncü maddesinde evlilik ve genel hükümleri ile ilgili bağlama noktası,

“1. Evlenme ehliyeti ve şartları, taraflardan her birinin evlenme anındaki millî hukukuna tâbidir.

2. Evliliğin şekline yapıldığı ülke hukuku uygulanır.

3. Evliliğin genel hükümleri, eşlerin müşterek millî hukukuna tâbidir.

Tarafların ayrı vatandaşlıkta olmaları hâlinde müşterek mutad mesken hukuku, bulunmadığı takdirde Türk hukuku uygulanır.”

şeklinde gösterilmiştir.

²⁰⁹ Çelikel/Erdem, a.g.e., s.62.

5718 Sayılı MÖHUK.nun 14 üncü maddesinde boşanma ve ayrılık ile ilgili olarak,

“1. Boşanma ve ayrılık sebepleri ve hükümleri, eşlerin müşterek millî hukukuna tâbidir. Tarafların ayrı vatandaşlıkta olmaları hâlinde müşterek mutad mesken hukuku, bulunmadığı takdirde Türk hukuku uygulanır.”

şeklinde hükümlere yer verilmiş olup aile hukukuyla ilgili bağlama noktasını da *milli hukuk* olarak belirlenmiştir.

Kişiler hukuku ile aile hukukunun kültürel ve ahlaki değerler yönü açısından kişinin ilişkilerinin daha yoğun olduğu ve vatandaşlık bağının bulunduğu devlet hukukuna bağlanması, kişilerin menfaati ve devletlerin vatandaşları üzerindeki egemenlik kudretine dayalı yargı yetkisinin kullanılması ve bu hususlarda devam ettirmesi daha uygun bir anlayıştır²¹⁰.

Kişiyeye bağlı olarak tayin edilen bağlama noktalarında esas bağlama noktası, milli hukuktur. Bunun yanında, ikametgâh hukuku ve mutad mesken hukuku tamamlayıcı bağlama noktalarıdır. Eğer uyuşmazlığa konu hukuk ilişkisinin bağlama noktası milli hukuka göre belirlenemiyorsa, örneğin, bir boşanma davasına eşlerin müşterek milli hukuka tabii olmaması durumunda müşterek mutad mesken hukuku tamamlayıcı nitelikte bağlama noktası olarak ele alınacaktır²¹¹.

Hukuki ilişki içine giren tarafların menfaatlerinin dengelenmesi açısından bağlama noktasının hukuki ilişkinin niteliğine göre ya da başka bir devlet hukukunun olay ile daha yakın ilişki içinde olması nedeniyle tayin edildiği durumlarla karşılaştırılması da mümkündür. Aynı haklar²¹², haksız fiiller²¹³ ile ilgili yabancı unsurlu

²¹⁰ Şanlı, Esen ve Ataman- Figanmeşe, **a.g.e.**, s.28.

²¹¹ Çelikel/Erdem, **a.g.e.**, s.63.

²¹² 5718 Sayılı madde 21, “1. Taşınurlar ve taşınmazlar üzerindeki mülkiyet hakkı ve diğer aynı haklar, işlem anında malların bulunduğu ülke hukukuna tâbidir.

2. Taşınmakta olan mallar üzerindeki aynı haklara varma yeri hukuku uygulanır.

3. Yer değişikliği hâlinde henüz kazanılmamış aynı haklar malın son bulunduğu ülke hukukuna tâbidir.

4. Taşınmazlar üzerindeki aynı haklara ilişkin hukukî işlemlere şekil yönünden bu malların buldukları ülke hukuku uygulanır.”

²¹³ 5718 Sayılı MÖHUK madde 34, 1. Haksız fiilden doğan borçlar haksız fiilin işlendiği ülke hukukuna tâbidir.

2. Haksız fiilin işlendiği yer ile zararın meydana geldiği yerin farklı ülkelerde olması hâlinde, zararın meydana geldiği ülke hukuku uygulanır.

bir uyuşmazlık olduğunda uygulanacak olan hukuk, yani bağlama noktaları belirlenmiştir. Bu açıdan bağlama noktası, milli hukuk olarak belirlenebileceği gibi, tamamlayıcı bağlama noktaları da tayin edilebilmektedir.

2.3.1. Sübjektif Bağlama Noktaları

Yasalar, sözleşmeler ve hukuk kapsamı içine alınabilecek her alan açısından değerlendirilecek olursa bazı bağlama konularında bağlama noktalarının tayini emredici şekilde gösterilmiştir. *12 Haziran 1902 tarihli Evliliğe Uygulanacak Hukuk Hakkında Sözleşme- The Convention of Governing Conflict of Laws Concerning Marriage* 4, 5 ve 15 inci maddeleri; 5718 Sayılı MÖHUK. nun 4, 5 ve 15 inci maddeleri objektif bağlama noktalarına örnek verilebilir. Bunun yanında sübjektif olarak değerlendirilen yani, taraf iradesine bırakılan bağlama noktaları da söz konusu olabilir. Yetkili hukukun seçilmesi konusunda taraf iradesinin esas alındığı durumlarda kanun koyucu tarafların seçim yapmaması halinde bağlama noktasıyla ilgili objektif düzenlemeye yer vermiştir.

Kanun koyucunun hukuk seçimi yapılmasına imkân sağlayacak düzenlemelere yer verdiği durumlarda taraflar arasındaki maddi hukuk sözleşmesinden farklı bir sözleşme söz konusu olacaktır. Tarafların hukuk seçimi sözleşmesinden bahsedilebilmesi için ilk olarak tarafların buna yönelik iradelerinin ve iradelerine uygun bir beyanlarının bulunması gereklidir²¹⁴.

12 Haziran 1902 tarihli Evliliğe Uygulanacak Hukuk Hakkında Sözleşme' nin 3 üncü maddesi eşlere, evlenmeden önce evlilik mallarına ilişkin uyuşmazlıklarda uygulanacak hukuk ile ilgili seçim hakkı tanımaktadır²¹⁵: Eşlerden birinin millî hukuku, mutad mesken hukuku, gelecekteki mutad mesken hukuku ve taşınmaz mallar bakımından taşınmaz malın bulunduğu yer hukuku. Sözleşmenin 6 ncı maddesi ise, evlendikten sonra, eşlerden birinin millî hukukunu ya da mutad mesken hukukunu

3. *Haksız fiilden doğan borç ilişkisinin başka bir ülke ile daha sıkı ilişkili olması hâlinde bu ülke hukuku uygulanır.*

4. *Haksız fiile veya sigorta sözleşmesine uygulanan hukuk imkân veriyorsa, zarar gören, talebini doğrudan doğruya sorumlunun sigortacısına karşı ileri sürebilir.*

5. *Taraflar, haksız fiilin meydana gelmesinden sonra uygulanacak hukuku açık olarak seçebilirler."*

²¹⁴ İlyas Arslan, "5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Uyarınca Sözleşmeden Doğan Borç İlişkilerinde Zımnî Hukuk Seçimi", **MHB**, Yıl 33, Sayı 2, 2013, s.6, <http://www.egejfas.org/iuhmhob/issue/23904/254748>, e.t.:23.01.2017.

<http://www.egejfas.org/download/article-file/221017>, e.t.:29.12.2016, saat:11.59.

²¹⁵ Neva Öztürk, "Evlilik Mallarına Uygulanacak Hukuk Hakkında La Haye Sözleşmesi'nin Özellikleri ve Sözleşme'nin Onaylandığı Ülkelerdeki Türk Vatandaşlarına Etkisi", **TBB Dergisi**, Sayı 71, 2007, s.88, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2007-71-335>, e.t.:08.01.2017.

evlilik mallarına ilişkin uyuşmazlıklarda uygulanacak hukuk ile ilgili seçim hakkı tanımıştır. Bu seçim hakkı tamamen bir serbestiye sahip değildir; seçme özgürlüğü belli noktalarla sınırlandırılmıştır²¹⁶. Aynı şekilde 5718 Sayılı MÖHUK.nun 15/1 maddesi, “Evlilik malları hakkında eşler evlenme anındaki mutad mesken veya milli hukuklarından birini açık olarak seçebilirler; böyle bir seçimin yapılmamış olması halinde evlilik malları hakkında eşlerin evlenme anındaki müşterek milli hukuku, bulunmaması halinde evlenme anındaki müşterek mutad mesken hukuku, bunun da bulunmaması halinde Türk hukuku uygulanır.” şeklindeki hükümle belli bağlama noktalarıyla sınır çizmiş ve bu sınır içinde bir serbesti sağlamıştır. Kendi iradeleriyle seçim yapmadıkları takdirde yine objektif belirleme yapmıştır. Bunun yanında kanun koyucunun tam bir seçim özgürlüğü tanıdığı hukuki ilişkiler de söz konusudur.

5718 Sayılı MÖHUK.nun 24 üncü maddesi kanun koyucunun tam bir seçim özgürlüğü tanıdığı hukuki ilişkilere en güzel örnek olarak verilebilmektedir²¹⁷. 5718 Sayılı MÖHUK 24/1 maddesine göre, taraflar sözleşmeden doğan borç ilişkilerine uygulanacak hukuku açıkça seçmelidir. Ancak aynı fıkranın ikinci cümlesinde, “Sözleşme hükümlerinden veya halin şartlarından tereddüde yer vermeyecek biçimde anlaşılabilen hukuk seçimi de geçerlidir” ifadesiyle birlikte tereddüt yaratmayan hallerde zımni bir hukuk seçiminin de kabul edildiği görülmektedir. Bunların yanında, kanun koyucu 5718 Sayılı MÖHUK.nun 15 inci maddesinde olduğu gibi kendi belirlediği hukuk arasından seçim yapılması yoluna gitmemiş 24 üncü maddesinde, “Sözleşmeden doğan borç ilişkileri tarafların açık seçtikleri hukuka tabidir.” hükmüyle hukuk seçimi noktasında tam bir serbesti sağlamıştır. Sübjektif olarak taraf iradesine bırakılan bağlama noktalarına örnek olarak verilen madde 24 açısından da, tarafların herhangi bir hukuk seçimi yapmaması halinde objektif bağlama noktası belirlemesine gidilmiştir²¹⁸.

²¹⁶ y.a.g.m., s.88.

²¹⁷ 5718 Sayılı MÖHUK madde 24,

“1.Sözleşmeden doğan borç ilişkileri tarafların açık seçtikleri hukuka tabidir. Sözleşme hükümlerinden veya halin şartlarından tereddüde yer vermeyecek biçimde anlaşılabilen hukuk seçimi de geçerlidir.

2.Taraflar seçilen hukukun sözleşmenin tamamına veya bir kısmına uygulanacağını kararlaştırabilirler.

3.Hukuk seçimi taraflarca her zaman yapılabilir veya değiştirilebilir. Sözleşmenin kurulmasından sonraki hukuk seçimi, üçüncü kişilerin hakları saklı kalmak kaydıyla, geriye etkili olarak geçerlidir.

“...”

²¹⁸ 5718 Sayılı MÖHUK madde 24,

“...”

2.3.2. Genel Olarak Objektif Bağlama Noktaları

Hukuki ilişkilerin niteliklerine göre yapılan bağlama noktalarının objektif ve sübjektif açıdan tasnifi şu şekilde yapılabilir²¹⁹:

- a. Vatandaşlık bağı (kişiler hukuku, aile hukuku ve taşınır mirası),
- b. İkametgâh (5718 Sayılı MÖHUK m.4/1-b-a ve m.24/4),
- c. Mutad mesken (5718 Sayılı MÖHUK m.4/1-b-a, m.13/3 ve m.14/1),
- d. Lex fori (5718 Sayılı MÖHUK m.10/2, 11 ve m.11, cümle 2, m.12/2, m.13/3 ve m.14/1),
- e. İşlemin yapıldığı yer (5718 Sayılı MÖHUK m.7, m.9/2 ve m.9/2),
- f. Haksız fiilin işlendiği yer (5718 Sayılı MÖHUK m.34/1),
- g. Haksız fiilde zararın doğduğu yer (5718 Sayılı MÖHUK m.34/2),
- h. Sözleşmeler açısından tarafların hukuk tayin etmemiş olduğu hallerde ve haksız fiillerde en sıkı ilişki içinde olunan hukuk (5718 Sayılı MÖHUK m.24/4 ve m.34/3),
- i. Malın bulunduğu yer (5718 Sayılı MÖHUK m.11, m.15/2, m.20/2, m.21/1 ve m.4),
- j. Sözleşmelerden doğan borç ilişkilerinde tarafların uygulanacak hukukun tarafların açık iradesiyle seçildiği durumda sübjektif bağlama noktası olarak taraf iradesi (5718 Sayılı MÖHUK m.15/1, m.24/1 vd. ve m.34/5).

Kanunlar ihtilafı kurallarının uygulanacağı uyuşmazlıklara uygulanacak hükümler 5718 Sayılı MÖHUK içinde yer almaktadır. 5718 Sayılı MÖHUK da iç hukukun kapsamındadır. Buna göre, bağlama konusunun belirlenmesinden sonra bağlama noktasının doğru tayin edilmesi önem taşımaktadır. Aksi halde, iç hukukunun ihlali söz konusu olacaktır.

4. Tarafların hukuk seçimi yapmamış olmaları hâlinde sözleşmeden doğan ilişkiye, o sözleşmeyle en sıkı ilişkili olan hukuk uygulanır. Bu hukuk, karakteristik edim borçlusunun, sözleşmenin kuruluşu sırasındaki mutad meskeni hukuku, ticarî veya meslekî faaliyetler gereği kurulan sözleşmelerde karakteristik edim borçlusunun işyeri, bulunmadığı takdirde yerleşim yeri hukuku, karakteristik edim borçlusunun birden çok işyeri varsa söz konusu sözleşmeyle en sıkı ilişki içinde bulunan işyeri hukuku olarak kabul edilir. Ancak hâlin bütün şartlarına göre sözleşmeyle daha sıkı ilişkili bir hukukun bulunması hâlinde sözleşme, bu hukuka tâbi olur.”

²¹⁹ Çelikel/Erdem, a.g.e., s.65-66.

12 Ocak 2011 Tarihli ve 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu²²⁰-
HMK.nun 371/1-b.a maddesine göre,

*“1. Yargıtay, aşağıda belirtilen sebeplerden dolayı gerekçe göstererek temyiz olunan kararı kısmen veya tamamen bozar:
a) Hukukun veya taraflar arasındaki sözleşmenin yanlış uygulanmış olması.”*

hukukun yanlış uygulanması bozma sebepleri arasındadır.

Dikkat edilmesi gereken öncelikle bağlama konusunun doğru tespiti ve bununla birlikte bağlama noktasının doğru seçilmesidir.

Bağlama noktaları, tarafların iradeleriyle, sübjektif olarak belirlenebileceği gibi (örneğin, 5718 Sayılı MÖHUK m.15/1, m.24/1, m.34/5), objektif olarak yer alan bağlama kuralları da vardır. Her yönüyle önem taşıyan ve tespitinin doğru yapılması gereken bağlama noktalarından objektif bağlama noktalarının bazıları ile ilgili ayrıntılı bilgi vermekte fayda görülmektedir.

2.3.2.1. Vatandaşlık Bağı

Taraf menfaatinin²²¹ ağır bastığı yabancı unsur içeren meselelerde bağlama noktası vatandaşlık esasına göre belirlenmektedir. Kişiler hukuku, aile hukuku ve taşınır mirası konularında kural olarak kişinin vatandaşlık yani milli hukuku uygulanmaktadır. Kişiler hukuku, aile hukuku ve taşınır mirası konuları kişisel statünün hâkim olduğu alanlardır²²².

Kişisel statü ile ilgili meselelerde bağlanma noktasının vatandaşlık olarak belirlenmesindeki temel amaç, hayat tecrübelerine göre, kişinin yaşamına doğduğu ve vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu devlet ülkesinde devam etmesidir. Kişi yaşamını vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu devletin hukuk kurallarıyla idame ettirmektedir. Bu nedenlerden dolayı kişisel statüyle ilgili hukuki problemlerde kişinin vatandaşı olduğu devletin hukuk kurallarının uygulanması doğaldır²²³.

Bir kişinin vatandaşlık bağı, ikametgâhına, mutad meskenine nazaran süreklilik arz eden bir bağlama noktasıdır. 5718 Sayılı MÖHUK.nun İkinci Bölüm Kanunlar

²²⁰ RG: 4/2/2011 S.: 27836

²²¹ Tekinalp, a.g.e., s. 29.

²²² Gülören Tekinalp / A. Uyanık Çavuşoğlu, **Milletlerarası Özel Hukuk, Bağlama Kuralları**, Vedat Kitapçılık, Genişletilmiş 11. Bası, İstanbul, 2011, s.66.

²²³ Doğan, a.g.e., s.172.

İhtilafı Kuralları altında yer alan 9-18 inci maddeleri arasında, kişisel statüyü ilgilendiren konularda uygulanacak hukukla ilgili, ilk bağlama noktası olarak milli hukuk belirlemiştir. Buna göre, hâkim önüne gelen uyuşmazlıkta, bağlama konusunu belirledikten sonra, bağlama konusu eğer kişiler veya aile hukukuyla ilgiliyse, milli hukuka göre uyuşmazlığın çözümü için uygulanacak hukuku belirleyecektir. Bunun için, öncelikle kişinin vatandaşı olduğu devletin tespiti yapılacaktır. Şayet bir devletin vatandaşı olup olmadığı noktasında tereddüt varsa, öncelikle söz konusu devletin kanunlarına göre, o devletle arasında vatandaşlık bağının bulunup bulunmadığı araştırılacaktır²²⁴.

Bir kişinin birden fazla devletle arasında vatandaşlık ilişkisi bulunabilir. Birden fazla vatandaşlığa sahip olanların durumunu hem **20 Mayıs 1982 tarih ve 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun**²²⁵-**2675 Sayılı MÖHUK**.nun 4 üncü maddesi, hem de 5718 sayılı MÖHUK 4 üncü maddesi iki şekilde, ayrı bentlerde ele alarak aynı düzenlemeye yer vermiştir. İlgili hükümlere göre, birden fazla vatandaşlığa sahip olan kişinin aynı zamanda Türk vatandaşlığı da bulunması halinde Türk hukuku; eğer aynı zamanda Türk vatandaşlığı bulunmuyorsa daha sıkı ilişki içinde bulunduğu devlet hangisi ise o devletin hukuku uygulanacaktır. Yani kişi birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olmasının yanında, aynı zamanda Türk vatandaşlığına da sahipse, bu durumda kişinin daha sıkı ilişki içinde bulunduğu devletin tespit edilip, o devletin hukuku uygulanmayacaktır. Bağlama noktası bu halde, Türk hukuku olacaktır Kişinin hem Türk vatandaşı, hem de birden fazla vatandaşlığa sahip olması halinde, Türk mahkemesi kişinin Türk vatandaşı olmasını dikkate alacaktır; daha sıkı ilişki içinde bulunduğu devletin hukukunu uygulama yoluna gitmeyecektir²²⁶. Vatandaşlıklarından birisi Türk vatandaşlığı değilse, bu halde sahip olduğu birden fazla devlet vatandaşlığından hangisiyle daha sıkı ilişki içindeyse bu tespit edilerek, o devletin hukuku uygulanacaktır²²⁷.

²²⁴ Şanlı, Esen ve Ataman/Figanmeşe, **a.g.e.**, s.30.

²²⁵ RG.: 22.05.1982, S. 17701.

²²⁶ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi 16.03.1999 Tarihli 1998/10691 E. ve 1170/1999 K. Sayılı kararı için bkz. Ata Sakmar, Nuray Ekşi ve İlhan Yılmaz, **Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun, Mahkeme Kararları**, Beta, Yenilenmiş 3. Bası, Ocak 2001, İstanbul, s.22.

²²⁷ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi 09.06.2003 Tarihli 2003/5610 E. ve 2003/8530 K. Sayılı kararı için bkz. Ahmet Cemal Ruhi, **27.11.2007 Tarih ve 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun**, Seçkin, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, 2008, Ankara, s.49.

Hiçbir devletle arasında vatandaşlık ilişkisi bulunmayan vatansız kişilerin vatandaşlığı bulunmadığı için kişisel statünün esas bağlanma noktası olarak kabul edilen milli hukuk bu kişiler açısından söz konusu olamayacaktır. 2675 sayılı MÖHUK 4/1-a ve 5718 sayılı MÖHUK 4/1-a maddeleri vatansızların durumunu ele almıştır. Bu madde hükümlerine göre, bağlama noktasının vatandaşlık esasına göre tayin edildiği hâllerde, Kanunda aksi düzenleme bulunmadığı durumlarda, ikametgâh-yerleşim yeri devlet hukuku esas alınacaktır. İkametgâh-yerleşim yeri bulunmadığı hâllerde mutad mesken, o da yok ise dava tarihinde bulunduğu devlet hukuku diğer tamamlayıcı bağlama noktaları olarak belirlenmiştir.

2.3.2.2. İkametgâh- Yerleşim Yeri

Vatandaşlık bağının esas alınmasına benzer sebeplerden dolayı, vatandaşlık hukukunun uygulanmaması hallerinde, ikametgâh ve yerleşim yeri, hukukunun esas alınması düzenlenmiştir. Buna göre, taraf menfaatleri dikkate alınmış olup, kişinin daha sıkı ilişki içinde bulunduğu ve sürekli olarak kalma, yani ikamet etme niyetiyle bulunduğu devlet hukuku, en adil uygulanacak hukuk olarak, milli hukuktan sonra, ikinci derecede tercih edilmiştir.

Gerçek veya tüzel kişi olması fark etmeksizin hukuki kişiliğe haiz olanlar açısından, buldukları yer ile aralarında bir ilgi ve bağlantı vardır. Bu ilgi ve bağlantı, vatandaşlık ve ikametgâh-yerleşim yeri olmak üzere, iki şekilde ortaya çıkmaktadır²²⁸.

“Yerleşim yeri, kişilerin bir ülkenin belli bir yerinde oturmak, aile ve iş ilişkilerini orada toplamak suretiyle adeta hayat ilişkilerinin merkezi durumuna getirdikleri yerdir.”²²⁹

22 Kasım 2001 Tarih ve 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nun-TMK. 19. maddesinin 1. Fıkrasında, yerleşim yerinin tanımı şu şekilde yapılmıştır:

“Yerleşim yeri bir kimsenin sürekli kalma niyetiyle oturduğu yerdir.”

²²⁸ Jale, G., Akipek, Turgut Akıntürk ve Derya Karaman Ateş, **Türk Medeni Hukuku, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku**, Beta, Yenilenmiş 7. Bası, 2009, İstanbul, s. 440.

²²⁹ **y.a.g.e.**, s. 440-441.

Tanımlardan yola çıkılarak yerleşim yeriyle ilgili iki unsurun varlığını aramak gerekmektedir. Bunlar, psikolojik unsur olan sürekli kalma niyeti ile maddi unsur olan fiili olarak bir yerde oturmak²³⁰.

Kişiler yerleşim yerlerini seçmede serbest iradeye sahiptirler. Bunun yanında, TMK 21. maddede, yerleşim yeri seçme ve sahip olma iradeleri olmayan velayet ve vesayet altındaki kişiler yönünden yasal yerleşim yerlerine ilişkin hükme yer verilmiştir:

“1. Velâyet altında bulunan çocuğun yerleşim yeri, ana ve babasının; ana ve babanın ortak yerleşim yeri yoksa, çocuğun kendisine bırakıldığı ana veya babanın yerleşim yeridir. Diğer hâllerde çocuğun oturma yeri, onun yerleşim yeri sayılır.

2. Vesayet altındaki kişilerin yerleşim yeri, bağlı oldukları vesayet makamının bulunduğu yerdir.”

Vatandaşlığın belirlenemediği veya hiçbir devletin vatandaşlığın sahip olunmaması veya birden fazla devletle arasında vatandaşlık bağının bulunması gibi durumlarla da karşılaşılabilmektedir. 5718 Sayılı MÖHUK 4/1-a maddesi ile vatansızlar ve mülteciler hakkında yerleşim yeri, bulunmadığı hallerde mutad mesken, bu da yoksa dava tarihinde bulunduğu ülke hukukunun uygulanması hükmüne bağlanmıştır. Bir kişinin birden fazla devletle vatandaşlık ilişkisi içinde bulunması durumuyla ilgili kanun koyucu ikili bir ayrıma gitmiştir. 5718 Sayılı MÖHUK 4/1-b maddesine göre, birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olan kişi aynı zamanda Türk vatandaşı ise, vatandaşlık esasına göre hukuk düzeninin belirlendiği hallere ilişkin meselelerde Türk hukuku uygulanacaktır. MÖHUK 4/1-c maddesine belirtilen diğer durum ise, ilgili kişinin Türk vatandaşlığına sahip olmamasıdır. Bu durumda kişi birden fazla arasında vatandaşlık bağını bulunduğu devletlerden hangisiyle daha sıkı ilişki içindeyse o devlet hukukunun uygulanması gerekmektedir. Aynı düzenleme İsviçre MÖHK 23/1-2, İtalyan MÖHK 19/2 ve Alman MÖHK 5/1 maddelerinde yer alan hükümlerde de bulunmaktadır²³¹.

²³⁰ y.a.g.e., s.445-448.

²³¹ Feriha, Bilge Tanrıbilir, “5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’un Genel Hükümlerinde Yapılan Değişiklikler Üzerine”, **TBB Dergisi**, Sayı 87, 2010, s.212-213, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2010-87-609>, e.t.:15.12.2016.

Hukuki bir kavram olan ve her hukuk sisteminde farklı bir anlam ve muhteva içerdiğinden ikametgâh-yerleşim yeri, kavramı vatansız ve mülteciler dışında, diğer durumlarda birinci dereceden bağlama noktası olarak son zamanlarda esas alınmamaktadır²³².

5718 Sayılı MÖHUK.nun 13/1 maddesinde,

“Evliliğin genel hükümleri, eşlerin müşterek millî hukukuna tâbidir. Tarafların ayrı vatandaşlıkta olmaları hâlinde müşterek mutad mesken hukuku, bulunmadığı takdirde Türk hukuku uygulanır.”,

5718 Sayılı MÖHUK.nun 14/1 maddesinde,

“Boşanma ve ayrılık sebepleri ve hükümleri, eşlerin müşterek millî hukukuna tâbidir. Tarafların ayrı vatandaşlıkta olmaları hâlinde müşterek mutad mesken hukuku, bulunmadığı takdirde Türk hukuku uygulanır.”

5718 Sayılı MÖHUK.nun 16/1 maddesinde,

“Soybağının kuruluşu, çocuğun doğum anındaki millî hukukuna, kurulamaması hâlinde çocuğun mutad meskeni hukukuna tâbidir. Soybağı bu hukuklara göre kurulamıyorsa, ananın veya babanın, çocuğun doğumu anındaki millî hukuklarına, bunlara göre kurulamaması hâlinde ana ve babanın, çocuğun doğumu anındaki müşterek mutad mesken hukukuna, buna göre de kurulamıyorsa çocuğun doğum yeri hukukuna tâbi olarak kurulur.”

hükümleri mutad meskenin 2007 yılında çıkan 5718 Sayılı MÖHUK açısından da ikametgâh, yerleşim yeri, yerine milli hukuktan sonra esas alındığına birer örnektir.

²³² Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 33.

2.3.2.3. Mutad Mesken

Kişiler ve aile hukukuyla ilgili hayat olayında kişilerin hayatlarını sürdürdükleri, bildikleri ve ona göre hareket ettikleri, bireysel güvenlikleri açısından güven duydukları hukukun uygulanmasında, vatandaşlık bağı, ikametgâh-yerleşim yeri gibi, taraf menfaatinin ön planda tutulduğu bir diğer bağlama noktası da mutad mesken hukukudur²³³.

Mutad mesken kavramının, Lahey Sözleşmeleri gibi birçok uluslararası andlaşmalarda ve AB hukukunda bağlama noktası olarak ikametgâh-yerleşim yeri yerine tercih edilmesinin nedeni, Kara Avrupası ve Anglo-Amerikan hukuk sistemlerinde farklı şekillerde yorumlanmamasıdır²³⁴.

Mutad mesken kavramının ikametgâh gibi hukuki bir kavram haline gelmesi ve kavramın esnekliğini yitirmesi endişesiyle uluslararası alanda genel olarak kabul edilmiş bir tanımı yoktur²³⁵. Türk doktrininde ise, “*kişinin aktüel menfaatlerinin merkezi*”²³⁶, “*filen oturulan yer*”²³⁷, “*kişinin yaşamının ağırlık merkezinin bulunduğu yer*”²³⁸, “*gerçek hayat ilişkilerinin sürdüğü, kişinin filen oturduğu ve oturmak isteği ve iradesinde olduğu yer*”²³⁹, “*kişinin yaşamını sürdürdüğü, maddi ve şahsi ilişkileri ile en sıkı şekilde bağlılık kurduğu yaşam merkezi olan yer*”²⁴⁰ veya “*bir kimsenin belirli bir yerde, kendi istek ve iradesiyle, o yeri hayat ilişkilerinin merkezi yapmaya yetecek derecede kısa veya uzun bir süreliğine oturması*”²⁴¹ şeklinde çeşitli tanımlar yer almıştır.

²³³ Tekinalp, **a.g.e.**, s.23.

²³⁴ İlyas Arslan, **Milletlerarası Özel Hukukta Mutad Mesken Kavramı**, 1. Bası, 12 Levha Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.25-32.

²³⁵ Ferda Nur Güvenalp, “Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi Işığında Türk Hukuku Bakımından Çok Vatandaşlık Halinde Askerlik Yükümlülüğünün Yerine Getirilmesi”, **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2015/2, s.242-244, <http://dosya.gsu.edu.tr/Sayfalar/2016/5/gsu-hfd-2015-2-192.pdf>, e.t.:09.05.2017.

²³⁶ Işıl Özkan, **Devletler Özel Hukukunda İkametgah, Mutad Mesken ve İşyeri Bağlama Noktalarının Yeniden Değerlendirilmesi**, Naturel Yayınları, Ankara, 2003, s. 33.

²³⁷ Çelikel/Erdem, **a.g.e.**, s.190.

²³⁸ Ergin Nomer, **Devletler Hususi Hukuku**, 20. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 119.

²³⁹ Günseli Öztekin Gelgel, “Devletler Özel Hukukunda Velayet, Çocuk Kaçırımları, Evlat Edinmeye İlişkin Problemler”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Y.4 S.8, Güz 2005/2, s.119-148, s. 132, <http://www.ticaret.edu.tr/uploads/kutuphane/dergi/s8/M00123.pdf>, e.t.:28.05.2017.

²⁴⁰ Ziya Akıncı / Cemile Demir, Gökayla, **Milletlerarası Aile Hukuku**, Vedat Yayıncılık, 1. Bası, İstanbul, 2010, s. 215.

²⁴¹ Arslan, **Milletlerarası Özel Hukukta Mutad Mesken Kavramı**, s. 172.

Doktrinde mutad meskenle ilgili benimsenmiş genel görüş ise, gerçek ve fiili durumu yansıtan bir kavram, bir vakıa olduğudur²⁴². Doktrinde yer alan tanımların ışığında, mutad mesken kavramının unsurları, fiili bir oturma varlığı ve bu fiili oturma yerinin ilgili kişinin hayat ilişkilerinin merkezi olmasını temin edecek düzeyde devamlılık göstermesi olarak belirlenebilir. Bunun yanında mutad mesken hukuki bir kavram olmadığından, bir yerin ilgili kişinin mutad meskeni olup olmadığının tespiti belirli maddi delillere dayanılarak yapılabilir²⁴³. Mutad meskenle ilgili zor olan kısım, fiilen oturma ve bu fiili olarak oturma devamlılık arz ettiğinin tespitidir. Çünkü ikametgâhın tespiti için nüfus müdürlüğünden alınan “*ikametgâh belgesi*” gibi bir belgenin alınıp ispat aracı olarak kullanılması mutad mesken için söz konusu değildir. Bu sebeplerden dolayı belirsizliğin ortaya çıkacağı düşüncesiyle mutad meskeni esas alan yaklaşımlar tereddüt yaratmaktadır²⁴⁴.

Mutad mesken kavramı ilk olarak 1956 Tarihli Çocuklara Karşı Nafaka Mükellefiyetine Uygulanacak Hukuk Hakkında Sözleşme ile ülkelerin hukukuna girmiştir. Özellikle, birden çok milli hukukun söz konusu olduğu aile hukuku ilişkilerinde bağlama noktası olarak kullanılmaktadır²⁴⁵.

5718 Sayılı MÖHUK.nun “İkinci Kısım”da “Milletlerarası Usul Hukuku” başlığı altında düzenlenen “Birinci Bölüm”de yer alan “Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi”nde hükümlere yer verilmiştir. Buna göre, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi bakımından da mutad mesken esası kabul edilmiştir.

5718 Sayılı MÖHUK.nun 44. maddesi,

“Bireysel iş sözleşmesinden veya iş ilişkisinden doğan uyumsuzluklarda işçinin işini mutaden yaptığı işyerinin Türkiye’de bulunduğu yer mahkemesi yetkilidir. İşçinin, işverene karşı açtığı davalarda işverenin yerleşim yeri, işçinin yerleşim yeri veya mutad meskeninin bulunduğu Türk mahkemeleri de yetkilidir.”

5718 Sayılı MÖHUK m.45,

²⁴² Bu görüş için bkz. Çelikel/Erdem, **a.g.e.**, s. 272.

²⁴³ Mutad meskenin ne şekilde belirleneceği hakkında bkz. Arslan, **Milletlerarası Özel Hukukta Mutad Mesken Kavramı**, s. 47-68.

²⁴⁴ Çelikel/Erdem, **a.g.e.**, s.190; GÜVENALP, **a.g.m.**, s.242-244.

²⁴⁵ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 52.

“1. 26 ncı maddede tanımlanan tüketici sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda, tüketicinin seçimine göre, tüketicinin yerleşim yeri veya mutad meskeni ya da karşı tarafın işyeri, yerleşim yeri veya mutad meskeninin bulunduğu Türk mahkemeleri yetkilidir.

2. Birinci fıkra uyarınca yapılan tüketici sözleşmeleri hakkında tüketicie karşı açılacak davalarda yetkili mahkeme, tüketicinin Türkiye'deki mutad meskeni mahkemesidir.”

5718 Sayılı MÖHUK m.46,

“1. Sigorta sözleşmesinden doğan uyuşmazlıklarda, sigortacının esas işyeri veya sigorta sözleşmesini yapan şubesinin ya da acentasının Türkiye'de bulunduğu yer mahkemesi yetkilidir. Ancak sigorta ettirene, sigortalıya veya lehdara karşı açılacak davalarda yetkili mahkeme, onların Türkiye'deki yerleşim yeri veya mutad meskeni mahkemesidir.” şeklindedir.

hükümleri milletlerarası yetkide mutad meskenin esas alınmasına birer örnektir.

Vatansızlar ve mülteciler açısından da uygulanacak olan ikinci bağlama noktası mutad mesken hukukudur. 5718 Sayılı MÖHUK' a göre, bireysel statü belirlemede eğer bir yerleşim yeri bulunmuyorsa tabi olunacak hukuk mutad mesken hukukudur (5718 Sayılı MÖHUK m.4/1-b-a).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. VATANDAŞLIK ESASINA GÖRE VATANSIZLARVE MÜLTECİLERİN KANUNLAR İHTİLAFI AÇISINDAN YETKİLİ HUKUKUN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Kanunlar İhtilafı Çerçevesinde Vatansızlar ile Mültecilerin Durumu

İnsanların toplu yaşam sürmeleri, toplu yaşamla birlikte belli haklara sahip olmaları ve insanların birbirleriyle ilişki içinde bulunmaları sonucunda karşılaşılabilecek durumlardan birisi de hak ihlallerinin gerçekleşmesidir. Hukuk düzeni bu durum karşısında kişilere, hak ihlalinin ortadan kaldırılmasını ve hak ihlali ile meydana gelen olumsuz durum ve sonuçların ortadan kaldırılmasını talep etme hakkı tanımıştır²⁴⁶. Hakkı ihlal edilen kişinin, ihlalin ve ihlalin etkisiyle oluşan olumsuz sonuçların ortadan kaldırılmasını istemek üzere, yetkili mercilere ve yargı makamlarına başvurabilmesi “*hak arama hürriyeti*” olarak tanımlanmaktadır. Bu hakkın temelini, ihlal karşısında kişilere hak arama hürriyetinin ve bu hürriyetin kullanılabilceği başvuru yerlerinin tanınması amacı oluşturmaktadır²⁴⁷.

Hukuk devleti, hukukun üstünlüğünün kabul edilmesinin yanında düzenlemeler ve uygulamalar ile birlikte varlığını hissettirdiği, yönetimde keyfi davranış ve tutumların önüne geçtiği, devletin hukuka bağlı; yargının ise bağımsız olduğu, hukuk kurallarının tüm bireyler için geçerli ve eşit olarak uygulandığı, hak ve özgürlüklerin güvence altında tutulduğu, bireylere hukuk güvenliğinin sağlandığı bir sistemdir²⁴⁸. Bireylerin sahip olduğu en önemli haklardan birisi olan ve ulusal ve uluslararası hukukta güvence altına alınan hak arama hürriyeti de hukuk devleti ilkesinin bir sonucudur.

Hak arama hürriyeti ile ilgili İHEB'nin 8 inci maddesi,

²⁴⁶ Cengiz Gül / Fatih Birtek, "Hak Arama Hürriyeti ve Türk Pozitif Hukukunda Yargı Yolu Kapalı İşlemler", **Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt.1-2, 2007, s.6, <http://aves.erciyes.edu.tr/YayinGoster.aspx?ID=8481&NO=16>, e.t.:13.04.2017.

²⁴⁷ **y.a.g.m.**, s.6.

²⁴⁸ Yüksel Metin, “Türkiye’de Yargı Bağımsızlığına İlişkin Kimi Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, s.217, http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/doc_dr_yuksel_metin.pdf, e.t.:13.04.2017.

“Herkesin anayasa ya da yasayla tanınmış temel haklarını çiğneyen eylemlere karşı yetkili ulusal mahkemeler eliyle etkin bir yargı yoluna başvurma hakkı vardır.”

hükmünü içermektedir. Yasal bağlayıcılığı ile ilgili devletler açısından bu hükmün bir bağlayıcılığının bulunmamasının yanında, devletlerin siyasi ve ahlaki sorumluluğu yönünden söz konusu hakkın herkese tanındığını anlamak mümkündür²⁴⁹.

BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi 14/1 maddesi,

“...Herkes, bir suçla itham edildiğinde ya da bir hukuk davasında hak ve yükümlülükleri ihlal edildiğinde... duruşma hakkına sahiptir. Bir suçlama karara bağlanırken herkesin yasayla kurulmuş tarafsız ve bağımsız bir mahkeme tarafından makul bir süre içinde adil ve açık bir yargılanmaya hakkı vardır.”

hükmüyle hak arama hürriyetinin bir sonucu olarak yargı makamında hak ihlaline karşı mahkemelerde taraf olarak bulunma hakkına yer vermiştir.

Türk ulusal hukuku açısından 7.11.1982 tarih ve 2709 sayılı Anayasanın 36 ıncı maddesi gereğince, *“Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.”* hak arama hürriyetinin ayırım gözetmeksizin, herkes tarafından sahip olduğu bir hak olarak hüküm altına alınmıştır.

Gerek ulusal, gerekse de uluslararası hukuk açısından güvence ve hüküm altına alınan hak arama hürriyeti, vatandaş ve yabancı ayırımı yapılmadan herkes için tanınmış ve kabul edilmiş bir haktır.

Ulusal mahkemeler eliyle hak arama özgürlüğünün uzantısı olarak mahkemelerde taraf olma hakkını kullananlar açısından özel hukuk ilişkileriyle ilgili olan hususlara uygulanacak hukukun belirlenmesiyle ilgili bir ayırım yapılması gerekmektedir: yabancı unsurlu özel hukuk ilişkileri ve yabancı unsur içermeyen özel hukuk ilişkileri. Yabancı unsur içermeyen özel hukuk ilişkilerinde, kişilerin yargıya başvuru hakkını kullanmak için başvurduğu ulusal mahkemenin hukuku yetkilidir.

²⁴⁹ Odman, **Vatansızların Hukuki Durumu ve Türk Hukuku.**, s.91.

Yabancı unsurlu özel hukuk ilişkilerinde ise, kanunlar ihtilafının bağlama kurallarına başvurularak, söz konusu hukuk ilişkisine uygulanacak hukuk belirlenecektir. Bağlama kuralları yardımıyla tespit edilecek hukuk, ulusal mahkemenin-hâkimin kendi hukuk kuralları olabileceği gibi, başka bir devletin hukuk kuralları da olabilir.

Bağlama kurallarına göre, hâkimin hukukunun esas alındığı durumlarda, “*hâkim kendi hukukunu bilir- jura nuvit curia*” ilkesi²⁵⁰ gereği hâkimin kendi hukukunun hükümlerinin muhtevasını tespit edip, uygulaması yeterli olacaktır²⁵¹. Bağlama kuralları yardımıyla tespit edilen hukuk hâkimin kendi hukuku dışında bir hukuk düzeni ise, hâkim yetkili kılınan hukuku, 5718 Sayılı MÖHUK 2/1 maddesinin, “*Hâkim, Türk kanunlar ihtilâfi kurallarını ve bu kurallara göre yetkili olan yabancı hukuku re'sen uygular.*” cümlesi gereği aynen uygulamakla görevlidir²⁵².

Hak arama özgürlüğünün bir uzantısı olarak görülen mahkemelerde taraf olma hakkı, yabancı kategorisi içinde değerlendirilen mülteci ve vatansız kişiler açısından da geçerli bir haktır. Vatandaşlık hukukunun esas alındığı durumlarda herhangi bir devletle arasında vatandaşlık bağı bulunmayan vatansızlara milli hukukun uygulanması mümkün olmayacaktır. Aynı şekilde, hukuken belli bir devletle arasında vatandaşlık bağı bulunmasına rağmen ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedenlerinden dolayı zulme uğrayacağı korkusu nedeniyle ülke topraklarını terk eden ve terk ettiği devletin korumasından yararlanmadığından veya yararlanmak istemeyen kişiler ile aynı sebeplerden dolayı ikamet ettiği ülkeye geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişiler, yani mülteciler açısından da milli hukukun vatandaşlık esasına dayalı yapılan durumlarda uygulanması söz konusu olmayacaktır.

Kişiler hukuku, aile hukuku ve taşınır mirası konularında kural olarak kişinin vatandaşlık yani milli hukuku uygulanmaktadır. Vatandaşlık durumlarıyla ilgili değişiklik bulunan kişilerle ilgili olarak 5718 Sayılı MÖHUK 4 üncü maddesi düzenleme getirmiştir.

²⁵⁰ Tuğçe Nimet Yaşa, “Türk Mahkemelerinde Yabancı Hukukun Uygulanması”, **MHB**, Yıl 33, Sayı 2, 2013, s.83, <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuhmhob/article/viewFile/5000180289/5000160527>, e.t.:15.12.2016.

²⁵¹ Tanrıbilir, **a.g.m.**, s.201, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2010-87-609>, e.t.:15.12.2016.

²⁵² Kamu düzenine aykırılık hali saklıdır. 5718 Sayılı MÖHUK 5/1, “*Yetkili yabancı hukukun belirli bir olaya uygulanan hükmünün Türk kamu düzenine açıkça aykırı olması hâlinde, bu hüküm uygulanmaz; gerekli görülen hâllerde, Türk hukuku uygulanır.*”.

3.1.1.Vatandaşlık Esasına Göre Vatansızlar ve Mülteciler Yönünden Yetkili Hukuk

Belli bir hukuksal işlemin veya ilişkinin tek bir hukuk düzeninden ziyade birden fazla hukuk düzenini ilgilendirdiği durumlarda yabancılık unsuru taşıyan bir işlem veya ilişkinin varlığından söz edilmektedir.

Özel hukuk ilişkisinden ve yabancılık unsuru taşıyan bir işlem veya ilişkiden doğan uyuşmazlığa uygulanacak hukuk, kanunlar ihtilafı kuralları çerçevesinde tespit edilmektedir. Buna göre, kişilerin şahsi statüleri ile ilgili olarak bağlanma noktaları, vatandaşlık (Lex patriae), yerleşim yeri (Lex domicilii) ve mutad mesken (Habitual residence) olmak üzere üç grupta ele alınmaktadır.

Somut olayda bağlama konusunu belirli bir hukuk düzenine bağlayan unsur, ilgili hukuk düzeni ile olay arasındaki ilişkidir. Söz konusu hayat ilişkisinde yer alan kişiler, konular veya fiiller ile belirli bir hukuk alanı arasındaki ilişki dikkate alınır²⁵³. Ele alınan olay yani bağlama noktası menfaatlerin önemine göre belirlenir. Gerçek kişilerin kişisel ilişkileriyle ilgili hukuki problemlerin belirli bir hukuk düzenine bağlanması, kişi menfaati göz önüne alınarak belirlenmektedir. Bu durumda, kişisel menfaatin ağır basmasıyla kişisel statü ile ilgili problemlerde, kişiye en yakın olan vatandaşlık yani milli hukuk esas alınmaktadır²⁵⁴.

Hiçbir ülkeyle arasında vatandaşlık bağı bulunmayan kişiler için vatandaşlık yani milli hukuktan söz edilemeyeceğinden, karşılaşılan bir hukuki işlem veya ilişki sonucu ortaya çıkan uyuşmazlığın çözümünde uygulanacak hukukun yerleşim yeri, bulunmadığı takdirde mutad mesken, o da yoksa dava tarihinde bulunulan yer hukukunun dikkate alınacağı 5718 Sayılı MÖHUK 4/1-a maddesiyle hüküm altına alınmıştır. Yine aynı madde hükmünde, vatandaşlık hukukunun uygulanması gereken durumlarda, vatandaşı oldukları ülkenin korumasından yararlanamayan veya yararlanmak istemeyen mülteciler de yer almaktadır. Vatansızlarla ilgili kişisel statü noktasındaki bağlama noktaları mülteciler açısından da geçerli olmaktadır.

Türk mahkemeleri, vatandaşlık esasına göre yetkili hukukun belirlendiği, yabancı unsurlu, özel hukuk ilişkili uyuşmazlıklarda, taraflardan birinin, mülteci veya vatansız statüsüne sahip olması durumunda 5718 Sayılı MÖHUK madde 4/1-a,

²⁵³ Nomer/ Şanlı, **a.g.e.**, s.109.

²⁵⁴ Doğan, **a.g.e.**, s.171.

“1. Bu Kanun hükümleri uyarınca yetkili olan hukukun vatandaşlık esasına göre tayin edildiği hâllerde, bu Kanunda aksi öngörülmedikçe;

a) Vatansızlar ve mülteciler hakkında yerleşim yeri, bulunmadığı hâllerde mutad mesken, o da yok ise dava tarihinde bulunduğu ülke hukuku”

hükmüne göre yetkili hukuk tespiti yapacaktır.

3.1.2. 5718 Sayılı MÖHUK Kapsamında Vatansızlar

Dünya üzerinde yaşayan milyarlarca insanla, sayıları 192 olan devlet arasında vatandaşlık bağı kurulmasının bölüşüldüğü düşünüldüğünde²⁵⁵, bir kişi, belirli bir devlete veya birden fazla devlete vatandaşlık bağı ile bağlıdır. Bu durum, vatandaşlık konusunun uluslararası topluluğu yani uluslararası hukuku ilgilendiren bir yönün olduğunu göstermektedir²⁵⁶.

Vatandaşlık ilişkisi, bir kişinin belirli bir devletin millet unsuruna dâhil olması anlamına gelmektedir. Bu nedenle, kişi ile devlet arasında vatandaşlık ilişkisinin var olup olmadığı, bu ilişkinin hangi yollarla kazanılıp kaybedileceği gibi konuları, o devletin iç hukuku ile belirlenmektedir²⁵⁷. Uluslararası hukuku ilgilendiren bir yöne sahip olmasının yanında iç hukuk niteliğinin ağır bastığı bir gerçektir.

Uluslararası hukuk tarafından benimsenmiş olan, “her devletin, kendi uyruklarının kimler olacağını kendi yasalarıyla (legislation) belirlemekte serbest olması gerektiği” ilkesi, 12 Nisan 1930 Tarihli Vatandaşlık Yasalarının Çatışmasıyla İlgili Bazı Sorunlara İlişkin Sözleşme’de de yer almaktadır²⁵⁸.

“Madde 1- Her devlet, kimlerin kendi uyruğu olduğunu, kendi hukuku (kanunları) uyarınca kendisi belirler.”

²⁵⁵ İstisnai olarak vatansızlık hali.

²⁵⁶ Rona Aybay, **Yurttaşlık (Vatandaşlık) Hukuku**, AÜSBF Basın ve Yayın Yüksek Okulu Basımevi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 499, Ankara, 1982, s.9, <http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/pdf/126.pdf>, e.t:04.05.2017.

²⁵⁷ **y.a.g.e.**, s.7.

²⁵⁸ **y.a.g.e.**, s.9.

“Madde 2- Kişinin, belirli bir devletin uyrukluğuna sahip olup olmadığı konusunda ortaya çıkan sorun, o devletin hukuku uyarınca çözülür.”.

1930 Tarihli Sözleşme'nin 1 ve 2 inci maddelerinde yer alan “hukuk”, milletlerarası sözleşmelere, uluslararası teamüle ve vatandaşlıkla ilgili geçerli olan ilkelere uygun olduğu sürece tanınacaktır. Aynı düzenlemeye Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nin “II. Bölüm- Vatandaşlığa ilişkin genel ilkeler” başlığı altında “3 üncü maddede²⁵⁹” yer verilmiştir. Bu hükümler çerçevesinde ilgili kişinin milli hukukunun tespiti, vatandaşlık ilişkisinin bulunduğunu iddia ettiği devlet hukukuna göre belirlenecektir²⁶⁰.

Devletin kendi vatandaşı olarak kimleri kabul edeceğinin yanında, bir vatandaşın sahip olduğu haklar da o devletin iç hukuku tarafından belirlenmektedir²⁶¹. Devlet ile kişi arasında kurulan vatandaşlık bağının hukuki yönü vardır. Buna göre, devletle arasında vatandaşlık ilişkisi bulunan kişi, devletin egemenlik hakkına dayalı olarak yaptığı kanunların tanıdığı haklardan yararlanmakta ve aynı kanunların kendisine yüklediği yükümlülüklere tabi olmaktadır. Kişilerin hak ve yükümlülüklerinin sınırı kanunlarla getirilen hükümlerle çizilmektedir. Kanunen belirlenen ve ayrıntılı dolarak düzenlenen bu hak ve yükümlülüklerin hepsi vatandaşlık bağının bir hukuki statüyü kapsadığını göstermektedir²⁶². Vatandaş haklarına sadece devlet ülkesinde bulunduğu süre zarfında değil, her yerde ve her zaman sahiptir.

Devletin iç hukuk kurallarına göre vatandaşı olarak belirlediği kişilerin devlete karşı sadakat borcu; devletin vatandaşlarına karşı ise koruma borcu bulunmaktadır²⁶³. Bunun mefhumu muhalifinden herhangi bir devlet ile arasında vatandaşlık bağı bulunmayan vatansız kişilerin sadakat; hiçbir devletin de bu kişiler için koruma

²⁵⁹ “Madde 3- Devletin yetkileri

1. Her bir Devlet, kendi hukuku altında kimin vatandaşı olduğunu belirler.

2. Bu hukuk, vatandaşlık hakkındaki uygulanabilir olan uluslararası sözleşmelere, uluslararası örfe ve hukukun tanınmış genel ilkelerine uygun olduğu sürece, diğer Devletler tarafından kabul edilir.”.

²⁶⁰ Özçelik, Bayraktaroğlu, **a.g.m.**, s.118-120.

²⁶¹ Kemal Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Teorisi, Cilt I**, ETKİN, 1.Baskı, Bursa, Haziran 2011, s.414, <https://books.google.com.tr/books?id=7 - RCwAAQBAJ&pg=PA414&lpg=PA414&dq=devletin+vatanda%C5%9F%C4%B1n%C4%B1+korumas%C4%B1&source=bl&ots=NKsVdsPUB&sig=bajO8zAy5baZSHJaquVpHad1q5s&hl=tr&sa=X&ved=0ahUKEwiA4LDB5tXTAhWGVZVAKHdcrC4AQ6AEIXDAJ#v=onepage&q=devletin%20vatanda%C5%9F%C4%B1n%C4%B1%20korumas%C4%B1&f=false>, e.t.:04.05.2017.

²⁶² Göger, “Çifte Vatandaşlık”, s.128.

²⁶³ Karl Doehring, **Genel Devlet Kuramı (Genel Kamu Hukuku)**, Ahmet Mumcu (Çev.), İnkılap, İstanbul, 2002, s.29.

borcundan söz etmek mümkün değildir. Bu kişiler yaşadıkları devlet açısından yabancı statüsündedirler²⁶⁴.

1954 Sözleşmesi, insan haklarının korunması açısından, herhangi bir devletle arasında vatandaşlık ilişkisi mevcut olmayan bir kişinin, onuru ve güvenliği bakımından, vatansız olması durumunun olumsuz etkisini gidermeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle,

“Madde 1- 1. Bu Sözleşme’nin amaçları çerçevesinde “vatansız kişi” terimi, kendi yasalarının işleyişi içinde hiçbir Devlet tarafından vatandaş olarak sayılmayan bir kişi anlamına gelir.”

sözleşme hükmünde yer alan vatansız kişi tanımı; belirli bir devlet ile kişi arasındaki siyasi ve hukuki nitelikteki resmi bir bağı yansıtan ve “milliyet²⁶⁵” kavramından farklı olarak uluslararası hukuka göre geleneksel anlamıyla uyum sağlayan bir vatandaş kavramını içermektedir²⁶⁶. Buna göre vatandaş, kötü muamele nedeniyle devletler aleyhine iddiada bulunma hakkıyla birlikte devletin üzerinde vatandaşlık temelinde hukuki yetkisine sahip olduğunu kabul ettiği kişi olarak anlaşılmaktadır²⁶⁷.

1954 Sözleşmesi’ndeki tanıma göre vatansız statüsünde olan kişiler kimi zaman Sözleşme’ye taraf olmayan ülkelerde bulunmaktadır. Uluslararası insan hakları açısından vatansızlık hukuki bir olgudur. Bazı devletler 1954 Sözleşmesi’ne taraf olmamasına rağmen, insan hakları hukukuna dayalı olarak²⁶⁸ ülkesinde bulunan vatansız kişilerin durumlarına yönelik bazı vatansızlık belirleme usullerini uygulamaya koymuşlardır²⁶⁹.

Vatansız kişilerle ilgili ayrıntılı düzenlemeyi içeren 1954 Sözleşmesi’nin “Bölüm I: Genel Hükümler” kısmınının, 1 inci maddesinde “vatansız kişi” teriminin tanımı, 2 inci maddesinde genel yükümlülükleri, 3 üncü maddesinde ayrımcılık

²⁶⁴ Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Teorisi, Cilt I**, s.415.

²⁶⁵ Vatandaşlığın bu anlamı, din, dil veya etnik grup üyeliği temeline dayalı milliyet kavramından farklıdır. Örnek olarak vermek gerekirse, 1951 Sözleşmesi’nin 1/A-2 maddesine göre, mülteci tanımında “ırkı, dini, tabiiyeti... sebebiyle haklı nedenlere dayanan zulüm korkusu” ibaresine ilişkin olarak yer almaktadır. Ayrıca bkz. **Vatansız Kişilerin Korunmasına İlişkin El Kitabı**, s.22.

²⁶⁶ **Vatansız Kişilerin Korunmasına İlişkin El Kitabı**, s.22.

²⁶⁷ **Vatansız Kişilerin Korunmasına İlişkin El Kitabı**, s.22.

²⁶⁸ BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi 9/1 maddesi, 1989 Tarihli Çocuk Haklarına Dair Sözleşme 7/1 maddesi.

²⁶⁹ **Vatansız Kişilerin Korunmasına İlişkin El Kitabı**, s.45.

yapılmamasını, ilerleyen maddelerde de, din, Sözleşme’de ayrı olarak verilen haklar, karşılıklılık koşulundan muafiyet gibi konulara yer verilmiştir.

Her devlet ancak, kendi vatandaşını temsil edebilir ve bu statünün başka devletler tarafından kabul edilmesini sağlayabilir. Vatansız bir kişinin herhangi bir devletle arasında vatandaşlık ilişkisi olmadığından, bu kişinin haklarını savunacak ve ona vatandaşı gibi davranacak bir devlet bulunmamaktadır²⁷⁰.

Hukuki statü terimi, yabancı türlerinin içinde yer alan vatansızların yararlanabildikleri ve yararlanamadıkları hakları ifade etmek için kullanılmaktadır. Herhangi bir devletle arasında vatandaşlık ilişkisi bulunmayan ve hiçbir devletin koruma borcu altında olmadığı vatansız kişilerle ilgili bazı belirsizliklerin giderilmesi adına hukuki statüleriyle ilgili olarak hükümler 1954 Sözleşmesi ikinci bölümünde “hukuksal statü” başlığı altında düzenlenmiştir²⁷¹.

Bir devletle arasında vatandaşlık ilişkisi bulunmayan bir kişinin bulunduğu ülke açısından konumu “yabancı”; hukuki durumu ise yabancılar hukukunun kişiye tanıdığı bir statüdür²⁷². 1954 Sözleşmesi’nin 12 nci maddesinde vatansız kişilerin “Kişisel statü” konusu düzenlenmiştir:

“1. Vatansız bir kişinin kişisel statüsü daimi ikametgâhının ait olduğu ülkenin kanununa, ikametgâhı yoksa oturduğu ülkenin kanununa göre düzenlenir.

2. Vatansız bir kişi tarafından daha önce elde edilen ve kişisel statüye ilişkin olan haklara, özellikle evliliğe bağlı haklara, her Sözleşmecî Devlet tarafından, eğer bu gerekliyse, söz konusu devletin yasalarının gösterdiği koşulları yerine getirmek kaydıyla, saygı gösterilir; ancak, söz konusu hakkın, kişi vatansız olmasaydı o devletin yasaları tarafından tanınacak haklar arasında bulunması gereklidir.”

²⁷⁰ Ergün Ergül, “Uluslararası Hukuk Ve Türk Mevzuatında Yabancı Kavramı ve Türleri”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 475, Aralık 2012, s.218-219,

<http://www.tid.gov.tr/Makaleler/Uluslararası%20Hukuk%20ve%20T%3BCrk%20Mevzuat%20C4%B1nda%20Yabancı%20Kavram%20ve%20T%3BCrleri.pdf>,

e.t.:05.05.2017.

²⁷¹ Odman, **Vatansızların Hukuki Durumu ve Türk Hukuku**, s.84-85.

²⁷² Çelikel/Gelgel, **a.g.e.**, s.8.

Kişisel statü, kişinin şahsı ile doğrudan doğruya ve sıkı sıkıya bağlı olduğu hukuki ilişkide uygulanacak hukuku ifade etmek için kullanılmaktadır²⁷³. Kişiler hukuku, aile hukuku ve taşınır mirası konuları kişisel statünün hâkim olduğu alanlardır²⁷⁴. Kara Avrupası Hukuku'nda genel anlayış, kişisel statü vatandaşlık-millî hukuka, Anglo-Amerikan Hukuku'nda ise, ikametgâh- yerleşim yeri hukukuna tabidir.

Vatansız kişiler yönünden vatandaşlık hukuku söz konusu olamayacağından bu kişilerin kişisel statüsü ikametgâh-yerleşim yeri hukukuna, yerleşim yerleri yoksa mutad mesken hukukuna tabi tutulmuştur.

1954 Sözleşmesi vatansız kişilerin statüsünü, 1951 Sözleşmesi'nde düzenlenen mültecilerin statüsüne benzer şekilde ele almıştır²⁷⁵. Her iki sözleşme aynı hazırlık sürecini paylaştığı için 1954 Sözleşmesi'nde yer alan birçok hükmün, 1951 Sözleşmesi'nde karşılık gelen hükümlerle birebir veya asgari düzeyde değiştirilerek düzenlendiği görülmektedir²⁷⁶.

Türk hukuku açısından kişisel statü kural olarak vatandaşlık esasına göre millî hukuk esas alınmıştır. Fakat bu esasın vatansız ve mülteciler için söz edilmesi mümkün olmadığından 1954 Sözleşmesi'ne paralel bir düzenleme getirilmiştir.

20 Mayıs 1982 tarih ve 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun²⁷⁷,un 4 üncü maddesi "*Vatandaşlık Esasına Göre Yetkili Hukuk*" başlığı altında millî hukukun uygulanamayacağı hallerde sırasıyla ikametgâh-yerleşim yeri, mutad mesken, dava tarihinde bulunan devlet hukuku kişisel statünün bağlama noktası olarak düzenlenmiştir.

Benzer hükme 5718 sayılı MÖHUK 4 üncü maddesinde de yer verilmiştir. 2675 sayılı MÖHUK ile tek farkı 4/1-a bendine "*mültecilerin*" eklenmiş olmasıdır.

²⁷³ Odman, **Vatansızların Hukuki Durumu ve Türk Hukuku**, s.84.

²⁷⁴ Tekinalp/ Çavuşoğlu, **a.g.e.**, s.66.

²⁷⁵ "*Madde 12-1. Her mültecinin bireysel statüsü, daimi ikametgahının bulunduğu ülkenin yasalarına veya eğer daimi ikametgahı yoksa, bulunduğu, ülkenin yasalarına tabidir.*

2. Mültecinin önceden kazandığı ve bireysel statüsüyle ilgili haklara, özellikle evliliğe bağlı haklara, her Taraf Devlet tarafından, gerekirse bu devletin yasalarının gösterdiği koşulları yerine getirmek kaydıyla, söz konusu hakkın, kişi mülteci olmasaydı o devletin yasalarınca tanınacak haklar arasında bulunması durumunda, saygı gösterilecektir."

²⁷⁶ **Vatansız Kişilerin Korunmasına İlişkin El Kitabı**, s.46.

²⁷⁷ RG.: 22.05.1982, S. 17701.

3.1.3. İkametgâh-Yerleşim Yeri, Mutad Mesken, Dava Tarihinde Bulunulan Ülke

Vatansız kişilerin herhangi bir devletle arasında vatandaşlık bağı bulunmadığı için kişisel statünün esas bağlanma noktası olarak kabul edilen milli hukukun kabul edilmesi vatansızlar açısından mümkün olamayacaktır. 2675 sayılı MÖHUK 4/1-a ve 5718 sayılı MÖHUK 4/1-a maddeleri vatansızların durumunu ele almıştır. Bu madde hükümlerine göre, bağlama noktasının vatandaşlık esasına göre tayin edildiği hâllerde, Kanunda aksi düzenleme bulunmadığı durumlarda, ikametgâh-yerleşim yeri devlet hukuku esas alınacaktır. İkametgâh-yerleşim yeri bulunmadığı hâllerde mutad mesken, o da yok ise dava tarihinde bulunduğu devlet hukuku diğer tamamlayıcı bağlama noktaları olarak belirlenmiştir.

İkametgâh kavramı, bir kişinin süreli kalma niyeti ile oturduğu yer olarak MK 19/1 maddesinde tanımlanmıştır. Mutad mesken kavramıyla “*kişinin hayat ilişkilerinin merkezi*” olarak kabul edilen yer anlatılmak istenmektedir. Bir yerin kişinin mutad meskeni olarak kabul edilmesi için bazı unsurların varlığı aranmaktadır. Fiili olarak oturmanın devamlılığı, söz konusu fiili oturmanın gerçekleştiği yerde oturmaya yönelik kişinin niyetinin veya o yönde bir amacının bulunması gerekmektedir²⁷⁸.

Mesken kavramı, mutad meskende olduğu gibi bir süre gerekir, ancak uzun değildir. Meskende de bir süre oturmuş olma hali bulunmakla beraber, o yeri mutad mesken yapacak kadar devamlılık arz etmemektedir²⁷⁹.

Bulunulan yer kavramının mahkemelerin milletlerarası yetki tayininde kullanılması doktrinde eleştirilmektedir. Tarafların yabancı olması, taraflar arasındaki hukuki ilişkinin de yabancı hukuka tabi kılındığı durumlarda, yabancı olan taraflardan birinin geçici bir süreliğine ya da tesadüfi olarak bulunduğu bir ülkenin mahkemesinin davaya bakması dava ve davalı arasında esaslı irtibat olmaması nedeniyle, adil ve makul görülmemektedir²⁸⁰.

3.2. MÖHUK Kapsamında Mülteciler

2675 sayılı MÖHUK temel konuları esas alarak hazırlanmış ve kanunlaştığı dönemde yürürlüğe giren Avusturya, İtalyan ve Alman kanunlarıyla hemen hemen aynı kapsama ve ihtiyaçları karşıladığı kabul edilen bir düzeye sahip olan kanundu. Ancak

²⁷⁸ Arslan, *Milletlerarası Özel Hukukta Mutad Mesken Kavramı*, s.47-57.

²⁷⁹ Arslan, *Milletlerarası Özel Hukukta Mutad Mesken Kavramı*, s.83.

²⁸⁰ Arslan, *Milletlerarası Özel Hukukta Mutad Mesken Kavramı*, s.85.

20 yılı aşkın bir süre sonunda artık ihtiyaçları tam anlamıyla karşılamakta yetersiz kaldığının görülmesi, uluslararası ilişkilerin gitgide daha yoğun hale gelmesiyle birlikte yeni bir düzenleme yapılmış²⁸¹. 2007 yılında yürürlüğe giren 5718 sayılı MÖHUK, alanına giren meselelerle ilgili Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu milletlerarası sözleşme hükümlerini saklı tutmuş; Türkiye, milletlerarası özel hukuk ve milletlerarası usul hukuku alanlarında imzalanan çeşitli milletlerarası sözleşmeleri onaylayarak bu sözleşmelere taraf olmuştur²⁸².

Ortaya çıkan ihtiyaçlar neticesinde 5718 sayılı MÖHUK kapsamında yapılan değişikliklerden birisi, önceki kanunun “Genel Hükümler” kısmında yer alan hükümlerdir. 2675 sayılı MÖHUK 4/1-a maddesinde “*Vatansızlar hakkında ikametgah, bulunmadığı hallerde mutad mesken, o da yoksa dava tarihinde bulunduğu devlet hukuku, uygulanır.*” sadece vatansızlarla ilgili hükme yer verilmiştir. 5718 sayılı MÖHUK ile “*ve mülteciler*” ibaresi aynı madde bendine eklenmiştir. 5718 sayılı MÖHUK madde gerekçesinde “*ve mülteciler*” ibaresinin eklenmesinin amacı, “Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun” gereğince milli hukukun uygulanmasının gerektiği durumlarda, bir devletle arasında vatandaşlık ilişkisi bulunsa dahi o devletin diplomatik korumasından bazı nedenlerden dolayı yararlanamayan kişilere Türkiye’ de buldukları süre içinde yapacakları veya muhatabı oldukları işlemlerde, milli hukuk yerine hangi hukukun uygulanacağını göstermek olduğu belirtilmiştir. Ayrıca 1951 Sözleşmesi’nin aynı şekilde bir hükme²⁸³ yer vermiş olmasıyla birlikte Sözleşme’ye taraf olmayan devletlerden mültecilerin gelmesi halinin de düzenlenmesi gerektiğinden hareketle “*ve mülteciler*” ibaresi 5718 sayılı MÖHUK 4/1-a maddesine eklenmiştir.

İsviçre MÖHK 24/2 maddesinde, İtalyan MÖHK 19/1 maddesinde ve Alman MÖHK 5/2 maddesinde, 1951 Sözleşmesi’ne paralel hükümler yer almaktadır. Adı geçen devletlerin ulusal hukuklarında mültecilerle ilgili bağlama noktaları iki kademeli olarak düzenlenmiştir. Buna göre, ikametgâh-yerleşim yeri hukuku, o bulunmadığı

²⁸¹ <http://www2.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0337.pdf>, e.t.:11.05.2017, saat:12.26.

²⁸² Bu konuda bkz. Günseli Öztekin Gelgel / Bahadır Erdem, **12.12.2007 Tarih ve 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun**, Beta Yayınları, İstanbul, 2008, s. 35 vd.; Tanrıbilir, **a.g.m.**, s.200.

²⁸³ “*Madde 12-1. Her mültecinin bireysel statüsü, daimi ikametgahının bulunduğu, ülkenin yasalarına veya eğer daimi ikametgahı yoksa, bulunduğu, ülkenin yasalarına tabidir.*

2. Mültecinin önceden kazandığı ve bireysel statüsüyle ilgili haklara, özellikle evliliğe bağlı haklara, her Taraf Devlet tarafından, gerekirse bu devletin yasalarının gösterdiği koşulları yerine getirmek kaydıyla, söz konusu hakkın, kişi mülteci olmasaydı o devletin yasalarınca tanınacak haklar arasında bulunması durumunda, saygı gösterilecektir.”.

takdirde oturduğu devlet hukuku bağlama noktası olarak kabul edilmiştir. Türk kanunlar ihtilafında ise, yukarıda belirtildiği üzere üç kademeli bir kural belirlenmiştir²⁸⁴.

3.2.1. İkametgah-Yerleşim Yeri, Mutad Mesken, Dava Tarihinde Bulunulan Ülke

1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü BM üye olan Türkiye'nin de aralarında bulunduğu birçok devletin katıldığı bir milletlerarası andlaşmadır. 1951 Sözleşmesi'ne ve 1967 Protokolü'ne taraf olan herhangi bir devlet tarafından "mülteci" olarak uluslararası koruma sağlanmış olan bir kişinin ülkeler arasında, belirli sınırlar içerisinde, seyahat etme imkânı vardır. 1951 Sözleşmesi'ne taraf devletler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, aynı koşullardaki yabancılara yönetmelik gereğince, ülkesinde ikamet edeceği yeri seçme ve özgürce seyahat etme imkanı sağlayacaktır²⁸⁵.

1951 Sözleşmesi'ne taraf devletler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, ulusal güvenliğine ve kamu düzenine ciddi tehlike oluşturacak bir sebep bulunmadığı sürece, kendi ülkesi dışına seyahat edebilmelerini sağlayacak "*seyahat belgeleri*" düzenleyip verme yükümlülüğü altındadır. "*Seyahat belgesi*", Sözleşme'ye katılan bir devlet tarafından, ülkelerinde bulunan herhangi bir mülteciye de verilebilecektir²⁸⁶. Buna göre, 1951 Sözleşmesi'ne taraf olan bir devletin, ülkesinde bulunan ve geçerli bir seyahat belgesi bulunmayan her mülteciye kimlik kartı çıkartması mümkündür²⁸⁷. Bu hükümler çerçevesinde, 1951 Sözleşmesi'ne taraf bir devlet tarafından verilmiş kimlik belgesi veya seyahat belgesi bulunan mülteciler taraf devletlerin ülkelerinde ikamet edebilecek ve bu devlet içinde ya da başka devlet ülkelerine seyahat edebileceklerdir.

²⁸⁴ Tanrıbilir, **a.g.m.**, s.213.

²⁸⁵ "*Madde 26- Her Taraf Devlet, ülkesinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, genel olarak aynı koşullardaki yabancılara yönetmeliklerce sağlanan, toprakları üzerinde ikamet edeceği yeri seçme ve özgürce seyahat etme hakkını tanıyacaktı.*"

²⁸⁶ "*Madde 28-1. Taraf Devletler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, ulusal güvenlikleri veya kamu düzenleri ile ilgili engelleyici ciddi sebepler bulunmadıkça, kendi toprakları dışında seyahatlerini temin edecek seyahat belgeleri vereceklerdir ve bu belgelere, bu Sözleşme'nin Cetvel 'indeki hükümler uygulanacaktır. Taraf Devletler, bu tür bir belgeyi, ülkelerinde bulunan her hangi bir mülteciye verebilirler; kendi topraklarında bulunan ve yasal olarak ikamet ettikleri ülkeden bir seyahat belgesi almak imkanından mahrum olan mültecilere bu tür bir belge vermeye özellikle sıcak bakacaklardır.*

2. Önceden yapılmış uluslararası antlaşmalar çerçevesinde, o antlaşmalara taraf olan Devletler tarafından mültecilere verilmiş seyahat belgeleri, Taraf Devletlerce tanınacaktır ve bu maddeye göre düzenlenmiş gibi muamele görecektir."

²⁸⁷ "*Madde 27- Taraf Devletler, ülkelerinde bulunan ve geçerli bir seyahat belgesine sahip olmayan her mülteciye kimlik kartı çıkartacaklardır.*"

Bir kişinin zulme uğrama tehlikesiyle karşı karşıya kalması veya zulme uğraması çeşitli nedenlere dayanabilir. Zulme uğradıkları veya uğrama tehlikesinin bulunması nedeniyle vatandaşı olmadıkları bir devlete sığınan kişiye, eğer sığınılan devlet 1951 Sözleşmesi'ne taraf ise bu sözleşme hükümlerine göre, söz konusu devlet Sözleşme'ye taraf değilse kendi ulusal hukuku kurallarına göre mülteci statüsünü verecektir.

1951 Sözleşmesi'ne göre mülteci, “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs” olarak tanımlanmıştır. Mülteci, belirli bir devlet veya birden fazla devletle arasında vatandaşlık bağı bulunan veya hiçbir devletle arasında vatandaşlık bağı bulunmayan kişi olabilmektedir. Belirli bir devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olan mülteciler, Sözleşmede yer alan nedenlerden dolayı başka bir devlete sığınmış ve hukuki statüsü kabul edilmiştir. Bu kişiler vatandaşı olduğu devletin veya devletlerin diplomatik korumasından yararlanamayan ve yararlanmak istemeyen kimselerdir. Vatandaşlık esasına göre milli hukukun uygulanacağı hallerde mülteciler için ikametgah-yerleşim yeri hukuku ilk bağlama noktası olarak belirlenmiştir.

5718 sayılı MÖHUK 1/2 maddesiyle²⁸⁸, Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu milletlerarası bir sözleşmenin varlığı halinde bu sözleşme hükümlerinin saklı olduğu hüküm altına alınmıştır. Eğer herhangi bir konuda aynı düzenlemeyi içeren hem ulusal mevzuatta, hem de milletlerarası sözleşmede hüküm varsa, Anayasa 90/5 maddesi gereği öncelikli olarak sözleşme hükmü uygulanacaktır²⁸⁹. 1951 Sözleşmesi 12/1

²⁸⁸ “Madde 1 – 1. Yabancılik unsuru taşıyan özel hukuka ilişkin işlem ve ilişkilerde uygulanacak hukuk, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, yabancı kararların tanınması ve tenfizi bu Kanunla düzenlenmiştir.

2. Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu milletlerarası sözleşme hükümleri saklıdır.”

²⁸⁹ Anayasa madde 90, “Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak anlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır.

Ekonomik, ticarî veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan anlaşmalar, Devlet Maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu anlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur.

maddesine göre, her mültecinin kişisel statüsü, daimi ikametgahının bulunduğu ülkenin ulusal hukukuna tabidir. Daimi ikametgahı yoksa, bulunduğu ülkenin hukukuna tabi olacaktır. 1951 Sözleşmesi'ne taraf olmayan bir devlet söz konusu olduğunda kişinin ikametgahının bulunmaması halinde doğrudan 5718 sayılı MÖHUK 4 üncü maddesi uyarınca mutad mesken hukuku uygulanacaktır²⁹⁰.

1951 Sözleşmesi kapsamında, tanımda yer alan ölçütlere uyan kişi, o andan itibaren mülteci sayılacaktır. Yani tanımda yer alan mülteci olma koşullarını taşımasıyla birlikte kişi, mülteci statüsünü fiilen elde etmiş olacaktır. Fakat 1951 Sözleşmesi kapsamında bulunmayan bir devletin ulusal mevzuatına göre mülteci statüsü elde eden birinin kişisel statüsü hangi hukuka tabi olacaktır? 5718 sayılı MÖHUK 4/1-a madde gerekçesinde, 1951 Sözleşmesi'ne taraf olmayan fakat ulusal mevzuatına göre mülteci statüsü veren bir devletten Türkiye'ye gelen ve burada bulunan kişilerin kişisel statüsünün hangi hukuka tabi olacağına belirlenmesi açısından “ve mülteci” ifadesinin maddeye eklendiği belirtilmiştir. Bu durumdaki kişilerin kişisel statüleri ikametgah hukukuna bağlanmıştır. İkametgahları yoksa mutad mesken, bulunmadığı takdirde, dava tarihinde bulunulan ülke hukuku uygulanacaktır²⁹¹.

Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticarî, teknik veya idarî andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluluğu yoktur; ancak, bu fıkraya göre yapılan ekonomik, ticarî veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz.

Türk kanunlarına değişiklik getiren her türlü andlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır.

Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 7.5.2004-5170/7 md.)Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.”.

²⁹⁰ Arslan, **Milletlerarası Özel Hukukta Mutad Mesken Kavramı**, s.163.

²⁹¹ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi 08.02.2010 Tarihli 2009/19552 E. ve 2010/2037 K. Sayılı kararında, “...Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğince verilen “mülteci” belgesine istinaden 3.7.2007 tarihinden beri Türkiye’de “sığınmacı” olarak buldukları anlaşılmaktadır. Tarafların “evli” olduklarına ilişkin dosyada bir belge bulunmamaktadır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca 28.7.1951 tarihinde kabul edilen 29.8.1961 tarihli 359 sayılı kanunla onaylanması uygun bulunan ve Bakanlar Kurulunun 5.9.1961 tarihli kararıyla onaylanan “Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme” hükümlerine göre, mülteciler buldukları ülkede genel olarak yabancılara tanınan haklardan yararlanırlar. Aynı sözleşme gereğince taraf devletler, ülkelerinde bulunan ve muteber bir seyahat belgesine sahip olmayan her mülteciye hüviyet belgesi verirler. (Söz. md. 27) 12.12.2007 tarihinde yürürlüğe giren 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanuna göre, bu kanun hükümleri uyarınca yetkili olan hukukun vatandaşlık esasına göre tayin edildiği hallerde, aksine hüküm olmadıkça vatansızlar ve mülteciler hakkında yerleşim yeri, bulunmadığı hallerde mutad mesken, o da yok ise dava tarihinde bulunduğu ülke hukuku uygulanır. (5718 s. MÖHUK. md. 4/a)...”.

Karar için bkz.

http://www.emsalyargi.com/yargitay.php?tpage=ec0c040d848f352a&page=760889afb07e71c0&karar=2_b2abfb0318aaad3&daire=9e95c8673845bf12&kyil=2010&kno2=185555.

Mülteci statüsünü elde eden kişi bir devletin vatandaşlığına sahip olabileceği gibi, vatansız bir kişinin aynı zamanda bir mülteci olabileceği mülteci ile ilgili yapılan tanımlarda yer alan “*ikamet ettiği*” ibaresinden anlaşılabilir. Bu durumda, hem vatansızlık, hem de mülteci statüsünün açıkça tanınması önemli olacaktır. Fakat bir kişi ister bir devlet vatandaşlığına sahip bir mülteci olsun, ister vatansız bir mülteci olsun bu kişilerle ilgili uygulamalarda farklılık olmayacaktır. Sonuç olarak her iki durumda da kişi mülteci statüsünü elde etmiştir. Yapılacak tek yorum 1951 Sözleşmesi’ne devletin taraf olup olmadığıdır.

3.3. Şartlı Mültecilerin Durumu

1951 Sözleşmesi, 1967 Protokolü, 1969 Sözleşmesi ve benzeri uluslararası sözleşmelerde tanımına yer verilen mülteci kavramı hukuksal bir statüyü ifade etmektedir. Uluslararası belgelerde sığınmacı, sığınma kavramları yer almakla birlikte herhangi bir tanımlama yapılmamıştır.

1994 İltica Yönetmeliği’nin “Tanımlar” başlıklı 3 üncü maddesinde sığınmacı,

“ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı,”

ifade eden bir kavram olarak tanımlanmıştır. 1994 İltica Yönetmeliği 3 üncü maddede mülteci tanımında yer “*Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle*” ibaresinin yarattığı sonuç neticesinde “*Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle*” mülteci statüsünü elde edemeyen kişiler sığınmacı olarak kabul edilecektir. YUKK.nin yürürlüğe girmesiyle beraber Kanun “*Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle*” yaptığı ayrımı aynen korumuş ancak kullanılan kavramla ilgili değişiklik yapmıştır. Buna göre, 1994 İltica Yönetmeliği’ne kapsamında “*sığınmacı*” olarak yer verilen fiili durum artık uluslararası korumadan yararlananlar arasında “*şartlı mülteci*” olarak yer almaktadır. Şartlı mülteci statüsünde uluslararası korumadan yararlanan kişilere bir yıl

sürelî ve hiçbir harca tabî olmayan kimlik belgesi düzenlenir ve bu belge ikamet izni yerine geçmektedir²⁹². Şartlı mülteci statüsüyle koruma elde eden kişiler, üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, Türkiye’de kalmasına izin verilmektedir²⁹³.

Şartlı mülteci iç hukuktan kaynaklanan bir uluslararası korumadır. Kaynağını iç hukuk oluşturan bu korumayı kazanan kişiler, üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye’de ikamet etmektedir. Türkiye’de buldukları süre zarfında bu kişilerin hukukî münasebetlerde bulunmaları hayatın olağan akışı içerisinde. Bu hukukî münasebetler sonucunda uyuşmazlıkların meydana gelmesi de mümkündür. Bunun sonucu olarak, kanunlar ihtilafı kapsamında vatandaşlık esasına dayalı olarak yetkili hukukun belirlendiği hallerde bu kişilerin kişisel statülerinin hangi hukuka tabî olacağı sorunu ortaya çıkmaktadır.

Ulusal hukuk çerçevesinde kazanılan bir uluslararası koruma olan şartlı mültecilerin mültecilerle karşılaştırma yapıldığında tek farkı “*Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle*” vatandaşı oldukları devlet ülkesini veya ikamet ülkesini terk etmeleridir. Coğrafi farklılık dışında karşı karşıya kaldıkları durum ve terk etme eylemini gerçekleştirip, sığınma hakkından yararlanmak isteme nedenleri mülteci statüsüne sahip kişilerle aynıdır.

Şartlı mülteci olarak uluslararası koruma elde eden bu kişiler sonuç olarak Türkiye Cumhuriyeti açısından “yabancı statüsü” içinde değerlendirilmektedir. Bu kişiler de mülteciler gibi ırk, din, milliyet, belirli bir toplumsal gruba üyelik veya siyasi düşünce nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktukları için vatandaşı oldukları veya ikamet ettikleri ülke dışında bulunmaktadırlar; vatandaşı oldukları veya ikamet ettikleri devletin korumasından yararlanamamakta veya yararlanmak istememektedirler. Bu nedenle vatandaşlık esasına göre hukuk belirlenen hallerin bu kişiler için uygulanması söz konusu olamayacaktır. Bağlama noktasının milli hukuk

²⁹² “Madde 83 – 1. Mülteci statüsü verilenlere yabancı kimlik numarasını içeren üçer yıl süreli kimlik belgesi düzenlenir.

2. Şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü verilenlere, yabancı kimlik numarasını içeren birer yıl süreli kimlik belgesi düzenlenir.

3. Birinci ve ikinci fıkralardaki kimlik belgeleri hiçbir harca tabî olmayıp ikamet izni yerine geçer. Kimlik belgelerinin şekil ve içeriği Genel Müdürlükçe belirlenir.”

²⁹³ Madde 62 – 1. Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.”

olarak belirlendiği durumlar için mültecilerle ilgili yapılan düzenleme kıyasen şartlı mülteciler için kabul edilebilmelidir. Çünkü Türk hukuku açısından şartlı mülteci, sığınmacı kavramının karşılığını oluşturmaktadır. 1994 İltica Yönetmeliği'nde yer alan sığınmacı tanımı değişikliğe uğramaksızın YUKK kapsamında şartlı mülteci olarak karşılığını bulmuştur. Uluslararası hukukla beraber sığınmacı kavramını ele aldığımızda, sığınmacı mülteci statüsü kazanılmadan evvel bulunulan fiili durumdur. Bu açıdan bakılacak olursa, mülteci statüsü 1951 Sözleşmesi'nin mülteci tanımında yer alan koşulların sağlanmasıyla fiilen kazanılan bir durumdur. Değerlendirme süreci tamamlanıncaya kadar mülteci değil, sığınmacı olarak bir süreliğine devlet ülkesinde yaşamaktadır. Hem ulusal, hem de uluslararası düzenleme kapsamında şartlı mülteci olarak kabul edilen kişilerin kişisel statüsüne ilişkin hukuk Sözleşme dışı devletlerden gelenlerle ilgili yapılan düzenlemeyle birlikte ikametgah hukuku, yoksa mutad mesken hukuku olarak kabul edilmelidir. Hem iç hukuktan kaynaklanan uluslararası bir koruma olması, hem de üçüncü ülkeye yerleştirilme durumlarının bulunması sebebiyle mutad meskenin de bulunmadığı durumlarda bağlama noktasının yerleştirilmesi muhtemel üçüncü ülke hukuku olarak değerlendirilmesi veya doğrudan Türk hukukunun uygulanması hususları da göz önünde bulundurulmalıdır.

1951 Sözleşmesi'ne taraf olmayan ve bu nedenle karşılaşılabilecek durumlar açısından “*ve mülteciler*” ibaresinin 5718 sayılı MÖHUK 4/1-a maddesine eklenmesi gibi, kaynağını iç hukukun oluşturduğu şartlı mültecilerin kişisel statülerinin de hangi hukuka tabi olacağı hususunun 5718 Sayılı MÖHUK kapsamında düzenlenmesi gerekmektedir.

3.4. İkincil Koruma Kapsamındakilerin Durumu

Avrupa devletlerinde uygulama açısından “mülteci” statüsü içinde değerlendirilemeyen ancak uluslararası korumaya ihtiyacı olan kişilere “*de facto mülteci*”, “*savaş mülteci*”, “*insani sığınmacı*” ve benzeri kavramlar altında²⁹⁴, kimi devletlerin de “geri göndermeme ilkesi” kapsamında ülkede kalma izni verdiği görülmektedir²⁹⁵.

²⁹⁴ Pirjola, **a.g.m.**, s.424, Ryszard Piotrowicz / Carina Van Eck, “Subsidiary Protection and Primary Rights”, **International & Comparative Law Quarterly-ICLQ**, Vol:53, 2004, s. 108, ELÇİN, a.g.m., s.47.

²⁹⁵ Neşe Baran Çelik, “Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslararası

YUKK madde 63 hükmüne göre ikincil koruma, mülteci veya şartlı mülteci statüsü kapsamında uluslararası korumadan yararlanamayan fakat menşe ülkesine ya da ikamet ettiği ülkesine geri gönderildiğinde, ölüm cezasına mahkûm edilecek veya ölüm cezası infaz edilecek, işkence ya da insanlık dışı veya onur kırıcı ceza veya muameleyle karşılaşacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma halinde, ayırım gözetmeyen şiddet hareketlerinden dolayı kişinin şahsına yönelik ciddi bir tehditle karşı karşıya kalacak olması sebebiyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanmayan; söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye verilen statüdür.

1951 Sözleşmesi'nin bağlayıcılık açısından etkisi sadece Sözleşme kapsamında yer alan mülteci statüsü için geçerli olmaktadır. Bu nedenle ikincil koruma statüsü, şartlı mülteci statüsünde olduğu gibi kaynağını iç hukuktan almaktadır. İkincil koruma açısından 1951 Sözleşmesi'nin esas alınması yönünde bir yükümlülük söz konusu değildir. İkincil koruma statüsünde ön planda olan husus, bu statüsünün verilmesinde “*haklı nedenlere dayanan zulüm korkusu*” kriteri aranmamaktadır²⁹⁶.

İkincil koruma statüsünün “*haklı nedenlere dayanan zulüm korkusu*” aranmamasıyla birlikte mülteci veya şartlı mülteci statüleriyle arasında uluslararası korumadan faydalandırılması bakımından bir fark yoktur. Uluslararası korumanın temel amacına odaklanıldığında görülecektir ki, bir kimse vatandaşı olduğu veya ikamet ettiği devletin korumasından yararlanamamakta veya yararlanmak istememektedir. Bunun esas dayanağını da doğuştan herkes gibi sahip olduğu insan haklarının ihlaliyle karşılaşmasıdır. Vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu veya ikamet ettiği devlet bu ihlali gerçekleştirmekte veya karşılaştığı durumla ilgili devlet hiçbir koruyucu faaliyette bulunmamaktadır. Bunun sonucunda kişi, yine herkesle eşit bir şekilde sahip olduğu sığınma hakkından yararlanmak istemektedir. İkincil koruma statüsünde uluslararası korumadan yararlanan kişilerin durumlarının da şartlı mültecilerle birlikte ele alınması ve kişisel statülerinin ikametgah, bulunmadığı takdirde mutad mesken hukukuna tabi kılınması gerekmektedir.

Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Özel Sayı**, Cilt:1, 2015, s.78-79,

<https://cms.inonu.edu.tr/uploads/contentfile/173/files/3%20nese%20baran%20celik.pdf>, e.t.:28.05.2017.

²⁹⁶ Neva Övünç Öztürk, “1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme Çerçevesinde Mülteci Statüsünün Sona Ermesine Yönelik Ölçütlerin İncelenmesi ve Türk Hukuku Üzerindeki Yansımalarının Değerlendirilmesi”, **AÜHFD**, 65 (2), 2016, s.436,

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/2113/21864.pdf>,

e.t.:09.05.2017.

3.5. Geçici Koruma Kapsamındakiilerin Durumu

2001/55/EC Yönergesi madde 1, “*Bu Yönerge'nin amacı, üçüncü ülkelerden gelen ve kendi ülkelerine geri dönemeyen yurdundan ayrılmaya zorlanmış kimselerin kitlesel sığınması durumunda geçici koruma sağlamak için asgari standartlar oluşturmak ve bu tür yurdundan ayrılmaya zorlanmış kimseleri kabul etmenin getireceği sonuçları kabul etmek ve bunlara katlanmak konusunda Üye Devletler arasında sarf edilecek çabada denge sağlanmasına katkıda bulunan önlemler almaktır.*” olarak belirtmiştir. Yönergeye göre geçici koruma kapsamında değerlendirilecek bu kişiler, 1951 Sözleşmesi 1/A maddesi ya da başka uluslararası ya da ulusal düzenlemeler çerçevesinde uluslararası koruma altına girebilen “yurdundan ayrılmaya zorlanmış kimseler” anlamında genel koşullarda yer almaktadır²⁹⁷.

YUKK 3/1-r maddesi uluslararası korumanın kapsamını, mülteci, şartlı mülteci veya ikinci koruma olarak saymış; geçici korumayı dahil etmemiştir. Geçici Koruma Yönetmeliği 3/1-f maddesinde geçici korumanın tanımında yer alan, “*uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan koruma*” ifadesi geçici koruma kapsamında değerlendirilen, kitlesel olarak sığınan kişilerin koruma taleplerinin bireysel olarak değil toplu halde ele alınacağı hususunun içermektedir²⁹⁸.

Geçici koruma sağlanan kişilerin durumları hem Yönerge, hem de YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliği hükümlerine göre bireysel anlamda mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsünü elde eden kişilerle eşdeğer bulunmaktadır. Uluslararası koruma sağlanan mülteci, şartlı mülteci ve ikincil korumadan temel farkları kitlesel bir nüfus hareketinin olması ve acil ve geçici bir korumanın sağlanmasıdır. Uluslararası koruma için yaptıkları bireysel başvuruları geçici korumanın uygulandığı süre zarfında işleme konulmamaktadır. Buradan çıkarılacak anlam, eğer bu kişiler bireysel olarak sığınma talep etmiş olsalardı, mülteci veya şartlı mülteci ya da ikincil koruma statülerinden birini elde ederek, uluslararası korumadan yararlanabileceklerdir. Acil ve geçici bir korumanın bütün bir kitleye tanınacak olması onların kişi hallerini değil, uluslararası hukuk açısından ve ulusal hukukta devletin münhasır yetkisi karşısında

²⁹⁷ 2001/55/EC Yönergesi madde 2/-c-d.

²⁹⁸ Ayrıca bkz. Geçici Koruma Yönetmeliği madde 16/1, “*Geçici korumanın uygulandığı süre içinde, bu Yönetmelik kapsamındaki yabancılardan bireysel uluslararası koruma başvuruları, geçici koruma tedbirlerinin etkin şekilde uygulanabilmesi amacıyla işleme konulmaz.*”.

buldukları konumu ve kişilerin korumadan yararlanmasıyla ilgilidir. O halde kişisel statüleriyle ilgili yetkili hukukun tayininde esas alınması gereken husus, bireysel olarak başvuruda bulunmuş olsalardı hangi statüye sahip olacak idiyseleler ona göre değerlendirmenin yapılması gerekmektedir. Diğer taraftan bu kişiler uluslararası koruma kapsamında olmayıp, acil ve geçici koruma sağlandıktan sonra ülkelerine geri dönmektedirler. Bunun yanında başka bir devlet koruması da söz konusu olmamaktadır. Bu kişiler açısından vatandaşlık esasına göre yetkili hukukun belirlendiği hallerde yine milli hukukun esas alınması, eğer süreç içerisinde geçici koruma sona erip, bireysel olarak yaptığı başvuru değerlendirme aşamasından geçtiyse, bu durumda elde ettiği statüye göre ikametgâh hukukuna, bulunmadığı takdirde mutad mesken hukukuna tabi kılınması gerekmektedir.

Ramazan Bayramı nedeniyle ülkelerine geri dönen sınır köylüleri ve gideceği yerde herhangi bir tehlike bulunmayan Suriyelilerin durumu ele alındığında, bu kişiler açısından milli hukukunun esas alınması gerekmektedir. İkametgah- yerleşim yeri, mutad mesken veya dava tarihinde bulunulan devlet hukukunun esas alındığı haller, uluslararası koruma kapsamında yer alan ve vatandaşı olduğu devlet korumasından yararlanamayan veya vatansız kişiler açısından ikamet ülkelerine geri dönemeyenlerin durumları değerlendirilmektedir. Geçici koruma kapsamındaki ve son olarak bayram sebebiyle Suriye'ye dönenler irdelendiğinde, bu kişilerin geri dönme, devlet sınırlarına geçiş yapma gibi sorunları bulunmamaktadır. Bu kişiler açısından davalarının kendi ülkelerinde görülme imkanlarının bulunmasının yanında açılmış ve görülmesi mümkün davalar bakımından yetkili hukukun milli hukuk olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Öyle ki, milletlerarası yetki bakımından, 2675 Sayılı MÖHUK yürürlüğe girmeden evvel Yargıtay'ın yürürlükte bulunan kanun hükümleri gereği olarak verdiği, kişi halleriyle ilgili imkansızlık haline dayandırarak bir karar vermiştir. Türkiye ile Almanya arasında siyasi münasebetleri kesilmiş olması nedeniyle Alman vatandaşlarının yurt dışına çıkışına yasak getirilmiş olması sebebiyle, Alman karı kocanın boşanma davasını Almanya'ya gidip, açmaları imkansız hale gelmiştir. Yürürlükte Bulunan Türkiye' de bulunan Ecnebilerin Hak ve Vazifeleri Hakkında 1330 tarihli Muvakkat Kanunu hükmü gereği, kişi hallerine ilişkin davalarda Türk mahkemelerinin yetkisini tarafların açıkça kabul etmeleri gerekmektedir. Davalı tarafın mahkemenin yetkisini kabul etmemesi nedeniyle Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi doğmamıştı. Ancak yurt dışına konulan yasak nedeniyle imkansızlık halinin

mevcut olmasından dolayı istisnai bir durum olarak davanın Türk mahkemesinde açılması kabul edilmiştir²⁹⁹.

3.6. Sığınmacılar

27 Ocak 2003 Tarihli ve 2003/9/EC Sayılı AB Konsey Yönergesi madde 1, “*İşbu Yönerge'nin amacı, sığınma talebinde bulunan kişilerin Üye Devletlere kabul edilmesine ilişkin asgari standartların tespit edilmesidir.*” ifadesiyle Yönerge'nin amacını belirtmiştir.

2003/9/EC Sayılı Yönerge'nin 2/1-b maddesinde, *sığınma başvurusunun*, üçüncü ülke vatandaşları veya vatansız kişiler tarafından yapılan ve 1951 Sözleşmesi kapsamında bir Üye Devlet'ten uluslararası koruma talebi olarak anlaşılacağını; *sığınma talebinde bulunan kişi* kavramının da sığınma başvurusu yapılmış ancak henüz kesin bir karara bağlanmamış olan üçüncü ülke veya vatansız bir kişi anlamına geldiği belirtilmiştir.

1994 İltica Yönetmeliği ve YUKK kapsamında Türk hukuku açısından “*Avrupa dışında meydana gelen olaylar sebebiyle*” mülteci statüsünü elde edemeyen fakat uluslararası korumadan yararlanan kişi olarak kabul edile sığınmacı, genel olarak mülteci statüsü elde etmeden önceki fiili durum olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye' ye Avrupa ülkeleri dışından gelen ve başka bir ülkeye yapmış olduğu sığınma veya mültecilik talebinin kabul edilme süresi boyunca bu kişiler Türkiye'de yaşamaktadır. Mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsüne sahip olan kişilerde olduğu gibi sığınmacı olanların da vatandaşı olduğu veya ikamet ettiği devletin korumasından yararlanamaması ya da yararlanmak istememesi söz konusudur. Bahsedilen nedenlerden dolayı, üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar ikamet izni ede eden bu kişilerin kişisel statülerinin ikametgah ve mutad mesken hukukuna tabi tutulması yerinde olacaktır.

²⁹⁹ Osman Fazıl Berki, Türk Hukukunda Ahkâmı Şahsiyeden Doğan Teşriî ve Kazaî Selâhiyet İhtilafı Esasları, **AÜHFD**, C.9, S.1, 1951, s.469, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/316/3096.pdf>, e.t.:01.05.2017.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SONUÇ

4.1. Sonuç

İnsan hakları ile ilgili hukuk metnlerinin düzenlenmesi, kapsamlarının genişletilmesi, ulusal düzeyden uluslararası boyuta taşınması, yapılan tanımlamaların ve sayılan hakların kapsam ve içeriğinin değiştirilmesi ya da daha kapsayıcı hale getirilmesi hep evrensel nitelik taşıyan ve tüm dünyayı ilgilendiren olaylar sonucunda olmuştur.

Sosyal ve ekonomik hakların Anayasa metnlerinde yer alması Birinci Dünya Savaşı sonrası başlamıştır. Ekonomik ve sosyal haklar (sağlık hakkı, öğrenim hakkı, çalışma hakkı, sosyal güvenlik vb.) olarak klasik insan hakları kataloğunda eklenmiştir³⁰⁰.

İkinci Dünya Savaşı'nın insan hakları ve özgürlükleriyle ilgili bir başka önemi, insan haklarını ulusal boyuttan uluslararası boyuta geçişini sağlayarak bu hakların ilk defa uluslararası bir nitelik kazanmasıdır³⁰¹.

Tarih boyunca insan haklarıyla ilgili hem ulusal, hem de uluslararası düzeyde gerçekleşen gelişmeler neticesinde modern anlamdaki insan hakları kavramı oluşmuştur³⁰². Birinci Dünya Savaşı ve özellikle İkinci Dünya Savaşı gibi durumlar karşısında insan hakları ile ilgili anlayış evrensel boyuta ulaşmış ve insan hakları ile ilgili evrensel bir sağduyu oluşturma çabaları ortaya çıkmıştır³⁰³.

Ulusal hukuk yönünden devletlerin kendi münhasır yetki sınırları içerisindeki alanları ile ilgili hususlar yasa koyucu tarafından düzenlenmektedir. Ancak bu durum uluslararası hukuk alanında herhangi bir yasa koyucu olmadığından mümkün değildir. Uluslararası hukuk kuralları, devletlerin kendi iradeleriyle münhasır yetki alanlarında sınırlandırma yaparak, kendilerine uluslararası yükümlülükler getirmeleri sonucunda oluşmaktadır. BMA gibi insan hakları ile ilgili yapılan hukuk metnlerinde de durum bu

³⁰⁰ Münci Kapani,, **Kamu Hürriyetleri**, Yetkin Yayınları, Yedinci Baskı (Tıpkı Basım), Ankara 1993, s.54-55.

³⁰¹ **y.a.g.e.**, s.60.

³⁰² Şeref Ünal, **Temel Hak ve Özgürlükler ve İnsan Hakları Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 1997, s.40.

³⁰³ Kapani, **a.g.e.**, s.75.

şekildedir³⁰⁴. Ağır insan hakları ihlallerinin yarattığı zararların karşısında bir şeylerin yapılabilmesi, bir daha aynı durumların yaşanmaması, devletlerin insan haklarına saygılı olup, ona göre muamelede bulunması ve her kim, nerede olursa olsun, kişiler arasında hiçbir ayırım gözetmeksizin, sahip olduğu hak ve özgürlükler çerçevesinde hayatını sürdürebilmesinin sağlanması için devletler uluslararası araçları kullanmaktadır³⁰⁵.

Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı sonrası sığınmacı, mülteci ve vatansızlık, kitlesel nüfus hareketleri ve özellikle Yugoslavya’da ortaya çıkan kriz geçici koruma, mülteci statüsünde yararlanamayıp, insani korumaya muhtaç olanlar ikincil koruma, Avrupa ülkeleri dışından gelenlerin yine mülteci statüsünden yoksun kalmaları şartlı mülteci statülerinin ortaya çıkmasına ve düzenlemelerin yapılmasına sebep olan olaylardır.

Her bir statüyü elde edebilmenin neden ve koşulları, sahip olunacak haklar ve diğer hususlar ulusal ve uluslararası düzenlemelerde belirtilmiştir. Buna göre, koruma talebinde bulunan kişinin durumu hangi statüyü kapsıyorsa, düzenlemede yer alan neden ve koşulların sağlanmasıyla birlikte fiili olarak kişi o statüde bulunacaktır. Statü belirlemesinin yapılabilmesi açısından neden, koşul ve bunun yanında hak ve yükümlülükler, yasaklar gibi hususların haricinde 1951 Sözleşmesi, 1954 Sözleşmesi kendi hükümleri kapsamındaki kişilerin hukuki statülerini de belirlemiştir. 1951 Sözleşmesi 12/1 maddesine göre mültecilerin kişisel statüsü, daimi ikametgâhının bulunduğu ülkenin hukukuna, daimi ikametgâhının bulunmaması halinde bulunduğu ülkenin hukukuna tabi olacaktır. 1954 Sözleşmesi 12/1 maddesine göre vatansız bir kişinin kişisel statüsü daimi ikametgah ülkesinin hukukuna veya eğer daimi ikametgahı bulunmuyorsa, oturduğu ülke hukukuna tabidir.

2765 Sayılı MÖHUK 4/1-a maddesiyle vatandaşlık esasına göre yetkili hukukun belirleneceği hallerde vatansızlarla ilgili hükme yer vermiş ve bu hüküm “ve mülteciler” ibaresinin eklenmesiyle birlikte aynı şekliyle 5718 Sayılı MÖHUK 4/1-a maddesinde de yer almıştır. Bu hükme göre, vatandaşlık esasına göre yetkili hukukun belirlendiği hallerde, vatansız veya mülteciler açısından milli hukukun uygulanması söz konusu olmayacağından ikametgah hukuku ilk bağlama noktası olarak belirlenmiştir. Eğer

³⁰⁴ Ayhan Döner, **İnsan Haklarının Uluslararası Alanda Korunması ve Avrupa Sistemi**, Seçkin, Ankara, 2003, s.30.

³⁰⁵ **y.a.g.e.**, s.35.

ikametgah bulunmuyorsa mutad mesken, yoksa dava tarihinde bulunduğu ülke hukuku uygulanacaktır.

Mülteci ve vatansızlarla ilgili gerek uluslararası metinlerde, gerekse iç hukukta kişisel hallerin bağlandığı yetkili hukuk tayin edilmiş fakat ikincil koruma, şartlı mülteci, geçici koruma ve sığınmacı açısından herhangi bir düzenleme yapılmamıştır.

Şartlı mültecilerin, mültecilerden farkı, “*Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle*” ülkelerini terk edip, başka bir devletten koruma talep etmektedirler. Bu kişiler üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye’de ısa bir süreliğine ikamet edebilme hakkına sahiptir. Vatandaşlık esasına göre hukukun belirlendiği hallerde bağlama noktasının mültecilerle ilgili yapılan düzenlemeye kıyasen şartlı mülteciler için kabul edilebilmesi gerekmektedir. Hem iç hukuktan kaynaklanan uluslararası bir koruma olması, hem de üçüncü ülkeye yerleştirilme durumlarının bulunması sebebiyle mutad meskenin de bulunmadığı durumlarda bağlama noktasının yerleştirilmesi muhtemel üçüncü ülke hukuku olarak değerlendirilmesi veya doğrudan Türk hukukunun uygulanması hususları da göz önünde bulundurulmalıdır.

İkincil koruma statüsünde “*haklı nedenlere dayanan zulüm korkusu*” aranmamaktadır. Ancak mülteci veya şartlı mülteci statüleriyle beraber uluslararası korumadan yararlanmaktadır. Uluslararası korumanın temel amacına bakıldığında, ikincil koruma elde eden kişi, bir mülteci veya şartlı mülteci statüsüne sahip kişiler gibi, vatandaşı olduğu veya ikamet ettiği devletin korumasından yararlanmamakta veya yararlanmak istememektedir. Bunun sebebi de, insan haklarının ihlaliyle karşılaşmasıdır. Vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu veya ikamet ettiği devlet bu ihlali gerçekleştirmekte veya karşılaştığı durumla ilgili devlet hiçbir koruyucu faaliyette bulunmamaktadır. Bunun sonucunda kişi, başka bir devletten koruma talep etmektedir. İkincil koruma statüsünde uluslararası korumadan yararlanan kişilerin durumlarının da şartlı mültecilerle birlikte ele alınması ve kişisel statülerinin ikametgâh, bulunmadığı takdirde mutad mesken hukukuna tabi kılınması gerekmektedir.

Geçici koruma sağlanan kişilerin durumları hem 2001/55/EC Yönergesi, hem de YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliği hükümlerine göre bireysel anlamda mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsünü elde edebilecek fakat kitlesel olarak devlet ülkesinin sınırlarına gelip, acil ve geçici koruma sağlanan kişilerin faydalandığı statüdür. Uluslararası koruma sağlanan mülteci, şartlı mülteci ve ikincil korumadan temel farkları kitlesel bir nüfus hareketinin olması ve acil ve geçici bir korumanın

sağlanmasıdır. Bu kişiler uluslararası korumadan yararlanamamaktadır. Uluslararası koruma için yaptıkları bireysel başvuruları geçici korumanın uygulandığı süre zarfında işleme konulmamaktadır. Geçici koruma elde eden kişiler, bireysel olarak sığınma talep etmiş olsalardı, mülteci veya şartlı mülteci ya da ikincil koruma statülerinden birini kazanıp, uluslararası korumadan yararlanabileceklerdir. Vatandaşlık esasına göre belirlenen hallerle ilgili bu kişiler açısından yetkili hukukun tayininde esas alınması gereken husus, bireysel olarak başvuruda bulunmuş olsalardı hangi statüye sahip olacak idiyse ona göre değerlendirmenin yapılması gerekmektedir.

Mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsüne sahip olan kişilerde olduğu gibi sığınmacı olanların da vatandaşı olduğu veya ikamet ettiği devletin korumasından yararlanamaması ya da yararlanmak istememesi söz konusu olduğundan üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar ikamet izni elde eden bu kişilerin vatandaşlık esasına göre tayin edilen hallerle ilgili yetkili hukuk ikametgah ve bulunmadığı takdirde mutad mesken hukuku olarak belirlenmesi yerinde olacaktır.

MÖHUK kapsamında “*ve mülteciler*” şeklinde yeni kanunun hazırlanma sürecinde madde hükmüne ekleme yapılarak kapsamın genişletildiği gibi şartlı mülteci, ikincil koruma, sığınmacı ve geçici koruma sahibi kişilerin durumlarıyla ilgili yeni bir düzenlenmenin yapılması gerekmektedir.

5. KAYNAKÇA

Kitaplar

- AKINCI, Ziya/DEMİR, GÖKYAYLA, Cemile, **Milletlerarası Aile Hukuku**, Vedat Yayıncılık, 1. Bası, İstanbul, 2010.
- AKİPEK, Jale, G., AKINTÜRK, Turgut ve KARAMAN, ATEŞ, Derya, **Türk Medeni Hukuku, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku**, Beta, Yenilenmiş 7. Bası, 2009, İstanbul.
- ALTINIŞIK, Çiğdem/YILDIRIM, Mehmet, Şahin, **Mülteci Haklarının Korunması**, Ocak 2002.
- ARSLAN, İlyas, **Milletlerarası Özel Hukukta Mutad Mesken Kavramı**, 1. Bası, 12 Levha Yayıncılık, İstanbul, 2014.
- AYBAY, Rona, **Yurttaşlık (Vatandaşlık) Hukuku**, A.Ü. S.B.F. Basın Ve Yayın Yüksek Okulu Basımevi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 499, Ankara, 1982.
- AYBAY, Rona / KİBAR DARDAĞAN, Esra, **Yabancılar Hukuku**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, **Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler Ve Usuller Hakkında Elkitabı, Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi Ve 1967 Protokolü Çerçevesinde**, Şubat 2013.
- BMMYK Türkiye ve Türk İçişleri Bakanlığı, İltica Ve Göç Mevzuatı, Ankara, Şubat 2005.
- BMMYK, **Dünya Mültecilerinin Durumu**, BMMYK, Türkiye Temsilciliği Yayınları, Ankara, 2001.
- ÇELİKEL, Aysel/ ERDEM, Bahadır, **Milletlerarası Özel Hukuk**, Beta, Yenilenmiş 13. Bası, İstanbul.
- ÇELİKEL, Aysel/ ERDEM, Bahadır, **Milletlerarası Özel Hukuk**, Beta, Yenilenmiş 14. Bası, İstanbul.
- ÇELİKEL, Aysel/ GELGEL, ÖZTEKİN, Günseli, **Yabancılar Hukuku**, Beta Yayınları, Yenilenmiş 22. Bası, İstanbul, Nisan 2016.
- ÇİÇEKLİ, Bülent, **Yabancılar Ve Mülteciler Hukuku**, Seçkin, Güncellenmiş 6. Baskı, Ankara.

- DENİZ, Orhan, **Uluslararası Göçler ve Türkiye'ye Yansıması (Sığınmacılar, Mülteciler ve Yasadışı Göçmenler)**, Çantay, 1. Baskı, İstanbul, Ekim 2009.
- DOEHRING, Karl, **Genel Devlet Kuramı (Genel Kamu Hukuku)**, Çeviren: Ahmet Mumcu), Inkılap, 2002, İstanbul.
- DOĞAN, Vahit, **Milletlerarası Özel Hukuk**, Savaş Yayınevi, Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Şubat 2016, Ankara.
- DÖNER, Ayhan, **İnsan Haklarının Uluslararası Alanda Korunması Ve Avrupa Sistemi**, Seçkin, Ankara, 2003.
- DURAL, Mustafa/ OĞÜZ, Tufan, **Türk Özel Hukuku Cilt Iı Kişiler Hukuku**, Filiz Kitabevi, 17. Baskı, İstanbul, 2016.
- GÖZLER, Kemal, **Anayasa Hukukunun Genel Esasları**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, Eylül 2011, Güncelleştirilmiş, Düzeltilmiş Ve Genişletilmiş İkinci Baskı.
- GÖZLER, Kemal, **Anayasa Hukukunun Genel Teorisi, Cilt I**, Etkin, 1.Baskı, Bursa, Haziran 2011.
- Handbook On Procedures And Criteria For Determining Refugees Status, Under The 1951 Convention And The 1967 Protokol Relating To The Status Of Refugees**, Office Of The United Nations High Commissioner For Refugees, Geneva, January 1988.
- İMRE, Zahir/ERMAN, Hasan, **Miras Hukuku**, Der Yayınları, Gözden Geçirilmiş 10. Basım, İstanbul, 2014.
- KAPANİ, Münci, **Kamu Hürriyetleri**, Yetkin Yayınları, Yedinci Baskı (Tıpkı Basım), Ankara 1993.
- KAPANİ, Münci, **Politika Bilimine Giriş**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1988.
- NOMER, Ergin, **Devletler Hususi Hukuku**, 20. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- NOMER, Ergin, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, Filiz Kitabevi, 20.Bası, İstanbul, 2014.
- NOMER, Ergin/ Şanlı, Cemal, **Devletler Hususi Hukuku**, Beta, Yenilenmiş 16. Bası, İstanbul, Mayıs 2008.
- ODMAN, Mustafa Tevfik, **Çocuk Hakları Bağlamında Çocuk Mülteciler**, Çağ Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Birinci Baskı, 2008.
- ODMAN, Mustafa Tevfik, **Mülteci Hukuku**, AÜSBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları, No:15, Ankara, 1995.
- ODMAN, Mustafa Tevfik, **Vatansızların Hukuki Durumu Ve Türk Hukuku**, Çağ Üniversitesi Yayınları No:15, Birinci Baskı, Adana, Ocak 2011.

- ÖZKAN, Işıl, **Devletler Özel Hukukunda İkametgah, Mutad Mesken Ve İşyeri Bağlama Noktalarının Yeniden Değerlendirilmesi**, Naturel Yayınları, Ankara, 2003.
- PAZARCI, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1989.
- SAKMAR, Ata, EKŞİ, Nuray ve YILMAZ, İlhan, **Milletlerarası Özel Hukuk Ve Usul Hukuku Hakkında Kanun, Mahkeme Kararları**, Beta, Yenilenmiş 3. Bası, Ocak 2001, İstanbul.
- SHAW, Malcolm, N., **International Law**, Cambridge: Cambridge University Press, 2003, 5. Bası.
- Sığınma ve Mülteci Konularındaki Uluslararası Belgeler ve Hukuki Metinler**, Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği, Türkiye Temsilciliği, Ankara, 1998.
- ŞANLI, Cemal, ESEN, Emre ve FİGANMEŞE- ATAMAN, İnci, **Milletlerarası Özel Hukuk**, Vedat Kitapçılık, 5. Bası, İstanbul, 2016.
- TEKİNALP, Gülören, **Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları**, Arıkan, Güncelleştirilmiş 9. Bası, Denizli, 2006.
- TEKİNALP, GÜLÖREN/ ÇAVUŞOĞLU, A. Uyanık, **Milletlerarası Özel Hukuk, Bağlama Kuralları**, Vedat Kitapçılık, Genişletilmiş 11. Bası, İstanbul, 2011.
- ÜNAL, Şeref, **Temel Hak Ve Özgürlükler Ve İnsan Hakları Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 1997.

Makaleler ve diğer kaynaklar

- 2001/55 Sayılı Avrupa Konseyi Yönergesi İle Geçici Koruma Yönetmeliği Arasındaki Benzerlik Ve Farklılıklar”, **TBB Dergisi 2016 (124)**.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, “Avrupa’ da Geçici Koruma Rejimi Örnekleri”, Matsa Basımevi, Araştırma Ve Politika Serisi 30, Ankara, Aralık, 2015.
- AKBATUR, Fahrünnisa, “Çocuk Hakları Ve Sözleşmesi Işığında Mültecilik Ve Çocuklar”, **Milletlerarası Hukuk Ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni - MHB**, Yıl 16, S.1-2, 1996.
- ALTUĞ, Yılmaz, “Anglo—Amerikan Âleminin İlk Önemli Devletler Hususi Hukukçusu Joseph Story”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt 24, Sayı 1-4, 1959.

- ARSLAN, İlyas, “5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk Ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Uyarınca Sözleşmeden Doğan Borç İlişkilerinde Zımnî Hukuk Seçimi”, **MHB**, Yıl 33, Sayı 2, 2013.
- ASLAN, M. Yasin, “Savaş Hukukunun Temel Prensipleri”, **TBB Dergisi**, Sayı 79, 2008.
- Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi, Aykaç, Alper, Can, (Çev.), **TBB Dergisi**, Sayı 77, 2008.
- AY, Kadir, “Bugünkü Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde Yürütülen Uygulamalar Ve Karşılaşılan Güçlükler”, **Türk Mülteci Hukuku Ve Uygulamadaki Gelişmeler, İstanbul Barosu Yayını**, İstanbul, 2004.
- AYDIN, Bihter, “Türk İdari Yargı Düzeninde Mahkemeye Erişim Hakkı”, **TAAD**, Yıl: 4, Sayı: 15 (Ekim 2013).
- Aygün, Mesut, “Yabancılık Unsurunun Mahiyeti Ve Yargılamadaki Rolü”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 16, Özel Sayı, 2014, (Basım Yılı: 2015).
- BARAN ÇELİK, Neşe, “Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan Veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak Ve Yükümlülükleri”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Özel Sayı**, Cilt:1, 2015.
- BARKIN, Ersan, “1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2014/1.
- BERKİ, Osman Fazıl, Türk Hukukunda Ahkâmı Şahsiyeden Doğan Teşriî ve Kazâî Selâhiyet İhtilafı Esasları, **AÜHFD**, C.9, S.1, 1951.
- BMMYK, “Uluslararası Mülteci Hukuku Kapsamında Uluslararası Koruma”, Kasım 2014.
- Bozkurt, Enver, “Kant’ın Ebedi Barış Üzerine Denemesinin Günümüze Yansıması”, **Anayasa Yargısı**, 24, 2007.
- CENKERİ, Elif, “Uluslararası Düzeyde Yasa Çakışmaları”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.: 12, Özel S., 2010, (Basım Yılı: 2012).
- ELÇİN, Doğa, “Türkiye’de Bulunan Suriyelilere Uygulanan Geçici Koruma Statüsü
- ERDOĞAN, İbrahim, “Uluslararası Hukukun Temel Hak Ve Özgürlük Normları Bağlamında Avrupa İdari Alıkoyma Normları Ve Uygulamaları”, **İÜHFM**, C.: 70, S.: 2, 2012.

- ERGÜL, Ergin, “Jean Bodin’ İn Devlet Teorisi Üzerindeki Osmanlı Etkisi”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.: Xx, 2016.
- ERGÜL, Ergin, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ nde Sınır Dışı Etme Ve Geri Verme**, Temmuz 2015.
- ERGÜL, Ergün, “Uluslararası Hukuk Ve Türk Mevzuatında Yabancı Kavramı Ve Türleri”, **Türk İdare Dergisi**, S.: 475, Aralık 2012.
- ERGÜVEN, Nasih Sarp/ ÖZTURANLI, Beyza, “Uluslararası Mülteci Hukuku Ve Türkiye”, *Aühfd*, 62 (4), 2013.
- EROĞLU, Ender Canan/TAŞKIRAN, Ruken, “Sığınma Hakkı Ve Mültecilerin Durumu”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 2002/1.
- EROL, Kemal, “Rekabet Kurallarının Ülke Dışı Uygulanması”, Rekabet Kurumu.
- GANIYEVA, Salimya, “Türk Ve Rusya Federasyonu Hukukunda Mülteci Ve Sığınmacı Kavramları Arasındaki Ayrım”, **D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.: 16, Sayı: 2, 2014, (Basım Yılı: Şubat 2016).
- GÜL, Cengiz/ BİRTEK, Fatih, "Hak Arama Hürriyeti Ve Türk Pozitif Hukukunda Yargı Yolu Kapalı İşlemler", **Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.: 1-2, 2007.
- GÜNER, Cemil, “İltica Konusunda Türkiye’den Yol Haritası: Ulusal Eylem Plânı”, **AÜHFD**, 2007, S.: 83.
- GÜVENALP, Ferda Nur, “Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi Işığında Türk Hukuku Bakımından Çok Vatandaşlık Halinde Askerlik Yükümlülüğünün Yerine Getirilmesi”, **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2015/2.
- KAÇAN, Mahmut, “Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Mülteci Statüsü Belirleme Usulü Ve İtiraz Yolları”.
- KAYA, İbrahim/Eren, Yılmaz, Esra, “Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu: Arada Kalanların Hakları Ve Yükümlülükleri”, **Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı (Seta) Yayınları**, I. Baskı, 2015.
- LAWRENCE, Robert, C./ Rizzo, Iıı Elisa, Shevlin, “Basic Conflict Of Laws Principles”.
- METİN, Yüksel, “Türkiye’de Yargı Bağımsızlığına İlişkin Kimi Sorunlar Ve Çözüm Önerileri”.
- MUTLU, Ahmet, İrdem, İbrahim Ve Üre, Berna, “Ekolojik Mültecilik”, **Memleket Siyaset Yönetim (Msy)**, C.: 10, Sayı 23, Ocak 2015.

- MUTLU, Yeşim, KIRIMSOY, Emrah ve ANTAKYALIOĞLU, Şahin, “Bulanık Mekanlarda Kalanlar”, **Gündem Çocuk Derneği, Suriyeli Mülteci Çocuklar Ve Vatansızlık Riski Araştırma Raporu**, Ankara, 2016 Mart.
- ÖĞÜT, Selman, “Egemen Eşitlik Prensibine Modern Uluslararası Hukuk Açısından Bir İstisna Hali Olarak Yaklaşma”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (Mühf-Had)**, C.: 19, S.: 3.
- ÖZÇELİK, Bayraktaroğlu, Gülüm, “Kanunlar İhtilâfi Hukukunda Olumlu Vatandaşlık İhtilâflarının Çözümü Ve Möhuk M. 4(1)(B) Ve (C) Hükümlerinin Değerlendirilmesi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.: XIX, 2015.
- ÖZMAN, M. Aydoğan, “Devletlerin Egemenliği Ve Milletlerarası Teşekküller”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi-AÜHFD**, Cilt 21, Sayı 1-4, 1964.
- ÖZTEKİN GELGEL, Günseli/ERDEM, Bahadır, 12.12.2007 Tarih Ve 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk Ve Usul Hukuku Hakkında Kanun, Beta Yayınları, İstanbul, 2008.
- ÖZTEKİN, GELGEL, Günseli, “Devletler Özel Hukukunda Velayet, Çocuk Kaçırımları, Evlat Edinmeye İlişkin Problemler”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Y.4, S.8, Güz 2005/2.
- ÖZTÜRK, Necla, “Evlilik Mallarına Uygulanacak Hukuk Hakkında La Haye Sözleşmesi'nin Özellikleri Ve Sözleşme'nin Onaylandığı Ülkelerdeki Türk Vatandaşlarına Etkisi”, **TBB Dergisi**, Sayı 71, 2007.
- ÖZTÜRK, Neva Övünç, “1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme Çerçevesinde Mülteci Statüsünün Sona Ermesine Yönelik Ölçütlerin İncelenmesi Ve Türk Hukuku Üzerindeki Yansımalarının Değerlendirilmesi”, **AÜHFD**, 65 (2), 2016.
- ÖZTÜRK, ÖVÜNÇ, Neva, “Avrupa Birliği Temel Haklar Şartında Yer Alan Sığınma Hakkının Tahlihi”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:3, Sayı:2, 2012.
- PEKER, Bülent/ SANCAR Mithat , “Mülteciler Ve İltica Hakkı, Yaşamın Kıyısındakilere Hoşgeldin Diyebilmek”, **İnsan Hakları Derneği İktisadi İşletmesi**, Ankara.
- PIOTROWICZ, Ryszard / Van Eck, Carina, “Subsidiary Protection And Primary Rights”, **International & Comparative Law Quarterly-Iclq**, Vol:53, 2004.

- PIRJOLA, Jari, “Temporary Protection As A Future Model”, **Nordic Journal Of International Law**, Vol:64, 1995.
- POYRAZ, Yasin, “Suriye Vatandaşlarının Geçici Korunması Ve Uluslararası Mülteci Hukuku”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.: 20, S.: 2, 2012.
- RUHİ, Ahmet Cemal, 27.11.2007 Tarih ve 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun, Seçkin, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, 2008, Ankara.
- SUR, Melda, “Birleşmiş Milletler Örgütünün Gelişimi Ve Geleceği”.
- SÜRAL, Ceyda, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine Etkisi”, **TBB Dergisi**, 2012 (100).
- ÇOMAKLI, Ş. Ertan, “Hukukun Temel Kavramları”, Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- ŞİRİN, Tolga, “Kanunlar İhtilafı Ve Anayasa Yargısı”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, S.:22, Temmuz 2015.
- TANGÖR, Burak, “Kuramsal Tartışmalar Işığında İnsan Güvenliği Ve Politikaları”, **Uluslararası Hukuk Ve Politika**, C.: 8, S.: 30, 2012.
- TANRIBİLİR, Feriha, Bilge, “5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk Ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’un Genel Hükümlerinde Yapılan Değişiklikler Üzerine”, **TBB Dergisi**, S.: 87, 2010.
- TESÓN, Fernando R., “The Kantian Theory Of International Law”, 92 Colum. L. Rev. 53, 1992.
- UZUN, Aytül, “Günümüzün Sosyal Ve Ekonomik Sorunu Olan Suriyelilerin Mülteci Ve Ekonomi Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2015/1.
- ÜMİT, Ceyda, “Mülteci Hukukuna Genel Bakış Ve İltica-Sığınma Konularında Türkiye’deki Uygulama”, **Adalet Dergisi**, S.8, Temmuz 2001.
- ÜNLÜ, Dicle/ATILGAN, Münürcan, “6458 Sayılı Kanun Kapsamında Düzenlenen Göç Ve İltica Semineri”, İzmir Barosu, 16-17 Ocak 2015.
- VARLIK, Ali Bilgin, “Savaşı Tanımlamak: Terminolojik Bir Yaklaşım”, **Avrasya Terim Dergisi**, 2013, 1 (2).
- Vatansız Kişilerin Korunmasına İlişkin El Kitabı, Vatansız Kişilerin Statüsüne Dair 1954 Sözleşmesi Kapsamında, Cenevre, 2014.

YAŞA, Tuğçe, Nimet, “Türk Mahkemelerinde Yabancı Hukukun Uygulanması”, **MHB**, Yıl 33, S.:2, 2013.

İnternet adresleri

[Http://Dergipark.Gov.Tr/Download/Article-File/262776](http://Dergipark.Gov.Tr/Download/Article-File/262776)

[Http://Docplayer.Biz.Tr/9480467-Kuramsal-Tartismalar-İsiginda-İnsan-Guvenligi-Ve-Politikalari.Html](http://Docplayer.Biz.Tr/9480467-Kuramsal-Tartismalar-İsiginda-İnsan-Guvenligi-Ve-Politikalari.Html)

[Http://Humanrightscenter.Bilgi.Edu.Tr/Media/Uploads/2015/08/02/MultecilerinHukukidurumunadair1967protokolu.Pdf](http://Humanrightscenter.Bilgi.Edu.Tr/Media/Uploads/2015/08/02/MultecilerinHukukidurumunadair1967protokolu.Pdf)

[Https://Www.Loc.Gov/Law/Help/Us-Treaties/Bevans/M-Ust000002-0714.Pdf](https://Www.Loc.Gov/Law/Help/Us-Treaties/Bevans/M-Ust000002-0714.Pdf),

[Http://Grberridge.Diplomacy.Edu/Havana-Conventions/](http://Grberridge.Diplomacy.Edu/Havana-Conventions/)

[Http://Www.Unicankara.Org.Tr/Doc_Pdf/Metin_Ant4.Pdf](http://Www.Unicankara.Org.Tr/Doc_Pdf/Metin_Ant4.Pdf)

[Https://Www.Tbmm.Gov.Tr/Komisyon/İnsanhaklari/Pdf01/3-30.Pdf](https://Www.Tbmm.Gov.Tr/Komisyon/İnsanhaklari/Pdf01/3-30.Pdf)

[Http://Www.Resmigazete.Gov.Tr/Eskiler/2006/08/20060805-1.Htm](http://Www.Resmigazete.Gov.Tr/Eskiler/2006/08/20060805-1.Htm)

[Http://Www.İzmirbarosu.Org.Tr/Upload/Files/Sayfalar/Merkezler/Cmk/Aihs.Pdf](http://Www.İzmirbarosu.Org.Tr/Upload/Files/Sayfalar/Merkezler/Cmk/Aihs.Pdf)

[Https://Burakgemalmaz.Files.Wordpress.Com/2015/05/02.Pdf](https://Burakgemalmaz.Files.Wordpress.Com/2015/05/02.Pdf)

[Https://Burakgemalmaz.Files.Wordpress.Com/2015/05/01-1981-June-27-Af-İhhc59f.Pdf](https://Burakgemalmaz.Files.Wordpress.Com/2015/05/01-1981-June-27-Af-İhhc59f.Pdf)

[Http://Www.Eskisehirab.Gov.Tr/Userfiles/Files/AVRUPA%20B%C4%B0RL%C4%B0%C4%9E%C4%B0%20TEMEL%20HAKLAR%20%C5%9EARTI.Pdf](http://Www.Eskisehirab.Gov.Tr/Userfiles/Files/AVRUPA%20B%C4%B0RL%C4%B0%C4%9E%C4%B0%20TEMEL%20HAKLAR%20%C5%9EARTI.Pdf)

[Http://Kutuphane.Dogus.Edu.Tr/Mvt/Pdf.Php?Recid=14850&Pdf=0014840](http://Kutuphane.Dogus.Edu.Tr/Mvt/Pdf.Php?Recid=14850&Pdf=0014840)

[Http://İr.Law.Fsu.Edu/Cgi/Viewcontent.Cgi?Article=1036&Context=Articles](http://İr.Law.Fsu.Edu/Cgi/Viewcontent.Cgi?Article=1036&Context=Articles)

[Http://Www.Anayasa.Gov.Tr/Files/Pdf/Anayasa_Yargisi/Bozkurt.Pdf](http://Www.Anayasa.Gov.Tr/Files/Pdf/Anayasa_Yargisi/Bozkurt.Pdf)

[Http://Www.Journals.İstanbul.Edu.Tr/İuhfm/Article/View/1023019519/1023018569](http://Www.Journals.İstanbul.Edu.Tr/İuhfm/Article/View/1023019519/1023018569)

[Http://Www.Muglabarosu.Org.Tr/Upload/Files/Pdf/Http://Www.Ankarabarusu.Org.Tr/Siteler/Ankarabarusu/Tekmakale/2015-1/03.Pdf6458.Pdf](http://Www.Muglabarosu.Org.Tr/Upload/Files/Pdf/Http://Www.Ankarabarusu.Org.Tr/Siteler/Ankarabarusu/Tekmakale/2015-1/03.Pdf6458.Pdf)

[Http://File.Setav.Org/Files/Pdf/20151230134459_Turkiyedeki-Suriyelilerin-Hukuki-Durumu-Pdf.Pdf](http://File.Setav.Org/Files/Pdf/20151230134459_Turkiyedeki-Suriyelilerin-Hukuki-Durumu-Pdf.Pdf)

[Http://Www.Un.Org/En/Sections/History/History-United-Nations/Index.Html](http://Www.Un.Org/En/Sections/History/History-United-Nations/Index.Html)

[Http://Www.Resmigazete.Gov.Tr/Eskiler/2014/10/20141025-5-1.Pdf](http://Www.Resmigazete.Gov.Tr/Eskiler/2014/10/20141025-5-1.Pdf)

[Http://Www.Unhcr.Org/Turkey/Home.Php?Page=52](http://Www.Unhcr.Org/Turkey/Home.Php?Page=52)

[Http://Www.Uhdigm.Adalet.Gov.Tr/Sozlesmeler/CoktarafliSoz/Bm/Bm_12.Pdf](http://Www.Uhdigm.Adalet.Gov.Tr/Sozlesmeler/CoktarafliSoz/Bm/Bm_12.Pdf)

- [Http://Www.Goc.Gov.Tr/Files/Files/Multec%C4%B1ler%C4%B1nhukuk%C4%B1statusun%C4%B1%C4%B1sk%C4%B1nsozlesme.Pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/multec%C4%B1ler%C4%B1nhukuk%C4%B1statusun%C4%B1%C4%B1sk%C4%B1nsozlesme.pdf)
- [Http://Www.Refworld.Org/Cgi-Bhttp://Www.Resmigazete.Gov.Tr/Arsiv/3961.Pdfin/Texis/Vtx/Rwmain/Opendocpdf.Pdf?Reldoc=Y&Docid=55fa66404](http://www.refworld.org/cgi-bhttp://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3961.pdfin/texis/vtx/rwmain/pendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=55fa66404)
- [Http://Www.Multeci.Org.Tr/Wp-Content/Uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.Pdf](http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf)
- [Http://Www.Resmigazete.Gov.Tr/Arsiv/3961.Pdf](http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3961.pdf)
- [Http://Cenevrefisi.Dt.Mfa.Gov.Tr/Showinfonotes.Aspx?ID=203413](http://cenevrefisi.dt.mfa.gov.tr/showinfonotes.aspx?id=203413)
- [Http://Www.Danistay.Gov.Tr/Upload/Multecilerin_Hukuki_Durumuna_Dair_Sozlesme.Pdf](http://www.danistay.gov.tr/upload/multecilerin_hukuki_durumuna_dair_sozlesme.pdf)
- [Http://Humanrightscenter.Bilgi.Edu.Tr/Media/Uploads/2015/08/03/Multecilerin_hukuki_durumunadairsozlesme.Pdf](http://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/multecilerin_hukuki_durumunadairsozlesme.pdf)
- [Http://Amnesty.Org.Tr/İcerik/8/1965/Turkiye-65-Yil-Once-İmzalanan-Cenevre-Multeci-Sozlesmesi](http://amnesty.org.tr/icerik/8/1965/turkiye-65-yil-once-imzalanan-cenevre-multeci-sozlesmesi)
- [Http://Madde14.Org/Index.Php?Title=Afrika_Birli%C4%9Fi_%C3%96rg%C3%Bct%C3%BC_M%C3%Bclt%C3%BClterci_Sorunlar%C4%B1n%C4%B1n_%C3%96zel_Y%C3%B6nlerini_D%C3%Bczenleyen_S%C3%B6zle%C5%9Fme](http://madde14.org/index.php?title=afrika_birli%C4%9Fi_%C3%96rg%C3%Bct%C3%BC_M%C3%Bclt%C3%BClterci_sorunlar%C4%B1n%C4%B1n_%C3%96zel_Y%C3%B6nlerini_D%C3%Bczenleyen_S%C3%B6zle%C5%9Fme)
- [Http://Www.Mfa.Gov.Tr/Avrupa-Konseyi_.Tr.Mfa](http://www.mfa.gov.tr/avrupa-konseyi_.tr.mfa)
- [Http://Ailetoplum.Aile.Gov.Tr/Data/54292ce0369dc32358ee2a46/A%20g%20k%20r%20%20kitap.Pdf](http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54292ce0369dc32358ee2a46/A%20g%20k%20r%20%20kitap.pdf)
- [Http://Dergiler.Ankara.Edu.Tr/Dergiler/38/1882/19732.Pdf](http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1882/19732.pdf)
- [Http://Www.Unhcr.Org/4d93528a9.Pdf](http://www.unhcr.org/4d93528a9.pdf)
- [Http://Web.E-Baro.Web.Tr/Uploads/72/Batmanbarosu/11.Pdf](http://web.e-baro.web.tr/uploads/72/Batmanbarosu/11.pdf)
- [Http://Tbbdergisi.Barobirlik.Org.Tr/M2002-20021-801](http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/M2002-20021-801)
- [Http://Www.Unhcr.Org/Turkey/Home.Php?Page=52](http://www.unhcr.org/turkey/home.php?page=52)
- [Http://Www.Ankarabarusu.Org.Tr/Siteler/1940-2010/Kitaplar/Pdf/Until2007/Multeci.Pdf](http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/1940-2010/Kitaplar/Pdf/Until2007/Multeci.Pdf)
- [Http://Www.Goc.Gov.Tr/İcerik3/Sartli-Multeci_409_546_550](http://www.goc.gov.tr/icerik3/sartli-multeci_409_546_550)
- [Http://Hukuk.Deu.Edu.Tr/Wp-Content/Uploads/2016/02/Salimya_Ganiyeva.Pdf](http://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2016/02/Salimya_Ganiyeva.pdf)
- [Http://Www.Yayin.Adalet.Gov.Tr/Adaletdergisi/08.Sayi/03_Ceyda_Umit_Multeci_Hukukuna_Genel_Bakis.Pdf](http://www.yayin.adalet.gov.tr/adaletdergisi/08.Sayi/03_Ceyda_Umit_Multeci_Hukukuna_Genel_Bakis.pdf)

[Http://Www.Journals.İstanbul.Edu.Tr/İumhmohb/Article/Viewfile/1019003133/1019002724](http://Www.Journals.İstanbul.Edu.Tr/İumhmohb/Article/Viewfile/1019003133/1019002724)
[Http://Www.Goc.Gov.Tr/Files/Files/İltica_Goc.Pdf](http://Www.Goc.Gov.Tr/Files/Files/İltica_Goc.Pdf)
[Http://Www.Goc.Gov.Tr/Files/Files/GENEL.Pdf](http://Www.Goc.Gov.Tr/Files/Files/GENEL.Pdf)
[Http://Eur-Lex.Europa.Eu/Lexuriserv/Lexuriserv.Do?Uri=CELEX:32004L0083:En:HTML](http://Eur-Lex.Europa.Eu/Lexuriserv/Lexuriserv.Do?Uri=CELEX:32004L0083:En:HTML)
[Http://Web.E-Baro.Web.Tr/Uploads/73/Multeci%20hukukunda%20uluslararası%20koruma.Pdf](http://Web.E-Baro.Web.Tr/Uploads/73/Multeci%20hukukunda%20uluslararası%20koruma.Pdf)
[Http://Www.Resmigazete.Gov.Tr/Arsiv/10365.Pdf](http://Www.Resmigazete.Gov.Tr/Arsiv/10365.Pdf)
[Https://Www.Tbmm.Gov.Tr/Kanunlar/K4800.Html](https://Www.Tbmm.Gov.Tr/Kanunlar/K4800.Html)
[Http://Heinonline.Org/HOL/Landingpage?Handle=Hein.Journals/Nordic64&Div=32&İd=&Page=](http://Heinonline.Org/HOL/Landingpage?Handle=Hein.Journals/Nordic64&Div=32&İd=&Page=)
[Http://Tbbdergisi.Barobirlik.Org.Tr/M2016-124-1570](http://Tbbdergisi.Barobirlik.Org.Tr/M2016-124-1570)
[Http://Www.Uscis.Gov/Portal/Site/Uscis/Menuitem.5af9bb95919f35e66f614176543f6d1a/](http://Www.Uscis.Gov/Portal/Site/Uscis/Menuitem.5af9bb95919f35e66f614176543f6d1a/)
[Http://Www.Goc.Gov.Tr/İcerik3/Avrupa-Birliğinde-Gecici-Koruma_409_558_1096](http://Www.Goc.Gov.Tr/İcerik3/Avrupa-Birliğinde-Gecici-Koruma_409_558_1096)
[Http://Www.Unicankara.Org.Tr/Doc_Pdf/Metin127.Pdf](http://Www.Unicankara.Org.Tr/Doc_Pdf/Metin127.Pdf)
[Http://Www.Refworld.Org/Cgi-Bin/Texis/Vtx/Rwmain/Opdocpdf.Pdf?Reldoc=Y&Docid=55fa66844](http://Www.Refworld.Org/Cgi-Bin/Texis/Vtx/Rwmain/Opdocpdf.Pdf?Reldoc=Y&Docid=55fa66844)
[Https://Books.Google.Com.Tr/Books?İd=Lsvcgaaqbaj&Pg=PA27&Lpg=PA27&Dq=De+Facto+Vatanda%C5%9Fl%C4%B1k&Source=Bl&Ots=Zcwg9otzg&Sig=M3zlycedobcm7hpuas5ksh8rmey&Hl=Tr&Sa=X&Ved=0ahukewj0ns6ktr7qahxib8akhrt0cieq6aenjab#V=Onepage&Q=De%20facto%20vatanda%C5%9Fl%C4%B1k&F=False](https://Books.Google.Com.Tr/Books?İd=Lsvcgaaqbaj&Pg=PA27&Lpg=PA27&Dq=De+Facto+Vatanda%C5%9Fl%C4%B1k&Source=Bl&Ots=Zcwg9otzg&Sig=M3zlycedobcm7hpuas5ksh8rmey&Hl=Tr&Sa=X&Ved=0ahukewj0ns6ktr7qahxib8akhrt0cieq6aenjab#V=Onepage&Q=De%20facto%20vatanda%C5%9Fl%C4%B1k&F=False)
[Http://Www.Unhcr.Org/3ae68c2d0.Pdf](http://Www.Unhcr.Org/3ae68c2d0.Pdf)
[Http://Tbbdergisi.Barobirlik.Org.Tr/M2008-77-445](http://Tbbdergisi.Barobirlik.Org.Tr/M2008-77-445)
[Http://Www.Gundemcocuk.Org/Belgeler/Yayinlarimiz/Kitaplar/Suriyeli-Multeci-Cocuklar-Ve-Vatansizlik-Riski-Raporu.Pdf](http://Www.Gundemcocuk.Org/Belgeler/Yayinlarimiz/Kitaplar/Suriyeli-Multeci-Cocuklar-Ve-Vatansizlik-Riski-Raporu.Pdf)
[Http://Www.Msydergi.Com/Uploads/Dergi/209.Pdf](http://Www.Msydergi.Com/Uploads/Dergi/209.Pdf)
[Http://Kitaplar.Ankara.Edu.Tr/Dosyalar/Pdf/151.Pdf](http://Kitaplar.Ankara.Edu.Tr/Dosyalar/Pdf/151.Pdf)
[Http://Webftp.Gazi.Edu.Tr/Hukuk/Dergi/20_1_10.Pdf](http://Webftp.Gazi.Edu.Tr/Hukuk/Dergi/20_1_10.Pdf)
[Http://Webftp.Gazi.Edu.Tr/Hukuk/Dergi/20_1_10.Pdf](http://Webftp.Gazi.Edu.Tr/Hukuk/Dergi/20_1_10.Pdf)

[Http://Www.Journals.Istanbul.Edu.Tr/Iumhmohb/Article/Viewfile/5000180289/5000160527](http://Www.Journals.Istanbul.Edu.Tr/Iumhmohb/Article/Viewfile/5000180289/5000160527)

[Http://Tbbdergisi.Barobirlik.Org.Tr/M2010-87-609](http://Tbbdergisi.Barobirlik.Org.Tr/M2010-87-609)

[Http://Kitaplar.Ankara.Edu.Tr/Dosyalar/Pdf/126.Pdf](http://Kitaplar.Ankara.Edu.Tr/Dosyalar/Pdf/126.Pdf)

[Https://Books.Google.Com.Tr/Books?İd=7_-](https://Books.Google.Com.Tr/Books?İd=7_-)

Rcwaaqbaj&Pg=PA414&Lpg=PA414&Dq=Devletin+Vatanda%C5%9F%C4%B1n%C4%B1+Korumas%C4%B1&Source=Bl&Ots=Nkssvdspub&Sig=Bajo8zay5bazshjaquvphad1q5s&Hl=Tr&Sa=X&Ved=0ahukewia4ldb5txtahwgzvakhdcrc4aq6aeixdaj#V=Onepage&Q=Devletin%20vatanda%C5%9F%C4%B1n%C4%B1%20korumas%C4%B1&F=False

[Http://Www.Tid.Gov.Tr/Makaleler/Uluslararası%C4%B1%20Hukuk%20ve%20T%C3%BCrk%20Mevzuat%C4%B1nda%20Yabancı%C4%B1%20Kavram%C4%B1%20ve%20T%C3%BCrleri.Pdf](http://Www.Tid.Gov.Tr/Makaleler/Uluslararası%C4%B1%20Hukuk%20ve%20T%C3%BCrk%20Mevzuat%C4%B1nda%20Yabancı%C4%B1%20Kavram%C4%B1%20ve%20T%C3%BCrleri.Pdf)

[Http://Www2.Tbmm.Gov.Tr/D23/1/1-0337.Pdf](http://Www2.Tbmm.Gov.Tr/D23/1/1-0337.Pdf)

[Http://Dergiler.Ankara.Edu.Tr/Dergiler/38/2113/21864.Pdf](http://Dergiler.Ankara.Edu.Tr/Dergiler/38/2113/21864.Pdf)

[Http://portal.ubap.org.tr/App_Themes/Dergi/2008-79-470.pdf](http://portal.ubap.org.tr/App_Themes/Dergi/2008-79-470.pdf)

[Http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/316/3096.pdf](http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/316/3096.pdf)

6. ÖZGEÇMİŞ

Adı : Özge
Soyadı : DEMİRDELEN
Doğum Tarihi : 02\09\1992
Doğum Yeri : ADANA
E-Mail : ozgedmrdln @gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

Üniversite : 2010-2015: Çağ Üniversitesi, Hukuk Fakültesi
Yüksek Lisans : 2015-2017 Özel Hukuk Yüksek Lisans
Staj : Adana Barosu
Yabancı Dil : İngilizce